

DEMİR ÇAĞI'NDA

Kululu

Fehmi Gündüz

Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları

DEMİR ÇAĞI'NDA

Kululu

Fehmi Gündüz

Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kùltür Yayınları No: 202

Demir Çağı'nda Kululu

Fehmi Gündüz

Bu kitap KAYSERİ BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ'nin bir kùltür hizmetidir.
Eserin tüm hakları saklıdır. Yazılar ve görsel malzemeler izin alınmadan kullanılamaz.

Birinci Baskı : Kasım 2024
ISBN : 978-605-9117-**-*

Yayın Koordinatörü : Salih Özgöncü
Yayın Yürütme Kurulu : Erkan Kùp
Mustafa Erdoğdu
Maide Olgun

Emeği Geçenler : Rumeysa Ersözlü Muhammed Karadurmuş Ayten Dikilitaş
Mustafa Ergül Sibel Demir Sena Babur Tok

Tasarım : Deniz Doğan

Baskı ve Cilt :

Adres : Kayseri Büyükşehir Belediyesi
Kùltür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı
T.: +90 352 220 70 90

DEMİR ÇAĞI'NDA

Kululu

Fehmi Gündüz

Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları

T A R İ H D İ Z İ S İ

İÇİNDEKİLER

TAKDİM	xiii
ÖNSÖZ	xv
GİRİŞ	17
A) AMAÇ – KAPSAM	18
B) MATERYAL – YÖNTEM	19

BÖLÜM 1

DEMİR ÇAĞI	21
1. 1. MÖ 1200 MÖ 300 DEMİR ÇAĞI'NDA KULULU VE ÇEVRESİ	22
1. 2. TABAL ÜLKESİ	23
1. 2. 1. Kaynaklarda Tabal ve Tabal İsminin Anlamı	24
1. 2. 2. Tabal Ülkesi'nin Coğrafyası İle Sınır ve Komşuları	26
1. 2. 2. 1. Coğrafyası	26
1. 2. 2. 2. Sınır ve Komşuları	27
1. 2. 3. Filolojik Kaynaklarda Tabal Ülkesi	29
1. 2. 3. 1. Luwi Hieroglifli Yazıtlar	29
1. 2. 3. 1. 1. Batı Grubu Hieroglifli Yazıtlar	30
1. 2. 3. 1. 2. Kuzey Grubu Hieroglifli Yazıtlar	31
1. 2. 3. 1. 3. Güney Grubu Hieroglifli Yazıtlar	35
1. 2. 3. 2. Asur Kaynaklarında Tabal Ülkesi	35
1. 2. 3. 3. Urartu Kaynaklarında Tabal Ülkesi	36
1. 3. MEDLER DÖNEMİ'NDE TABAL BÖLGESİ	38
1. 4. PERSLER (AKHAMENİD) DÖNEMİ'NDE KAPADOKYA BÖLGESİ	39

BÖLÜM 2

DEMİR ÇAĞI'NDA KULULU VE YAKIN ÇEVRESİ	43
2. 1. KULULU'NUN YERİ VE TOPOGRAFYASI	43
2. 2. KALETEPE/SİTADEL'DE YAPILAN KAZILAR	51

BÖLÜM 3

KAZILARDA ORTAYA ÇIKAN BULUNTULAR	53
3. 1. HEYKELLER VE KABARTMA PARÇALARI	53
3. 1. 1. Anıtsal Heykel	53
3. 1. 2. Tanrı Heykeli Başı I	55
3. 1. 3. Tanrı Heykeli Başı II	57
3. 1. 4. Heykel Başı	57
3. 1. 5. Bir Heykelin Sakal Parçası	58
3. 1. 6. Heykel Parçaları	58
3. 1. 6. 1. Heykel Başı Parçası	58
3. 1. 6. 2. Heykel Başı Parçası	59
3. 1. 6. 3. Heykel Başı Parçası	60
3. 1. 6. 4. Heykel Parçası	60
3. 1. 6. 5. Heykel Parçası	60
3. 1. 7. Aslan Heykeli'nin Sağ Kısmı	61
3. 1. 8. Aslan Heykeli'nin Arka Kısmı	61
3. 1. 9. Aslan Başı	61
3. 1. 10. Aslan ve Kartal Pençeleri	64
3. 1. 10. 1. Aslan Pençesi	64
3. 1. 10. 2. Aslan Pençesi	64
3. 1. 10. 3. Kartal Pençesi	64
3. 1. 11. Aslan Yeleli Parçaları	65
3. 1. 11. 1. Aslan Yeleli Parçası	65
3. 1. 11. 2. Aslan Yeleli Parçası	65
3. 1. 11. 3. Aslan Yeleli Parçası	65
3. 1. 12. Sfenks Başları	66
3. 1. 12. 1. Sfenks Başı	66
3. 1. 12. 2. Sfenks Başı	68
3. 1. 12. 3. Sfenks Gövdesi	69
3. 1. 12. 4. Sfenks (?) Parçası	69
3. 1. 12. 5. Sfenks Parçası	70
3. 1. 12. 6. Sfenks Yele Parçası	70
3. 1. 12. 7. Sfenks'in Bir Çift Saç Lülesi	70
3. 1. 12. 8. Sfenks'in Saç Lülesi	71
3. 1. 12. 9. Sfenks'in Saç Lülesi	71
3. 1. 13. İnsan Başı Parçası	72
3. 1. 14. Kabartma Kanat Parçası	72
3. 1. 15. Andezit Kabartma Parçası	72

3. 1. 16. Kabartma Parçası.....	73
3. 1. 17. Kanat Parçası.....	73
3. 1. 18. Bir Kabartmaya Ait Diz Kapağı Parçası.....	73
3. 1. 19. Kral Kabartmasının (?) Elbise Parçası.....	74
3. 1. 20. Ucu Kıvrık Ayakkabı Kabartması.....	74
3. 1. 21. Boynuzlu Parça.....	75
3. 1. 22. Hiyeroglifli Parça.....	75
3. 1. 23. Boğa Bacağı.....	75
3. 1. 24. El baltası.....	76
3. 1. 25. Dibek Taşı.....	76
3. 1. 26. Altar Parçası.....	76
3. 1. 27. Mimari Parça.....	76
3. 1. 28. Sütun Altlığı.....	77
3. 1. 29. Biz.....	77
3. 1. 30. Kapak.....	77
3. 1. 31. Tabak Parçası.....	77
3. 1. 32. Ağırşak.....	78
3. 1. 33. Kazan Kulpu.....	78
3. 2. KULULU SERAMİKLERİ.....	78
3. 3. YAZITLAR.....	79
3. 3. 1. Envanterde Tespit Edilen Yazıt ve Yazıt Parçaları.....	80
3. 3. 1. 1. Envanterde Tespit Edilen Yazıtlar.....	80
3. 3. 1. 1. 1. Stel (I katalog numaralı).....	80
3. 3. 1. 1. 2. Stel (II katalog numaralı).....	80
3. 3. 1. 1. 3. Stel (X katalog numaralı).....	83
3. 3. 1. 1. 4. Stel (XXXV katalog numaralı).....	83
3. 3. 1. 1. 5. Stel (XXXIX katalog numaralı).....	85
3. 3. 1. 2. Envanterde Tespit Edilen Yazıt Parçaları.....	86
3. 3. 1. 2. 1. Yazıt Parçası (V katalog numaralı).....	86
3. 3. 1. 2. 2. Yazıt Parçası (VIII katalog numaralı).....	86
3. 3. 1. 2. 3. Yazıt Parçası (XIII katalog numaralı).....	86
3. 3. 1. 2. 4. Yazıt Parçası (XIX katalog numaralı).....	87
3. 3. 1. 2. 5. Yazıt Parçası (XXVI katalog numaralı).....	87
3. 3. 1. 2. 6. Yazıt Parçası (XXVII katalog numaralı).....	88
3. 3. 1. 2. 7. Yazıt Parçası (XXX katalog numaralı).....	88
3. 3. 1. 2. 8. Yazıt Parçası (XXXII katalog numaralı).....	89
3. 3. 2. Envanterde Tespit Edilemeyen Yazıt Parçaları.....	89
3. 3. 2. 1. Yazıt Parçası I.....	89

3. 3. 2. 2. Yazıt Parçası II.....	90
3. 3. 2. 3. Yazıt Parçası III.....	90
3. 3. 2. 4. Yazıt Parçası IV.....	90
3. 4. KURŞUN LEVHALAR.....	91
3. 4. 1. Kurşun Levha I.....	91
3. 4. 2. Kurşun Levha II.....	93
3. 4. 3. Kurşun Levha III.....	94
3. 4. 4. Kurşun Levha IV.....	95
3. 4. 5. Kurşun Levha V.....	96
3. 5. DAMGA MÜHÜRLER.....	96
3. 5. 1. Damga Mühür I.....	97
3. 5. 2. Damga Mühür II.....	97
3. 5. 3. Damga Mühür III.....	98
3. 5. 4. Damga Mühür IV.....	98
3. 6. FİBULALAR.....	98
3. 6. 1. Fibula I.....	99
3. 6. 2. Fibula II.....	99
3. 6. 3. Fibula III.....	100
3. 7. ORTOSTAT PARÇASI.....	100

BÖLÜM 4

KAYSERİ ARKEOLOJİ MÜZESİ ENVANTERİNE KAYDEDİLEN ESERLER.....	105
4. 1. ENVANTERE KAYDEDİLEN ESERLERİN GENEL DEĞERLENDİRMESİ.....	105
4. 2. 1968 VE 1970 YILLARI KULULU KAZASI ENVANTER DEFTERLERİ.....	107
4. 3. KATALOG.....	122
DEĞERLENDİRME.....	163
SONUÇ.....	164
KAYNAKÇA.....	166
YAZARIN ÖZGEÇMİŞİ.....	168
YAZARIN YAYINLARI.....	169

RESİMLER LİSTESİ

Resim 2.1.: Kululu Civarı, (Kayseri Büyükşehir Belediyesi CBS Müdürlüğü, 2023).....	43
Resim 2.2.: Kululu (Kaletepe/Fehmi Gündüz Arşivi 05.11.2023).....	45
Resim 2.3.: Alanın kuzey bölümünün batısından görünüm, (M. Capardoni ve M. Demanuelli, 2019, 12).....	47
Resim 2.4.: Alanın güney kısmının batısından görünüm, (M. Capardoni ve M. Demanuelli, 2019, 12).....	48
Resim 2.5.: Belirsiz kaya yapısı (sarnıç? ibadet işlevi? M. Capardoni ve M. Demanuelli, 2019, 15).....	49

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1.: Luwi Hiyeroglifli Yazıtlar (Akçay 2011, Levha 33).....	30
Şekil 1.2.: Luwi Hiyeroglifli Yazıtlar (Akçay 2011, Levha 35).....	31
Şekil 1.3.: Luwi Hiyeroglifli Yazıtlar (Akçay 2011, Levha 36).....	32
Şekil 1.4.: Luwi Hiyeroglifli Yazıtlar (Akçay 2011, Levha 37).....	32
Şekil 1.5.: Luwi Hiyeroglifli Yazıtlar (Akçay 2011, Levha 38).....	33
Şekil 1.6.: Luwi Hiyeroglifli Yazıtlar (Akçay 2011, Levha 39).....	33
Şekil 1.7.: Luwi Hiyeroglifli Yazıtlar (Akçay 2011, Levha 40).....	34
Şekil 1.8.: Luwi Hiyeroglifli Yazıtlar (Akçay 2011, Levha 41).....	34
Şekil 2.1.: Kululu Cıvarı (Özgüç 1971, Res. 105).....	44
Şekil 2.2.: Kaletepe ve Çevresi, (M. Capardoni 2019 S:3).....	46
Şekil 2.3.: Kroki-Kululu'nun Yeri ve Topoğrafyası (Özgüç 1971, Res. 106).....	52
Şekil 3.1.: Anıtsal Heykel (Özgüç 1971, Levha XXXVI).....	54
Şekil 3.2.: Anıtsal Heykel (Özgüç 1971, Levha XXXVIII).....	55
Şekil 3.3.: Tanrı Heykeli Başı (Özgüç 1971, Levha XL).....	57
Şekil 3.4.: Heykel Başı Parçası (Özgüç 1975, Levha V,1).....	58
Şekil 3.5.: Heykel Başı Parçası (Özgüç 1975, Levha XVIII-2).....	59
Şekil 3.6.: Heykel Başı Parçası (Özgüç 1975, Levha XIX).....	60
Şekil 3.7.: Aslan Heykeli'nin Sağ Kısmı (Özgüç 1971, Levha XLIV).....	61
Şekil 3.12.: Aslan Yelesi Parçası (Özgüç 1971, Levha XLIV-1).....	65
Şekil 3.13.: Aslan Yelesi Parçası (Özgüç 1975, Levha II-3).....	65
Şekil 3.14.: Aslan Yelesi Parçası (Özgüç 1975 Levha XVIII, 1).....	65
Şekil 3.15.: Sfenks Başı (Özgüç 1971, Levha XLI).....	66
Şekil 3.16.: Sfenks Başı (Özgüç 1975, Levha XIX).....	68
Şekil 3.17.: Sfenks Gövdesi (Özgüç 1971, Levha XLII-1, a-b-c).....	69
Şekil 3.18.: Sfenks [?] Parçası (Özgüç 1971, Resim 149).....	69
Şekil 3.19.: Sfenks Parçası (Özgüç 1971, Levha XLIII).....	70
Şekil 3.20.: Sfenks Yele Parçası (Özgüç 1975, Levha II).....	70
Şekil 3.21.: Sfenks'in Bir Çift Saç Lülesi, Sfenks'in Saç Lülesi (Özgüç 1971, Levha XLIII-2-4).....	71
Şekil 3.22.: İnsan Başı Parçası (Özgüç 1971, Levha XLIII-1).....	72
Şekil 3.23.: Kabartma Kanat Parçası (Özgüç 1971, Levha XLIV-3).....	72
Şekil 3.24.: Kabartma Kanat Parçası (Özgüç 1971, Levha XLIV-2).....	72
Şekil 3.25.: Kanat Parçası (Özgüç 1975, Levha II-4).....	73
Şekil 3.26.: Bir Kabartmaya Ait Diz Kapağı Parçası (Özgüç 1975, Levha V-2).....	73
Şekil 3.27.: Kral Kabartmasının (?) Elbise Parçası (Özgüç 1971, Lev. XLVIII-2).....	74
Şekil 3.28.: Boynuzlu Parça, (Levha IV-1); Ucu Kıvrık Ayakkabı Kabartması, (Özgüç 1975, Levha IV-2).....	75

Şekil 3.29.: Hiyeroglifli Parça (Özgüç 1975, Levha XXI-2)	75
Şekil 3.30.: Boğa Bacağı (Özgüç 1975, Levha II-1)	75
Şekil 3.31.: Kazan Kulpu (Özgüç 1975, Levha XV-1)	78
Şekil 3.32.: (Özgüç 1975).....	79
Şekil 3.33.: (Özgüç 1975).....	79
Şekil 3.34.: Yazıt Parçası (Özgüç 1975, Levha X-1).....	87
Şekil 3.35.: Yazıt Parçası (Özgüç 1975, Levha XI-2).....	88
Şekil 3.36.: Yazıt Parçası IV-V (Özgüç 1975, Levha X-2)	88
Şekil 3.37.: Yazıt Parçası I-II (Özgüç 1971, Levha XLV).....	89
Şekil 3.38.: Yazıt Parçası IV (Özgüç 1975, Levha XI-1).....	90
Şekil 3.39.: J.D. Hawkins, 2000, Kurşun Levha I (Plate 286).....	92
Şekil 3.40.: J.D. Hawkins, 2000, Kurşun Levha II (Plate 287).....	93
Şekil 3.41.: J.D. Hawkins, 2000, Kurşun Levha III (Plate 289).....	94
Şekil 3.42.: J.D. Hawkins, 2000, Kurşun Levha IV (Plate 288).....	95
Şekil 3.43.: J.D. Hawkins, 2000, Kurşun Levha V (Plate 288).....	96
Şekil 3.44.: Damga Mühür I (Özgüç 1975, Levha XV).....	97
Şekil 3.45.: Damga Mühür II (Özgüç 1975, Levha XV).....	98
Şekil 3.46.: Kululu Fibulaları (Özgüç 1975, Levha XIV "1-2, 3-4, 5")	99
Şekil 3.47.: Ortostat Parçası.....	100
Şekil 3.48.: Anadolu Medeniyetler Müzesi boğa kabartması (Akurgal 1995, Lev. 155) ve B-Karatepe kurban sahnesinde boğa (Akurgal 1995, Lev. 139).....	101
Şekil 3.49.: Malatya Aslantepe kurban sahnelerinde boğa betimi (Akurgal 1995, Lev. 87).....	102
Şekil 3.50.: Ortostat Parçası Kıyafet Çizimi.....	103

TAKDİM

İnsanın yaşam alanının doğasına ve tarihine sahip çıkmak, geçmişi ile geleceği arasında köprü kurmak, Makarr-ı Ulema (Âlimler Şehri) olarak adlandırılan memleketimizin temel düşüncesini meydana getirmektedir.

Paleolitik çağdan günümüze insanoğlunun yaşam serüveni arkeolojik veriler ışığında aydınlanmaktadır. Çağımızda yeni yöntemlerle açığa çıkarılan taşınır taşınmaz her eser yeniden kaleme alınan tarih yazıcılığı ile dünya mirasına tabiri caizse bir tuğla koyabilme telaşına dönüşmüş durumdadır.

Yerel yönetimler olarak tarihimize sahip çıkmak, korumak ve gelecek kuşaklara aktarmak, bizim en önemli asli görevlerimizden biridir. Yayınlarımızla bunu pekiştirmek, ölümsüzleştirmek ve ilim dünyasına sunmak gibi önemli bir misyonumuzun da farkında olduğumuzu değerli okuyucumuza açıkça belirtmek istiyorum.

Kayserimizin manevi mimarlarından Seyyid Burhaneddin Hazretleri'nin "İlim ma'rifet ilmidir. Kendini bilmezsen senin bütün bilgilerinin ne faydası olur ki!" sözleri insanın ilim yolunda ilk kendinden başlaması, kendisini bulması gerekliliğini gözler önüne sermektedir.

Seyyid Burhaneddin Hazretleri'nin talebesi Hz. Mevlana'nın "İnsan hayatı arayışla doludur, bulmak için aramak gerekli." ve "Benden sonra gelenler için söyler ve bırakırım çünkü ömrümüz sonraya kalıcı değildir." sözleri insanoğlunun arayışları içerisinde bu dünyada bırakacağı işlerin kalıcılığı konusunda oldukça önemli ve anlamlı ifadelerdir.

Kayseri sınırları içerisinde bulunan ve kadim tarihimizin şahitleri olarak ifade ettiğimiz bütün eserlerimiz bizlere birçok şeyi anlatmaktadır. Bu eserimizin kitapseverler için önemli bir kaynağı teşkil edeceğini düşünüyorum. Başta "Demir Çağı'nda Kululu" isimli bu güzel çalışma olmak üzere envanterimizdeki diğer kaynakların kitapsever-

lerle buluşması için birçok kütüphaneyi vatandaşlarımıza ulaştırmanın memnuniyeti içerisinde olduğumuzu siz değerli okuyucularımıza ifade etmek istiyorum.

Bunlara ilaveten taşınır ve taşınmaz eserlerimizin gerek restorasyon çalışmalarına, gerek işlevlendirme projelerine, gerek envantere kazandırılmasına ve gerek nadide eserlerimizin sergilenmelerine hız vermiş durumdayız.

Sonuç itibarıyla kitap ve kütüphaneler ile eser ve müzeler ilişkisini iyi analiz edip güzel çalışmalar yapma gayretimizle, kültür sanat faaliyetlerimizle, birçok sosyal bilimler dalındaki çalışmalarımızla yapmayı planladığımız daha birçok faaliyet ile çok daha ileriye gideceğimizi belirtmek istiyorum.

Yeni yayın ve projelerimizde tekrar buluşmak dileğiyle...

DR. MEMDUH BÜYÜKKILIÇ
KAYSERİ BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANI

ÖNSÖZ

Arkeoloji ve tarih birbirinden ayrılmaz ve birbirini tamamlayan bilim dallarıdır. İnsanlık tarihinde bu iki bilim dalının birbirinden ayıran unsur ise yazının icadıdır. Yazının icadı ile arkeolojik veriler daha somut ve anlaşılabilir hale gelmiştir. Şu anki veriler ışığında; Paleolitik, Neolitik, Kalkolitik çağlarda yazıdan söz edilememektedir. Her ne kadar Kalkolitik Çağ'ın sonunda yazı ile alakalı ilk veriler belli bir kısım tarafından kabul edilse de genel kanı Erken Tunç Çağı (MÖ 3000 – MÖ 2000)'ni işaret etmektedir. Yazının Güney Mezopotamya'da Sümer Uygarlığı tarafından icat edilmesi ile tarihin seyir şekli de değişmiştir.

Günümüzde Irak'ın kuzeyinde Osmanlı Devleti Dönemi'nde de iki önemli kent olan Musul, Kerkük ve civarında Dicle'nin yanıbaşındaki büyük platoda Assur, Ninive (Ninova), Khorsabad (Dür- Şarrukin) ve Kalah gibi MÖ 2. binin ilk yarısına damga vurmuş çok önemli kentleri bulunan Asur Devleti; siyasi, askerî ve ekonomik gücü temsil etmekteydi. Bu güç askeri başarıların yanında ekonomik gücü de ilgilendirmekteydi. Ekonomik güç ise ticaretten gelmekteydi. Asur Devleti'nin özellikle Orta Tunç Çağı'nda (MÖ 2000- MÖ 1750) Anadolu ile olan yakın faaliyetleri askeri münasebetten çok ekonomik ve ticari istikrara yöneliktir. Yazının Anadolu'ya gelmesi de bu faaliyetlerin sonucunda olmuştur. Anadolu'daki ilk yazılı belgelere Kayseri şehir merkezinin 25 km doğusunda bulunan Kaniş-Karum'da ulaşılmıştır. MÖ 2000'lere kadar giden ve sayısı 25.000'lere kadar dayanan bu yazılı tabletler Anadolu tarihinin ön sözü mahiyetindedir.

Anadolu'nun siyasi birliği MÖ 17. yüzyılda, Hitit Devleti'nin kurulması ile sağlanmıştır. Hitit Devleti'nin kurulmasından çok daha öncesinde Asur Ticaret Kolonileri'nin son çağında Hititler'in atalarının (Anitta ve Pithana) Kayseri ve çevresinde faaliyetlerini görebilmekteyiz.

Dünya tarihinin önemli dönüm noktalarından biri sayılan “Deniz Kavimleri Göçü” olarak adlandırılan ve özellikle bu kitabımızda da değindiğimiz Avrupa'dan Anadolu'ya yapılmış büyük göç hareketinin birçok açıdan belirsizliği hala devam etmektedir. Kadim Mısır Uygarlığı'nın kaynaklarında da belirttiği bu büyük göç hareketi karşısında Mısır Devleti'nin yoğun uğraş ve mücadele sonucunda korunabildiğini öğrenilmekteyiz. Bu göç hareketi sebebiyle Hitit Devleti yıkılarak Geç Hitit Devletleri Dönemi'ne girilmiş ve Anadolu'daki yaklaşık beşyüz yıllık siyasi birlik son bulmuştur. Bunun yanında Tunç Çağı sona ermiş ve Demir Çağı (MÖ 1200- MÖ 300) başlamıştır.

Kitabımızın başlığını “Demir Çağı'nda Kululu” olarak belirledik. Kayseri ili, Akkışla ilçesi, Kululu Mahallesi sınırları içerisindeki Kululu örenyeri çalışmamızın ana

unsurunu oluşturmuştur. Katalog kısmındaki 41 adet eser Kayseri Müze Müdürlüğü envanterinden alınmıştır. Prof. Dr. Tahsin ÖZGÜÇ ve Ord. Prof Dr. Sedat ALP tarafından yapılan kazılarda ortaya çıkarılan eserlerden bazıları farklı gerekçelerle Ankara’ya intikal ettirildiğinden yapılmış olan yayınlar üzerinden değerlendirilmiştir.

Demir ağı’nda Anadolu büyük belirsizliklerin olduğu bir çağıdır. Bu ağa Kululu perspektifinden bakarak ortaya çıkarılan buluntuların da ışığında; “Kululu’nun bir başkent mi olduğu, önemli bir savunma yapısı mı olduğu, yoksa önemli bir Tabal Kenti mi olduğu vb.” değerlendirilmiştir.

Çalışmamızın ana hatlarını tarafımdan hazırlanmış olan “Kululu’daki Demir ağı Buluntuları” başlığıyla 2023 yılının sonunda onaylanmış yüksek lisans tezi oluşturmaktadır.

Bu çalışmaların hazırlanmasında emeği geçen Sanat Tarihçisi Sayın Mustafa olak ile Müze Araştırmacısı Sümerolog Sayın Mehmet F. Yavaş ve değerli Müze Müdürümüz Sayın Gökhan Yıldız’a, İl Kültür ve Turizm Müdürümüz Doç. Dr. şükrü Dursun ve Dr. Öğr. Üyesi Handan Yıldızhan’a, tüm zorluklarda yanımda olan ve bana yol gösteren, çok değerli Dr. Öğr. Üyesi Emine Köker Gökçe hocama, Kayseri’nin yaşayan hafızası olarak gördüğüm tarihi hocam Sayın Mehmet Çayırdağ’a ve beni her fırsatta yazarlığa teşvik eden Sayın Dursun iek’e canı gönülden teşekkür ederim.

Çalışmamızın kitap haline getirilmesinde en büyük desteği sağlayan Kayseri Büyükşehir Belediye Başkanım Sayın Dr. Memduh Büyükkılıç’a ayrıca saygı ve şükranlarımı sunuyorum.

Son teşekkürü ise iyisi ve kötüsüyle geçen hayatımın özellikle en zor günlerinde yanımda olan vefakr aileme etmek istiyorum.

FEHMI GÜNDÜZ
KAYSERİ AğUSTOS 2024

GİRİŞ

Kayseri insanlık tarihi açısından çok önemli olaylara şahitlik etmiş önemli bir merkezdir. Yapılan tarihi araştırmalarda ve il sınırları içerisinde tespit edilen taşınır ve taşınmaz eserleri ile Kalkolitik Çağ'dan günümüze kadar birçok dönemde bu önemini gözler önüne sermektedir. Özellikle Kululu'dan çıkan yazılı ve yazılı olmayan eserler incelendiğinde Kululu'nun Demir Çağı'nda çok önemli bir merkez olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Kululu başlığı altında Demir Çağı'na ait 41 eser tespit edilmiştir. İlk eser 2241 envanter numaralı, Alevkışla köyünden Hacı Hüseyinoğlu Hacı'dan alınarak 1940 yılında Kaymakamlıkça müzeye verilen steldir. İkinci eser ise 1945'te Prof. Dr. Borreat ve Heyetinin Kululu'da yapmış oldukları araştırmalarda tespit ederek müzeye kazandırdıkları 2340 envanter numaralı steldir. Başta bu eserler olmak üzere köylülerce ortaya çıkarılan diğer eserler özellikle Kültepe'de 57 sene boyunca kazıları yürütmüş olan Prof. Dr. Tahsin Özgüç'ün dikkatinden kaçmamış ve 1967 senesinde Kululu'da kazılar yapmıştır. Tahsin Özgüç yapmış olduğu kazıyı ve ortaya çıkan buluntuları 1971 ve 1975'te yayınlamıştır. Tahsin Özgüç tarafından envantere kazandırılan "Kurşun Levhalar" da dönemin önemli yazılı belgeleri arasındadır. Bununla birlikte Ord. Prof Dr. Sedat Alp'in 1968-1970 yıllarında yapmış olduğu kazılarda ortaya çıkan buluntular da bu çalışmamızda tespit edilerek tekrar gün yüzüne çıkmıştır. 2022 yılında müzeye kazandırdığımız önemli bir eser de Kululu'ya yakın bir lokasyonda tespit ettiğimiz Ortostat parçasıdır. Kayseri Büyükşehir Belediye yayınlarından olan Şehir Kültür Dergisi 46. sayıda değerlendirdiğimiz eser çalışmamızın son eseridir. 1970 yılından günümüze kadar Demir Çağı'nın bu önemli yerleşiminde herhangi bir kazı çalışmasına rastlamamaktayız. Katalogda da görüleceği üzere buradan ortaya çıkmış olan yazılı eserler (Steller ve kurşun levhalar) heykeltıraşlık eserler (Sfenksler ve heykeller) otaya çıkarılması gereken tarihi mirasın habercisi durumundadırlar. Bu çalışmamız bir girizgâhtır. Kululu'da kazıların tekrar başlaması ile ortaya çıkan yeni buluntular Demir Çağı'na ışık tutacaktır.

A) AMAÇ – KAPSAM

Kayseri günümüz veriler ışığında; MÖ. 5000'e uzanan geçmişi ve Anadolu'nun merkezindeki konumuyla birçok dönemde dikkatleri üzerine çekmiş çok önemli bir yerleşim yeridir. Kalkolitik Çağ'dan günümüze kadar birçok uygarlık bu topraklarda yaşamış ve hüküm sürmüştür.

Asurlular Dönemi'ne ait Kaniş Karum (Kültepe) de ortaya çıkan tabletler yazının Anadolu'daki ilk örnekleri olması bakımından dikkatleri üzerine çekmektedir. Tarihlemesi MÖ 2000'lere kadar giden bu tabletler sayesinde dönemin hukuk ve siyasi ilişkilerini gösteren mektupları, mühür ve senetleri ve ticari anlaşma metinleri ile sosyal yaşama ilişkin bazı verileri öğrenebilmekteyiz.

Hitit uygarlığına ait bölgede izlere de rastlamaktayız. Hitit Devleti'nin tarih sahnesine çıktığı MÖ 17. yüzyıldan Hitit Devleti'nin tarih sahnesinden çekilmesine sebep olan Deniz Kavimleri Göçüne (MÖ 13. yy.) kadar Kayseri ve çevresi Hitit egemenliğindeydi. Bu hadiseden sonra Anadolu'da Geç Hitit Devletleri Dönemi yaşanmıştır.

Kayseri ve çevresine hâkim olan Tabal Krallıkları bu dönemde önemli bir konuma sahipti. Yine Asur Devletine ait kaynaklar ve Hitit hiyeroglif yazıtlarından öğrendiğimiz bilgi ve belgeler ile Tabal ülkesi, batıda Tyana (Bor) doğuda da Melid (Malatya)'e kadar olan bölgede; Kayseri, Nevşehir, Aksaray ve Niğde'yi kapsayan bir alanda hüküm sürmüşlerdir. Bu yerleşim yerleri içerisinde kitabımızın da konusu olan Kululu yerleşim yeri Tabal ülkesinde çok önemli bir konuma sahip olmuştur. Tarihi vesikalardan alınan veriler, Tahsin Özgüç'ün 1967'de bu bölgede yapmış olduğu kazılarda ortaya çıkan eserler ve yine yerleşim yerinde yaşayan köylülerden teslim alınan eserler ile Kululu'nun Demir Çağı'nda çok önemli bir yerleşim yeri olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmamız "MÖ 1200 ile MÖ 300'e kadar olan süre içerisinde "Demir Çağı"nda Kululu'yu merkeze almaktadır. Kululu'daki buluntular arkeolojik veriler ve tarihi kaynakların ışığında değerlendirilmiştir. Sedat Alp tarafından 1968-1970 yılları arası yapılan kazılarda envanter defterine kaydedilen 10 adet eser de değerlendirilerek kataloğa eklenmiştir. Kitabımızda Sedat Alp ve ekibi tarafından "Kululu Kazası Envanter Defteri" ismiyle tutulan kayıtlara da yer verdik. Yapılan değerlendirmede, Tahsin Özgüç tarafından yayımlanan bazı eserler envanterde tespit edilememiştir. Araştırmalarımızda Kululu başlığında kaydedilen bazı eserler de Tahsin Özgüç tarafından yayımlanan yayımlarda ve başka yayımlarda tespit edilememiştir. Bu tespit edilemeyen ve kataloğa giren eserler de tarafımızdan değerlendirilmiştir. Böylece günümüze kadar "Kululu" merkezli eserlerin tümü bu kitapta toplanmıştır.

B)MATERYAL – YÖNTEM

Kululu, Kayseri şehir merkezinin 68 km kuzeydoğusunda Akkışla ilçesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Kızılırmak'ı besleyen derelerin oluşturduğu geniş ve sulak Ulusu Vadisi'nin içerisinde bulunmaktadır. Kululu, bulunduğu mevki itibariyle etrafı dağlarla çevrilidir. Çalışmamız; Demir Çağı'nda (MÖ 1200-MÖ 300)' arası ortaya çıkan eserlerin sınıflandırılarak değerlendirilmesini kapsamaktadır. Bu eserler genel olarak taş eserler: “heykeller, sfenksler, mühürler ile ortostat ve bu eserlere ait olan parçalar”, yazılı eserler: “steller, yazıt parçaları ve kurşun levhalar” metal eserler “fibulalar” ile diğer buluntular olmak üzere envantere kaydedilen 41 parça eser ile yayınlanmış ama envanterde tespit edemediğimiz diğer eserleri kapsamaktadır.

Çalışmanın birinci aşamasında literatür taraması yapılarak, Orta Anadolu Bölgesinde yer alan Demir Çağ'a tarihlenen Kululu ve yakın çevresi ile ilişkili kaynaklar belirlenmiştir. Çalışmanın ikinci aşamasında ilk önce Demir Çağı'nda Tabal coğrafyası ve bu coğrafyada yaşanan siyasi olaylar yazılı kaynaklar ışığında değerlendirilmiştir. Sonrasında ise Kululu'da ortaya çıkan eserler sınıflandırılmıştır. Çalışmanın son aşamasında ise kitap içeriği belirlenmiştir.

Kitabın birinci bölümünde, Demir Çağı, Demir Çağı'nda Kululu ve çevresi, Tabal ülkesi, Tabal coğrafyası, sınır ve komşular yerel ve yabancı yazılı kaynaklar ışığında genel hatları ile ele alınmıştır. Bu bölümde Med ve Pers hakimiyetine de değinilmiştir. İkinci bölümünde, Demir Çağ'ında Kululu'nun yeri ve topografyası ile Kululu'da yapılan kazı çalışmalarına yer verilmiştir. Üçüncü bölümünde kazılarda ortaya çıkan buluntular açıklamaları ve özellikleri dikkate alınarak sınıflandırılmıştır. Sınıflandırılan eserlerin envanter tespiti yapılanları metin içerisinde belirtilmiştir. Kitabın son bölümü olan dördüncü bölümde ise envantere kaydedilen eserlerin genel değerlendirmesi yapılarak eserler yeni katalog numaraları ile sıralanmıştır. Bu bölümde 1968 ve 1970 yılları Kululu Kazısı envanter defterinin orijinal halleri eklenmiştir. Değerlendirme ve Sonuç kısmı da son bölümdedir.

BÖLÜM 1

DEMİR ÇAĞI

Deniz Kavimleri Göçü veya Ege Göçleri; MÖ 13. yüzyılın sonu ve MÖ 12. yüzyılın başlarında olmak üzere iki aşamada gerçekleşmiştir. Bu hareket “Deniz Kavimleri” olarak adlandırılan ve büyük çoğunluğu da Yunan ana karasında yaşayan kavimlerin ekonomik ve siyasi büyük bir kavimler hareketidir.¹ Bu hareketin başlangıcını Orta Avrupa’daki siyasal gelişmelere bağlı olduğu öngörülmektedir. Bunlara ek olarak İlliryahlar’ın, Traklar’ın hâkimiyeti altında bulunan balkan yarım adasının güneybatı bölgelerine girmesi ile başlayan olaylar Yunanistan ve Batı Anadolu kıyılarındaki savaşçı kavimlerin Ön Asya coğrafyasında gün geçtikçe artan bir göç ve istila hareket silsilesine dönüşmesine, bu göç hareketi o kadar şiddetli olmuştur ki tarihteki ilk büyük imparatorluklardan biri olan Hititler gibi büyük bir devletin yıkılmasına da sebep olmuştur. Hititlerin ortadan kalkması bölgedeki dengeleri altüst ettiği gibi Anadolu’nun etnik ve sosyal yapısını da tamamen değiştirmiştir. Bu göç hareketi sadece Anadolu ile sınırlı kalmamış bir kolu Doğu Anadolu üzerinden Kafkasya’ya diğer kolu ise Suriye ve Filistin üzerinden, Mısır sınırına kadar dayanmıştır. Ege Göçleri ile alakalı III. Ramses Medinet Habu Tapınağı’nın duvarlarında geçen yazıtta;

“Hatti (Hitit) ülkelerinden hiçbiri bunların saldırısına dayanamadı Kode, Kargamış, Arzaova ve Alaşia (Kıbrıs) tahrip edildiler. Bu insanlar Amurru ülkesinde bir yerde ordugâhlarını kurdular. Buranın insanı sanki hiç yokmuş gibi mahvettiler. Bunların önlerinde bir ateş perdesi bulundurmak suretiyle Mısır üzerine yürüdüler. Müttefikler arasında Pelest, Turşa, Şerdana, Şelekeş, Zakkari, Danuna ve Vavaşlar vardı. Bu insanlar dünyanın kenarındaki ülkelere bile el uzatıyorlardı. Kalpleri güvenle doluydu ve kendilerine ‘planlarımızı başarıyoruz’ diyorlardı.”²

Ramses’in anlatımı bu hareketin etkisini gözler önüne sermektedir. Özellikle Anadolu ve Suriye için tam bir yıkım söz konusudur. Bu konuda diğer bir kaynak ise Harris Papirüsü’dür:

“Mısır’ın tüm sınırlarını genişlettim, ülkeme saldırmış olanları püskürttüm. Danunalıları kendi aralarında katlettim. Thekel ve Pelest küllere döndüler, Şerden ve Weşeş hiç var olmamış gibi oldular. Onları tutsak alıp sahildeki kum taneleri gibi

¹ Lütü Gürkan Gökçek, Osman Arabacı, *Anadolu’nun Eski Çağ Tarihi*, İstanbul: Değişim Yayınları, 2019, 136.

² Gökçek ve Arabacı, 2019, 137.

Mısır'a götürdüm ve onları kendi adıma kalelere yerleştirdim. Tutsakların sayıları yüz binlerce idi. Onlara ambarlardan giysi ve tahıl verip her yıl almak üzere vergiye bağladım. Askerleri ve savaş arabalarını evlerine geri gönderdim; Şardana Kehek'te sınırlarını dayamışlar kendi şehirlerinde yatıyorlar; artık ne Kuş'tan ne de Suriye'den gelecek düşmanlardan korkuyorlar. Yayları ve silahları depolara kaldırıldı. Onlar sevinçten sarhoş olmuşlarken, karıları bir yanlarında çocukları diğer yanlarında; artık arkalarına bakmıyorlar ve kalpleri güven dolu. Ben onları hem koruyan hem de savunan bir parçaları gibiyim. Tüm ülkedeki canlıları yabancı, halk, vatandaş, kadın, erkek demeden koruyorum.”³

Bu papirüsten de anlaşılacağı üzere III. Ramses Deniz Kavimleri ile yaptığı mücadeleyi kazanmış, bazı askerleri vergiye bağlamıştır. Savaşın sonra da kendi ordusuna paralı asker olarak bu askerleri almıştır. Deniz Kavimleri Göçü veya bazı kaynaklarda “Ege Göçleri” olarak isimlendirilen bu toplu hareket 200 yıl kadar sürecektir sosyal, ekonomik ve siyasi sıkıntıların çokça yaşandığı “Demir Çağı” olarak adlandırılan yeni bir çağın başlamasına neden olmuştur. Demirin savaş silahı ham maddesi olarak kullanıldığı bu dönem, güç dengesini de sahip olanın lehine olacak şekilde değiştirmesi ona olan ihtiyaç ve isteği arttırmıştır.

Anadolu'da ve Kuzey Suriye'de; MÖ 1200'lerden MÖ 700'lere kadar olan dönemde Geç Hitit Devletleri kurulmuştur. Tabal Krallığı, Que ve Hilakku Krallıkları, Pattin/Unqi Krallığı, Kummuh (Kutmukhi) Krallığı, Sam'al Krallığı, Kargamış Krallığı, Gurgum Krallığı, Milid Krallığı öne çıkan Geç Hitit Devletleridir.⁴

1. 1. MÖ 1200 MÖ 300 DEMİR ÇAĞI'NDA KULULU VE ÇEVRESİ

MÖ 1200-MÖ 300 tarihleri arasında Kululu ve çevresine kronojik olarak hâkim olan; Tabal Krallığı, Medler ve Persler'i bu coğrafyada görmekteyiz. MÖ 320 civarında Kapadokya sınırları içerisinde bulunan Kululu ve çevresi Demir Çağı'nın son dönemlerine denk geldiği için Kapadokya Krallığı konusuna değinilmemiştir. Demir Çağı'nda Kululu ve çevresi konusunda bir değerlendirme yapabilmek için özellikle Asur kaynaklarındaki verilerden yola çıkarak Tabal ülkesi (Krallığı) başlığı ile girizgâh yapılmıştır. Medlerin komşu krallıklar ile yapmış olduğu iş birliğiyle Asur

³ Breasted, J.H. *Ancient Records of Egypt: Historical Documents From The Earliest Times To The Persian Conquest 4*, Chicago: The University Of Chicago Press, 403.

⁴ Gökçek ve Arabacı, 2019, 141.

Devleti'ni ortadan kaldırması (MÖ 612), Tabal ülkesi olarak adlandırılan bölgeye de hâkim olmuştur. Medler Dönemi'nde bu bölgeye isim olarak Tabal bölgesi ismi önerilebilir. Persler'in Medleri ortadan kaldırmasıyla (MÖ 550) bölge bu defa Pers hâkimiyetine (Akhamenid) girmiştir. MÖ 6. yüzyılın sonlarına tarihlene Bihusttun Yazıtı'nda bölgenin Katpatuka (Kapadokya) olarak anılması ve daha sonrasında Persler tarafından oluşturulan satraplık (eyalet) yönetimi ile bölgenin Kapadokya Satraplığı olarak anılması terminolojik olarak da Persler'in bölgeyi Kapadokya bölgesi olarak adlandırılması ile ilişkilidir.⁵

1. 2. TABAL ÜLKESİ

Geç Hitit Devletleri'nin en öne çıkanlarından biri Tabal Krallığıdır. Tabal Krallığı'na ait kaynaklara Hitit hiyeroglif yazıtlarından ve Asur belgelerinden ulaşılmaktadır. Asur belgelerine göre Tabal, batıda; Tyana (Bor), doğuda; Melid (Malatya) bölgesine kadar olan bölgeye kadar uzanmaktaydı. Bazı kaynaklarda Tabal'ın sınırları için Kayseri ve Nevşehir illeri ile güneyde Aksaray, Ereğli, Niğde ve Ulukışla'yı kapsayan bölge olarak tanımlanmaktadır.⁶ Tabal ismi Asur ve Tevrat kaynaklarında karşımıza çıkmaktadır. Tabal terimi ilk defa MÖ 9. yüzyılın ortalarında III. Salmanassar'ın Krallığı'nda geçmektedir.⁷ Geç Hitit Dönemi'nde yazı dili Luwicedir. Şunu belirtmek gerekir ki Demir Çağı'nda yalnızca Luwi hiyeroglif yazısının kullanılması bu bölgeye has bir durum olmasının dışında Geç Hitit Krallıklarının genelinde ortak bir olgudur.⁸ Asur kaynaklarında Tabal ülkesi için yirmi dörde çıkan krallardan bahsedilmesi burada yaşayan toplumun tek bir etnik yapıdan ziyade çok uluslu ve kendi içerisinde ilişkileri bulunan bir topluluğun varlığının olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Yine Asur kaynaklarına göre 24 ayrı küçük krallık tarafından konfederasyon şeklinde yönetilmekteydi. Buradan yola çıkarak Tabal'da politik çokluğa dayanan siyasal bir teşkilatlanmanın söz konusu olduğunu görmekteyiz. Krallıklar arasındaki teşkilatlanmanın içinde yerel güçler ve politik bir hiyerarşi mevzu bahis olup buna göre büyük kral ve ona hizmet eden yerel krallar tarafından yönetilen idari ve siyasi yapılanma mev-

⁵ Speidel M. A., "Cappadocia – Vom Königreich Zur Provinz", *Heer Und Herrschaft Im Römischen Reich Der Hohen Kaiserzeit*, Stuttgart 2009, 581-594; Speidel M. A. 2021 "Hellenistik Kappadokia Krallığı", *Hellenistik ve Roma Dönemi'nde Anadolu, Krallar, İmparatorlar, Kent Devletleri*, Hazırlayan: O. Tekin, Çev. İ. Türkoğlu, 102-114.

⁶ Jasink A. M., *Gli Stati Neo-Ittiti, Analisi Delle Fonti Scritte E Sintesi Storica, Studia Mediterranea 10*, Pavia: 1995, 128.

⁷ Luckenbill D. D., "Ancient Records of Assyria and Babylonia", Vol. I, (ARAB I), New York: 1926, 580, 682.

⁸ Hawkins J. D., "Yazılar ve Metinler", *Luviler: Anadolu'nun Gizemli Halkı*, C. Melchert (Ed.), İstanbul: 121.

cuttu.⁹ Bu krallıklar Asurlulara vergi vermektedir. Bu verginin önemli bir bölümünü Asurluların seferlerinin temelini oluşturan atlardan müteşekkildi. Ortak kültür ve maddi üretim unsurları “Taballi” kimliğini ortaya çıkarmış olsa da kronolojik süreç içerisinde farklı şehirlerde gücü ellinde bulunduran yerel yöneticilerin ötesin geçebilecek merkezi bir devlet oluşumunun var olup olmadığı tartışmalıdır. Yazıtlarda büyük kral unvanı kullanan Tuwati ve Wasusarma’nın bu unvanı Tabal ülkesinin tamamına hâkim olması hususunda kesin bir yargıya ulaşmamıza sağlamamaktadır. Yerel yazılı kaynaklar içerisinde Topada yazıtı (KA-44) Tabal krallarından dördünün Wasusarma, Tuwana’lı Warpalawas, Şinuhtu’lu Kiyakiyas ve yönetim merkezi bilinmeyen Ruwatas’tır. Bu dört kralın müttefik olduğu ve bunların karşısında düşman olarak tanımlanan sekiz ayrı Tabal kralının yer aldığı bu yazıtta bahsedilmektedir. Bu yazıttan yola çıkarak MÖ 8. yüzyılın üçüncü çeyreğinde Tabal ülkesinde 12 ayrı kralın varlığı merkezi otoritenin olmadığı ve krallıklar arasında işbirliği ve mücadeleleri göstermektedir. Urartu yazılı kaynaklarında¹⁰ bölge sadece “Tuaetehe boyunun (oğulları) ülkesi” ifadesi bu bölge için tek bir merkezi krallık dışında siyasi yapılanmayı belirtmek açısından kullanılan bir ifade olduğu kuvvetle muhtemeldir. Tabal için “Krallık” ifadesi Geç Hitit Şehir Devletleri’nde ayrışan siyasi yapıyı belirtmek için kullanılan bir ifadedir.¹¹ Asur kaynaklarında bu coğrafyadaki halkı tanımlamak için “Taballi” ifadesi kullanılması bu alanı bütün olarak gördüğünü göstermektedir. Buda bize aynı coğrafya içerisinde yaşayan benzer kültür, sanat ve tarih geçmişine sahip halkları ifade eden birleştirici bir terim olduğunu göstermektedir.¹² Günümüzde Tabal ülkesi sınırları içerisinde yer alan yerleşim yerleri içerisinde; Kültepe/Kaniş, Kululu/Kaletepe, Sultanhan Höyük ve Çalapverdi sayılabilir.¹³

1. 2. 1. KAYNAKLARDA TABAL VE TABAL İSMİNİN ANLAMI

Hitit İmparatorluk Dönemi deniz kavimleri göçü veya Ege göçleri akabinde sona ermiş ve Anadolu’da Geç Hitit Devletleri Dönemi başlamıştır. Asur kaynaklarında burada yaşayan halka daha önceki halka binlerce yıl öncesine dayanan bir temelle “Hatti

⁹ Gökçek ve Arabacı, 2019, 141.

¹⁰ M. R. Payne, *Urartu Çivi Yazılı Belgeler Katalogu*, İstanbul: 2006, 151-159.

¹¹ Atakan Akçay, *Arkeolojik ve Filolojik Belgeler Işığında Tabal Bölgesi*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: 2011, 16.

¹² A. M. Wittke, *Musker und Phryger, Ein Beitrag zur Geschichte Anatoliens vom 12. bis zum 7. Jh. v. Chr.*, Weisbaden: 2004, 183.

¹³ Recep Yıldırım, *Eskiçağ’da Anadolu*, Meram Yayıncılık, İzmir: 1996, 90.

Ülkesinin İnsanları” şeklinde bir tanımlama kullanılmıştır.¹⁴ Bu şehir devletlerinin en batıda olanı Tabal ülkesi idi. Tabal ismine Asur kaynakları, Luwi hiyroglifleri yazıtları ile Tevrat’ta rastlanmaktadır. Köken ve anlam hususunda kesin delillerin bulunamadığı “Tabal” terimi hakkında Gürcü araştırmacı N. V. Kharadze, dağ ismi olarak geçen “Hur.sag Tapala” adından gelebileceğini ifade etmektedir.¹⁵ Demir Çağı’nda Tabal olarak isimlendirilen topraklarda yaşamını sürdürmüş olan nüfusun büyük kısmının Geç Tunç Çağı’nda hatta bundan da öncesinde bu bölgeyi işgal etmiş olan halkların doğrudan torunları olma ihtimali bulunmaktadır.¹⁶ Tabal isminin kökeni hakkında bazı araştırmacılar ise Sümerlerden bu yana “Tabira/Tibira” kelimesinden gelmiş olabileceğini öne sürmektedirler.¹⁷ Son yıllarda yapılan araştırmalar “Tabira/Tibira” kelimesinin Hurrice kökenli olduğu ve buradan geçmiş olabileceği fikirleri ortaya çıkmıştır. Fiil kökü tab/taw, mastar hali “metal dökmek”, *tabiri* “dökülmüş olan” ya da *Tabali* “metal döken” gibi Hurri kökenli sözcüklerin yazıtlarda geçmiş olduğu belgeler ile gösterilmektedir.¹⁸ Bu değerlendirmelerin doğrultusunda “Tabal” isminin Asurlular tarafından “metalin kaynak yeri” ya da “marifetli metal ustalarının memleketi” olarak literatüre geçecek şekilde önerilmiştir.¹⁹ Tevrat (Eski Ahit) kaynaklarında²⁰ Lir ve Flüt müzik aletlerine icat eden kişi olarak Jubal’ın kardeşinin adı “Tubal-Kabil” (Tabal-Cain) olarak geçmektedir. Bu terimin “Tabal’li Demirci” anlamı taşıması²¹ Tabal terimine demir ve demirci veya demir ustalığı gibi bir anlam yüklemenin doğru olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

¹⁴ W. Orthmann, *Untersuchungen zur späthethitischen Bildkunst, Saarbrücker Beiträge zur Altertumskunde* 8, 1971, 7.

¹⁵ Kharadze N. V., “Tabal, Remarks on the Ethnocultural Description of Eastern Asia Minor, *Ethno Political Entities of the 9th-7th Centuries B.C.*”, *Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae* 22, 1976, 429-432.

¹⁶ Trevor Bryce, *Geç Hitit Krallıkları Politik ve Askeri Tarih*, Çev. İrem Kutluk, Alfa Yayınları, İstanbul, 2023, 70.

¹⁷ Wainwright G. A., “*Asiatic Keftiu*”, *AJA* 56/4: 1952, 196-212.

¹⁸ Neu E., “*Das hurritische Epos der Freilassung, I: Untersuchungen zu einem hurritisch-hethitischen Textensemble aus Hattusa*”, *Studien zu den Bogazkoy-Texten*, vol. 32, Wiesbaden: 1996, 150.

¹⁹ Aro S., *Tabal, Zur Geschichte und Materiellen Kultur des Zentralanatolischen Hochplateaus von 1200 bis 600 v. Chr.*, Helsinki: 1998, 48.

²⁰ Eski Ahit, Tekvin 4: 22; Ezekeil 27: 13, 32: 26, 38: 1-3; 39: 1; İşaya 66:19. Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul: 2014.

²¹ Çapar Ö., “*Phrygia ve Demir Devrinde Anadolu Kavimleri*”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Sayı 31: 43-73.

1. 2. 2. TABAL ÜLKESİ'NİN COĞRAFYASI İLE SINIR VE KOMŞULARI

1. 2. 2. 1. Coğrafyası

Tabal ülkesinin genel anlamda sınırları Orta Anadolu'nun doğusu, Kızılırmak'ın güneyinden Toros Dağları'na (Bolkar) kadar uzanan platoda, günümüzde Kayseri, Aksaray, Nevşehir, Ereğli, Ulukışla ve Niğde'yi kapsamaktadır.²² Tabal ülkesinin kuzey ve güneyi doğal sınırlar olmakla birlikte nispeten doğu ve batı ekseninde rahat bir geçiş güzergâhı olduğundan sınırlar değişkenlikler gösterdiği anlaşılmaktadır. Tabal ülkesi Orta Anadolu coğrafyası üzerinde 800-1300 metre arasında değişkenlik gösteren bir plato üzerinde yer almaktadır. Güneyden ve kuzeyden dağlarla çevrildiğinden kapalı bir havza görünümündedir. Bölge içerisinde birçok da akarsu tarımsal çeşitliliği de beraberinde getirmiştir. Bir anlamda bu yeryüzü şekilleri Tabal ülkesindeki şehir devletlerinin dağınık yapısının temelini oluşturmaktadır. Orta Anadolu platosunun coğrafi özelliklerini belirleyen bu bölgedeki Erciyes (3.917 m), Hasan (3.268 m) ve Melendiz (2.963 m) dağları volkanik dağlardır. Bunların yanında çok sayıda volkan domu (Acıgöl Çukuru) ve krater bacası bu coğrafyadaki yapıyı belirlemiştir. Bu faaliyetlerin en fazla yaşandığı bölgelerin başında Orta Anadolu coğrafyası dolayısıyla da Aksaray, Niğde, Nevşehir ve Kayseri gelmektedir. Adana, Kayseri ve Sivas arasında 170 kilometre uzunluğu ve 50 kilometre kadar genişliği ile doğal bir engel olarak Tahtalı Dağları öne çıkmaktadır. Bunun yanında güney sınırını oluşturan Bolkar Dağları (Bulgar Dağları, 3.524 m) ile doğal bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır. 3917 metre yüksekliği ile Erciyes bu coğrafyanın konum olarak merkezinde yer almaktadır. Yaklaşık 1355 kilometre uzunluğundaki Kızılırmak Tabal ülkesinin kuzeyinde hilal şeklindeki Anadolu'nun kendi topraklarından doğup kendi Karadeniz'e dökülen en önemli ve uzun nehridir. Günümüzde Sivas ili sınırları içerisindeki Kızıldag'dan doğan nehir sırasıyla Kayseri, Nevşehir ve Kırşehir sınırlarından geçmektedir. Yaklaşık 560-570 kilometre uzunluğundaki Tabal bölgesinin doğu sınırlarına yakın olan Seyhan Nehri; Pınarbaşı, Tomarza, Develi ve Yahyalı ilçelerinden geçerek Tahtalı Dağlarını takip eder ve Çukurova'ya inmeden 80 kilometre önce Göksu Nehri ile birleşir.

²² Jasink, 128.

1. 2. 2. 2. Sınır ve Komşuları

Yazılı kaynaklar çerçevesinde elde edilen bilgiler ışığında; Tabal ülkesinde yer alan krallar sadece hâkim oldukları şehirlerin isimleriyle öne çıkmış ve bu şekilde tanınmışlardır. Şehirler arasındaki komşuluk ilişkileri ise bilinmemektedir. Örneğin; Kurti Atunna/Tunna'nın, Kiyakias Şinuhtu'nun, Warpalawas Tuwana'nın kralı olarak karşımıza çıkarken büyük kral unvanlı Wasusarma ve Tuwati'nin hangi şehirlere hâkim oldukları ya da tüm Tabal ülkesinin tamamının tek bir kralı olup olmadıkları net değildir. Asur kaynaklarında ise bu sınırlara Asur krallarının yapmış oldukları seferler nezdinde "Toroslar ve Kızılırmak" kavsi içinde yaşayan halk topluluğunu ifade edecek şekilde tanımlanmaktadır.²³ Bu açıdan bakıldığında Asur kaynakları bölgenin sınırları hususunda bir nebze kadar yardımcı olabilmektedir. Bir diğer taraftan Muşki (Frig), Kaşka, Urartu ve Kimmer sınırlarının tarihi süreç içerisinde değişiklik göstermesi sınırlar hususunda da tam bir netliğin oluşmasını engellemektedir. II. Sargon'un MÖ 713 tarihinde Tabal Kralı Ambaris'le kızını evlendirmesi ve kızının çeyizi olarak Hilakku bölgesini (Dağlık Kilikya) Ambaris'e vermesi Tabal ülkesinin sınırlarını kısa sürede olsa Akdeniz'e kadar inmiş olduğunu göstermektedir. Ancak kayıtlarda bu evliliğin kısa sürdüğü bilinmektedir. Bu sebeple Tabal bölgesinin güney sınırları olarak tüm dönemler için Akdeniz'e kadar indiğini göstermez. Başka bir kaynakta *"Tabal kralı Mugallu ülkesini yakıp yıkan Kimmer istilalarıyla baş edemeyen ve zorlu dağ aralıklarında yaşayan bir kral olarak tanıtılmaktadır. Dolayısıyla metinler üzerinde yapılabilecek bir yorumla, Tabal krallarının Kimmer istilaları sonrasında güçlerini yitirerek, Urartu'nun güçsüzleşmesi ve Asur'un zayıflaması ile daha rahat bir kaçış noktası haline gelen Malatya hattına çekilmek zorunda kaldıkları önerilebilir."*²⁴

Bölgede bugüne kadar yapılmış ve yapılmakta olan Demir Çağı kazılarının azlığı dönem hakkında biline bilirliliği kısıtlamaktadır. Bugüne kadar Tabal ile bağlantıyı kurmayı sağlayabileceğimiz bir saray, depo, kült alanı, tapınak veya hizmet binası vb. nitelikli bir yapı grubu tespit edilememiş olması dönemin açığa çıkarılmasındaki en büyük engellerden biridir. Alishar'da (Alishar-4) yapılmış olan kazılarda çıkan seramik buluntular MÖ 850-650 gibi geniş bir zaman aralığına tarihlenmesi sebebiyle detaylı değerlendirmeler yapılamamaktadır. Bunun yanında Tabal ile ilişkili Demir

²³ Houwink Ten Cate H. J. *The Luwian Population Groups pf Lycia and Cilicia Aspera During the Hellenistic Period*, Leiden: 1965, 23.

²⁴ Akçay, 2011, 22.

Çağı mimari tabakalarının çoğunlukla Helenistik ve Roma Dönemleri'nde yoğun bir tahribata uğraması kronolojik sınıflandırmanın yapılamamasının önündeki en büyük engellerden biridir. Tabal ülkesinin doğu sınırları içerisindeki Luwi hiyeroglifli yazıtların en doğudaki örneği Kululu ve Kurubel yazıtlarıdır. III. Salmanassar'ın Tabal ülkesi üzerine düzenlediği ilk seferinde Melid (Malatya) üzerinden geçtikten sonra Timur Dağı'nda aşır Artulu şehrine girildiği belirtilmektedir. Bu ifade Artulu ve Tabal'in kuzeydoğu sınırları üstündeki Kululu'nun eşitlenebileceğini düşündürmektedir. Tahsin Özgüç Kululu'da yapmış olduğu kazılar neticesinde Kululu'nun başkent olamayacağını ve sınır şehri olduğunu dile getirmiştir.²⁵ Asur belgelerinde II. Sargon Dönemi'nde Tabal Krallığı'nın doğudaki komşusu Kammanu Krallığı olduğu görülmektedir. II. Sargon'un 10. sefer yılındaki (MÖ 712) kayıtlarda ortaya çıkan Büyük Kammanu ülkesinin kralı şehri Melid (Malatya) olarak geçmekte ve sınırları tam olarak bilinmemektedir.²⁶ Bunun yanında bu Melidli Kral Tarhunazi'nin Tabal sınırında Til-Garimmu (Gürün) esirler aldığı görülmektedir. Bu bilgiler bize Melid ile Tabal bölgesi arasındaki sınırları göstermesi açısından önemlidir.²⁷

III. Tiglat-pileser Dönemi'ne ait Asur kaynaklarında Tabal'dan bahseden kısımlarında Kaşka ismi geçmektedir. Bu kaynaklarda Asur kralları arasında “Kaşka”lı Dadi-ilu” isminde bir kraldan bahsetmektedir. Bu belgelerdeki krallar ve ülkelerden bahsederken Melid ile Tabal ülkesi arasında Kaşka'ların da sayılması son derece önemli ve dikkat çekicidir. Buradan yoldan çıkarak bu bilgiler ışığında MÖ 8. yüzyılın ortalarında Tabal ülkesinin kuzeydoğusunda ve Urartu Devleti'nin batısında kalan bölgede Kaşkalar'ın var olduğunun göstergesidir.²⁸

Tabal'in güney kısmında Toros Dağları Orta Anadolu'nun kapıları durumundadır. Bu bölgedeki Bolkar Dağları doğal bir engel konumundadır. Bu dağların güneyine “Kilikya” açılan güzergâhlara hâkim olan kral ise Tuwana Kralı Warpalawas'tır. MÖ 9. yüzyılda Asur Kralı III. Salmanassar bu bölgeye seferler düzenlemiştir. Bu seferler esnasında Toroslardan Gümüş Dağları olarak bahsetmişlerdir.²⁹ Yine bu aynı seferlerde “Mermer Dağı” olarak bahsedilen Parutu Mermeri'nin çıkarıldığı yer olarak

²⁵ Akçay, 2011, 26-27.

²⁶ Akçay, 2011, 27.

²⁷ Hawkins J. D., *Corpus of Hieroglyphic Luwian Inscriptions: Inscriptions of the Iron Age, Volume 1 (Untersuchungen Zur Indogermanischen Sprach-Und Kulturwissenschaft, N.F., 8.1)*, Berlin: 2000, 427.

²⁸ Sevin V., “MÖ. I. Bin Yıl: Demir Çağı”, *Kapadokya*, Ayhan Şahenk Vakfı, İstanbul: 1998, 170-193.

²⁹ Akçay, 2011, 30.

Muli Dağı'nın, Bolkar Dağları üzerinde olabileceğini göstermektedir.³⁰ II. Sargon Dönemi belgelerinde adı Tabal ile geçen Asur egemenliğindeki Hilakku'nun ise Que (Kilikya) ve Tabal bölgesi arasındaki dağlık Kilikya bölgesi ya da Bulgarmağden ile İvriz arasındaki topraklar olduğu anlaşılmaktadır.³¹

1. 2. 3. FİLOLOJİK KAYNAKLARDA TABAL ÜLKESİ

MÖ 13. yüzyılda Yunanistan ana karası ve Trakya'dan Anadolu, Suriye ve Mısır sınırlarına kadar gerçekleşen Deniz Kavimleri Göçü veya bir diğer ismiyle Ege Göçleri sonrasında bu coğrafyalarda çok büyük değişiklikler olduğu özellikle Mısır kaynaklarının bizlere vermiş olduğu bilgiler ışığında bilinmektedir. Tunç Çağı son bulmuş Anadolu'da Hitit İmparatorluğu yıkılmış ve karanlık bir dönem olarak addedilen Demir Çağı başlamıştır. İşte bu çağda Anadolu'da Tabal ülkesi olarak isimlendirilen kaynaklarda merkezi olmaktan uzak birçok küçük krallığın varlığını bilmekteyiz. Tabal ülkesini filolojik kaynaklarda üç başlıkta toplamak mümkündür. Bunlar sırasıyla Luwi hiyeroglifli yazıtlar, Asur ve Urartu kaynaklarıdır.

1. 2. 3. 1. Luwi Hiyeroglifli Yazıtlar

Tabal coğrafyası içerisinde bulunmuş olan Luwi hiyeroglifli yazıtlar "Tabal grubu yazıtları" olarak adlandırılmaktadır. Bu yazıtlar nesnesel (logogram) sessel (monogram) ve işaretlerin çeşitli fonksiyonlarının yer aldığı aşağı yukarı 500 adet resimli işaret barındıran "Luwi hiyeroglifli yazısı" ile yazılmıştır.³² Bu yazı genel olarak dikili taşlar, büyük kaya blokları ve steller üzerinde yer almaktadır. Kululu'da ve Yassihöyük'te bulunan yazılı kuşun levhalar küçük boyutlu Luwice yazıtlara örnek verilebilir.³³

Tabal Bölgesi için Luwice yazıtların Hartapu grubu dışındaki tamamı MÖ 8. yüzyıl olarak tarihlenmektedir. Tabal ülkesindeki yazıtlardan Suvasa, Topada ve Göstes'in yazıtları Hartapu grubu yazıtları ile benzer işaret ve dil özelliklerini taşıyan arkaik özellikli yazıtlardır.³⁴ Luwice hiyeroglifli yazıtların Topada yazıtı haricinde çoğunlukla yerel yöneticinin, kralın ve şehrin isimleri ile sınırlı olması içerik hususunda problem-

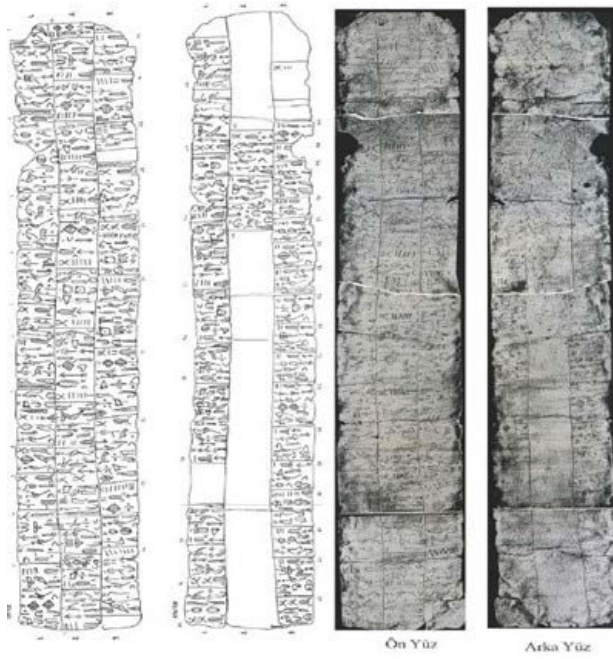
³⁰ Hawkins J. D., 427.

³¹ Akçay, 2011, 30.

³² Hawkins, 121-156.

³³ Akçay, Kululu; (Levha 33-35) 242-246.

³⁴ Hawkins ve Weeden, 43.

Şekil 1.1.: Luwi Hiyeroglifli Yazıtlar (Akçay 2011, Levha 33)

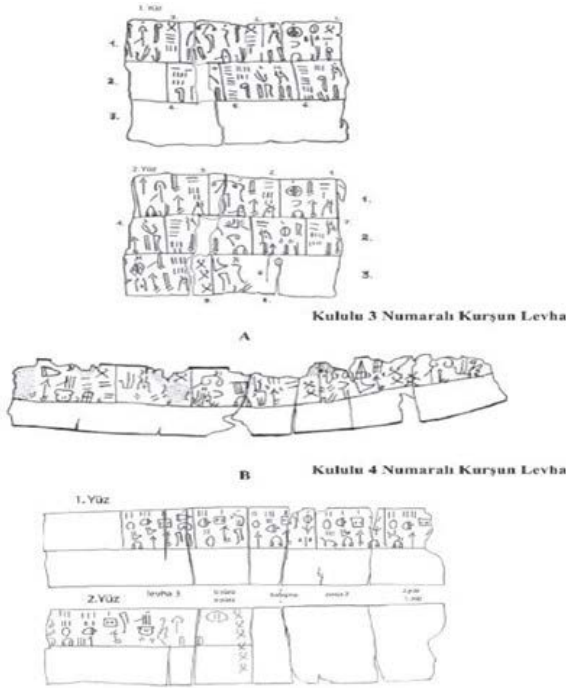
ler yaratmaktadır. Kululu kurşun levhalar ekonomik içerikli bilgileri ile bir ayrıcalık göstermektedir. Yazıtların önemli bir kısmını oluşturan mezar stellerinde ise yerel yönetici ve kral isimleri öne çıkmaktadır. Tabal ülkesinin baş tanrısı Tarhunzas ve diğer tanrılar toplum içerisindeki dinsel özelliklerin tespit edilmesinde bilgiler sunmaktadır. Birçok yazılı kaynak arasında bir bağ kurulamaması da bütünsel bir sürecin tamamlanması önündeki en büyük engellerden birini teşkil etmektedir. Tabal bölgesindeki Luwi hiyeroglifli yazıtlar bulunduğu coğrafi bölgeler, yönetici ve krallar açısından üç bölümde incelenebilir. Bunlar batı, kuzey ve güney olarak sınıflandırılabilir.

1. 2. 3. 1. 1. Batı Grubu Hiyeroglifli Yazıtlar

Bu grup yazıtlar Hartapu gruplu yazıtlar olarak da bilinmektedir. Kral Hartapu'nun adının geçtiği bu yazıtlar günümüzde Karaman il sınırları içerisindeki Kızıldağ, Karadağ ve İhlara yakınlarında bulunan Burunkaya yazıtından oluşmaktadır. Toplamda 8 ayrı yazıttan oluşan batı grubu yazıtları,³⁵ MÖ 9. yüzyılın ortalarına tarihlenmekte ve Asur yazılı kaynaklarıyla da senkronize edilebilmektedir. Buradaki yazıtlar Tabal ülkesinin erken dönemlerine aittir. Konya'daki Türkmen Karahöyük'te 2020 yılında sürdürülen yüzey araştırması sırasında 50x100 cm ölçülerinde Luwice bir yazıt bulundu. Taş üzerine "Ben büyük kral Hartapu, Muška (Frig) ülkesini işgal ettim. Başka krallar tarafından saldırıya uğradım, Fırtına Tanrısı (Tarhunzas) ve diğer tanrıların yardımıyla bütün kralları yendim." yazılan ifadelerden özellikle MÖ. 9 ve 8. yy.'lara ait önemli verilere ulaşılmaktadır.

³⁵ Hawkins, 433-442.

1. 2. 3. 1. 2. Kuzey Grubu Hiyeroglifli Yazıtlar

Şekil 1.2.: Luwi Hiyeroglifli Yazıtlar (Akçay 2011, Levha 35)

5512, 5723, 6368, 75/807, 75/808, 75/811 ve 75/882”⁴⁰ sekiz adet envanter numaralı hiyeroglifli taş eserler bütünlüğü korunamamış ve çok fazla tahrip olarak günümüze ulaşmıştır. Bu eserlerin tamamı Kayseri Müze Müdürlüğü envanterine kayıtlıdır. Şekil 1.8 envanterde tespit edilememiştir.

Bu gruplu yazıtlar Kayseri, Nevşehir ve Aksaray il sınırları içerisinde bulunmuş ve toplamda 20 adet yazıttan oluşmaktadır. Kendi içerisinde Krali ve Krali olmayan yazıtlar şeklinde sınıflandırılabilir. ³⁶ Bunlara Kululu’da bulunan kurşun levhalar³⁷ (Şekil 1.1 ve Şekil 1.2) ve taş steller³⁸ ile Nevşehir il sınırları içerisinde 2007’de bulunmuş ve tahrip edilmiş olan Göstesin Kaya Anıtı örnek olarak verilebilir. Kululu’da ortaya çıkan kuzey grubu hiyeroglifli taş yazıtların en önemli beş adedi genel itibariyle bütünlüğü korunmuş olan; “2241 (Şekil 1.3), 2340 (Şekil 1.4), 5515 (Şekil 1.5), 76/248 (Şekil 1.6) ve 77/537 (Şekil 1.7)”³⁹ envanter numaralı eserler ile “4845,

³⁶ Freu J., “Des Grands Rois de Tarhuntašša aux Grands Rois de Tabal”, Res Antiquae 2, 2005, 409-410.

³⁷ Akçay, Kululu, 242-246, (Levha 33-35:C).

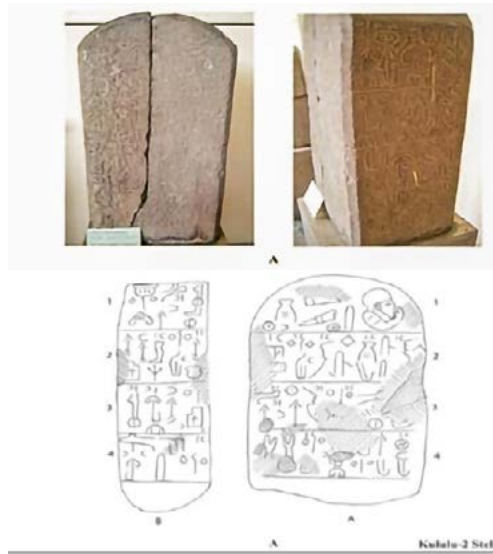
³⁸ Akçay, Kululu, 246-252, (Levha 36-37-38-39-40-41).

³⁹ 2241 (1), 234 (2), 5515 (10), 76/248 (35) ve 77/537 (39) katalog numaralı eserlerdir.

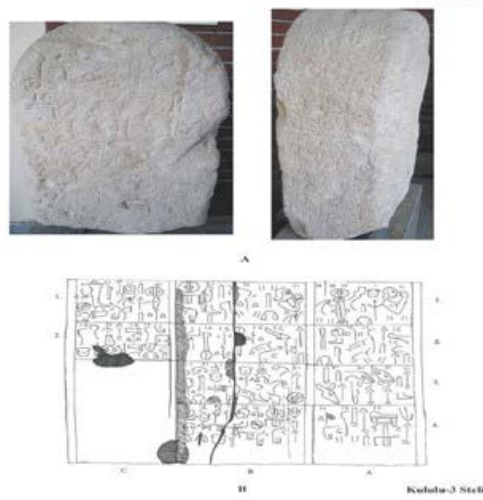
⁴⁰ 4845 (5), 5512 (8), 5523 (13), 6368 (19), 75/807 (26), 75/808 (27), 75/811 (30) ve 75/882 (32) katalog numaralı eserlerdir.

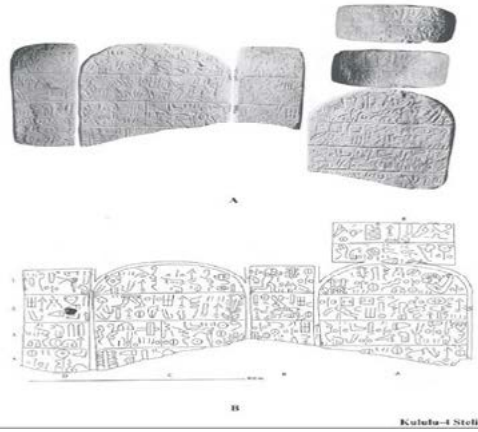
Şekil 1.3.: Luwi Hiyeroglifli Yazıtlar (Akçay 2011, Levha 36)

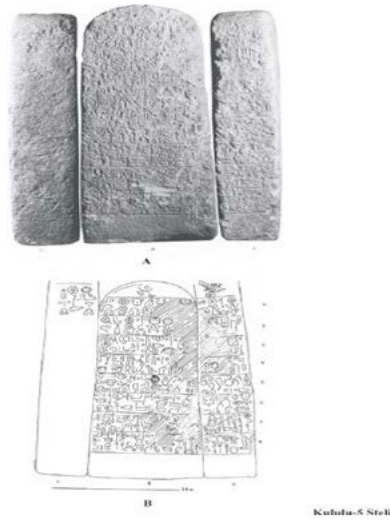
Şekil 1.4.: Luwi Hiyeroglifli Yazıtlar (Akçay 2011, Levha 37)

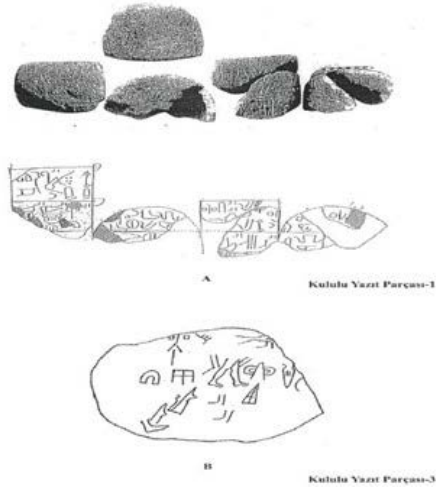
Şekil 1.5.: Luwi Hiyeroglifli Yazıtlar (Akçay 2011, Levha 38)

Şekil 1.6.: Luwi Hiyeroglifli Yazıtlar (Akçay 2011, Levha 39)

Şekil 1.7.: Luwi Hiyeroglifli Yazıtlar (Akçay 2011, Levha 40)

Şekil 1.8.: Luwi Hiyeroglifli Yazıtlar (Akçay 2011, Levha 41)

1. 2. 3. 1. 3. Güney Grubu Hiyeroglifli Yazıtlar

Üçüncü grup yazıtlar ise Tuwana gruplu yazıtlar olup bölgenin güney grubunu oluşturmaktadır. Niğde, Keşlik, Kemerhisar, Andaval, Ulukışla (Porsuk) ve İvriz sınırları içerisinde bulunan yazıtlar bu grup içerisinde. Buradaki yazıtlarda Muwaharanis, Saruwanis ve Warpalawas Tabal kralları olarak karşımıza çıkar. Güney grubu yazıtlarında öne çıkan Kral Warpalawas ve onun krali şehri Tuwana (Kemerhisar) dır. Warpalawas Tabal'ın büyük krali Wasusarma ile çağdaştır ve Warpalawas Asur yazılı kaynaklarında karşımıza "Urballa" olarak çıkmaktadır.⁴¹

1. 2. 3. 2. Asur Kaynaklarında Tabal Ülkesi

Yeni Asur Krallığı'nın MÖ 10. yüzyıl ve MÖ 7. yüzyıllar arasındaki hâkimiyeti II. Aşur'un MÖ 934 tarihinde tahta çıkmasıyla başlamaktadır.⁴² Tabal ülkesi ile alakalı verilerin tarafımıza ulaşmasını sağlayan en önemli kaynakların başında Asur yazılı kaynakları gelmektedir. Asur Krallarının Anadolu'ya ve dolayısıyla da Tabal ülkesine yapmış olduğu seferler bu yazılı kaynakların büyük bir çoğunluğunu oluşturmaktadır. Tabal ülkesi ile alakalı ilk veriler III. Salmanassarla (MÖ 858-MÖ 824) başlamaktadır.⁴³ III. Salmanassar'dan itibaren Tabal ülkesine sırayla; III. Adad-Nirari (MÖ 810-MÖ 783), III. Tiglat-Pileser (MÖ 744-MÖ 727), II. Sargon (MÖ 722-MÖ 705), Sanherib (MÖ 705-MÖ 680), Asarhaddon (MÖ 680-MÖ 669), Asur-Banipal (MÖ 668-MÖ 626) onlarca seferler düzenlemişlerdir. Bu seferler, Tabal ülkesi ile alakalı birtakım eksiklikleriyle birlikte kronolojik araştırmaların temelini oluşturmaktadır. Bu veriler kral yıllıkları, stel yazıtları, mektuplar, fal metinleri, inşaat metinleri ve yönetimle alakalı metinlerdir. Krali metinlerin özellikle kralların propaganda amaçlı faaliyetleri sebebiyle tarafsızlığı tartışmalıdır. Her ne kadar bu kaynakların tarafsızlığı mevzubahis olsa da Asur yazılı kaynakları ve yerli hiyeroglif yazıtlar arasında şahıs ve yer isimleri hususunda paralellik kurulabilmekte ve dolayısıyla da kronolojik sınıflandırma belli bir dereceye kadar yapılabilmektedir.⁴⁴ Tabal konfederatif⁴⁵ yapısı, MÖ 705–MÖ 680

⁴¹ Freu, 413.

⁴² Saggs, H.W. 1984 *The Might That Was Assyria*, London, s. 70.

⁴³ Weeden M., "Tuwati and Wasusarma: Imitating The Behaviour of Assyria", *Iraq* 72, 2010, 39.

⁴⁴ Ahmet Ünal ve K. Serdar Girginer, *Kilikya-Çukurova: İlk Çağlar'dan Osmanlılar Dönemine Kadar Kilikya'da Tarihi Coğrafya, Tarih ve Arkeoloji*, İstanbul: Homer Kitabevi, 2007, 170.

⁴⁵ Konfederatif yönetim şekli: Uluslararası hukuk açısından birbiriyle eşit birden fazla bağımsız devletin, daha çok savunma ve ekonomik nitelikte amaçları gerçekleştirmek için uluslararası bir kurucu anlaşma (pakt) uyarınca bir araya gelmesini ifade eder.

Sanherib ve MÖ 680–MÖ 669 Asarhaddon Dönemleri'nde dağılmaya başlamıştır. Yeni Asur'un son büyük kralı Asur-Banipal MÖ 668 - MÖ 626 Asur kaynaklarında Tabal ile alakalı bazı kral isimleri karşımıza çıkmaktadır. Bu belgelerde Tabal ülkesi krallarının Asur ile müttefik olma yoluna gitmeye çalıştıkları görülmektedir. Bu dönemde Tabal ülkesinin en büyük sorunu Kimmer Devleti ve bu devletin istilalarıdır.⁴⁶

1. 2. 3. 3. Urartu Kaynaklarında Tabal Ülkesi

Urartu yazılı kaynakların Tabal tarihsel sürecinin özellikle MÖ 8. yüzyıldaki verileri tarafımıza ulaştırması açısından önemlidir. Bu döneme ait en önemli yazılı belge ise Urartu Kralı I. Argiştı'nın dördüncü hükümdarlık yılı münasebetiyle MÖ 776 yılında, günümüzde Van Kalesi'nin batı kısmında Horhor Kayalığı adı verilen ana kaya üzerindeki yazıttır. Bu münasebetle bu yazıt "Horhor Yıllığı" olarak kayıtlara geçmiştir. I. Argiştı'nın batı seferi esnasında Malatya (Melitene) üzerinden geçmesi ve Tabal ülkesinin kuzey sınırlarını zorladığı anlaşılmaktadır.⁴⁷ Bu metinde Tabal için "Tuatehi Boyunun Ülkesi" ifadesi kullanılmaktadır. Metin şu şekildedir⁴⁸:

"1.280... at... büyükbaş hayvan ve 126.000 küçükbaş hayvan sürüp çıkardım. Argiştı der ki: Tanrı Haldi uğruna bu kahramanlıkları bir yıl zarfında yaptım. Argiştı güçlü kral, büyük kral, Tuşpa şehrinin hükümdarıdır. Tanrı Haldi kendi silahıyla sefere çıktı. Hati ülkesini ele geçirdi ve (kral) Hilaruada'nın ülkesini de ele geçirdi. Onları Argiştı önünde yere çaldı. Tanrı Haldi güçlü, Tanrı Haldi'nin mızrağı da güçlüdür. Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Argiştı Menua oğlu der ki: Egemen olan Tanrı Haldi'ye, Tanrı Teişeba'ya, Tanrı Şivini'ye ve Biainili ülkesinin bütün tanrılarına tanrısal büyüklük istediğim için yalvardım. Tanrılar bana kulak verdiler. Argiştı Menua oğlu der ki: Tanrı Haldi, ordunun önünden gitti. Hati ülkesine karşı sefere çıktım. Niribai ülkesinin vadisini (?) fethettim ... ülkesinin tahkimatlı Urmani şehrini güç kullanarak aldım. Krali Adani şehrini fethettim. Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Hati ülkesine karşı sefere çıktım. Tuatehi boyunun ülkesini ve Melitea şehrinin güney (?) (tarafını) bıraktım. Melia Irmağı havzası(?)... altındaki Piteira şehrine, Marmua ülkesine ve Qa... ani ülkesine kadar ilerledim. Erkek ve kadınları götürdüm. Kaleleri yerle bir ettim, şehirleri yaktım. 2.539 delikanlı, 8.698 canlı erkek ve 18.047 kadınları götürdüm,

⁴⁶ Akçay, 2011, 71.

⁴⁷ Jasink A. M., *Gli Stati Neo-Ittiti, Analisi Delle Fonti Scritte E Sintesi Storica, Studia Mediterranea 10*, Pavia: 1995, 129.

⁴⁸ Payne M. R., *Urartu Çivi Yazılı Belgeler Katalogu*, İstanbul: 2006, 151-159.

toplam 29.284 kişi o yılın insan sayısıdır. Kimlerini öldürdüm, kimilerini canlı götürdüm. ... at, 17.962 büyükbaş hayvan ve... küçükbaş hayvan sürüp çıkardım. Argiştı Menua oğlu der ki: Tanrı Haldi uğruna bu kahramanlıkları bir yıl içinde yaptım.”

Horhor Kayalığının üzerindeki bazı yazılı metinler net okunamamaktadır. Yine Van Surp Sahak (Aziz Sahak) Kilisesi’nde bir kopyası bulunmaktadır. Okunamayan bölümlerin tamamlanması bu kopya sayesinde olmuştur. Bu bölümleri ise şu şekildedir:⁴⁹

“Tanrı Haldi kendi silahıyla sefere çıktı. Etiuni ülkesini yendi. Qihuni ülkesinin şehrini yendi. Onları Argiştı önünde yere çaldı. Tanrı Haldi güçlü, Tanrı Haldi’nin mızrağı da güçlüdür. Tanrı Haldi’nin kudretiyle Argiştı Menua oğlu sefere çıktı. Tanrı Haldi önden gitti. Argiştı der ki: Gölün kıyısında bulunan Qihuni ülkesinin şehrini yendim. Alistu şehrine kadar ilerledim. Kadın ve erkekleri sürdüm. Tanrı Haldi’nin buyruğuyla Argiştı Menua oğlu der ki: Biainili ülkesinin güçlendirilmesi ve düşman ülkesinin bastırılması için, Irpuni şehrini yaptırđım. Yer kır idi. ve orada hiçbir şey yapılmamış idi. Orada büyük işler yaptım. Hati ülkesinin ve Supani bölgesinin 6(?)600 savaşçısını oraya yerleştirdim. Tanrı Haldi’nin büyüklüğüyle Argiştı Menua oğlu der ki: Egemen olan Tanrı Haldi, Tanrı Teişeba, Tanrı Şivini ve Biainili ülkesinin bütün tanrılarına, tanrısal büyüklük istediğim için yalvardım. Tanrılar bana kulak verdiler. Aynı yıl Uburda ülkesine karşı sefere çıktım. Uburdalhi ülkesinin kralı, İs()luburani’den ülkesini aldım.”

Yazıtlardan da anlaşıldığı üzere Kral I. Menua *Dönemi’nde* (MÖ 810–MÖ 786) batıya başlayan Urartu seferleri I. Argiştı zamanında da (MÖ 785/780–MÖ 760) daha uzak sınırlara ulaşmıştır. I. Argiştı Melid’i vergiye bağlamış ve seferlerini “Tuatehi Boyunun Ülkesine” kadar yani Tabal Kralı Tuwati’nin *hâkimiyetindeki Kayseri ve civarına kadar ilerletmiştir*.⁵⁰ Urartu Devleti’nin bu seferleri esnasında önemli bir Tabal yerleşimi olan Kululu’nun Tahsin Özgüç’ün ifadesiyle sınır şehri konumunda olması Urartulara karşı bir savunma ve garnizon üssü olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Urartuların Tabal *bölgesine yapmış oldukları bu askeri harekâtlar geçicidir*. Urartu Devleti ile Tabal Krallığı ilişkilerinin yoğunlaştığı dönem olarak daha çok MÖ 8. yüzyılın sonları gösterilmektedir.⁵¹

⁴⁹ Payne, 158-159.

⁵⁰ Orthman W., 218.

⁵¹ Akçay, 2011, 68.

1. 3. MEDLER DÖNEMİ'NDE TABAL BÖLGESİ

Med adı, en erken III. Salmanassar'ın kitabelerinde karşımıza çıkmaktadır (MÖ 835'ler).⁵² Medler, ilk önce İran'ın batısında Horasan yolunda, Diyala Nehri'nin kaynaklarının doğusunda, bugün Duristan olarak geçen bölgede görülmüşlerdir. Pers kralı Darius'un Bisutun kitabesinde Medlerle ilgili şu ifadeler geçmektedir:

*“Büyük Kral Darius buyurur ki; Fravartis isminde bir Medyalı vardı. Bu, Medya'da dayandı ve adamlarına ‘Ben Uvahşatra (Kyaksares) ailesinden Khsathrita'yım’ dedi. Bunun üzerine bu bölgedeki Medya halkı benden ayrıldı ve Fravartis'e geçti ve o Medya kralı oldu.”*⁵³

Darius'un Fravartis olarak ifade ettiği şahıs, Heredot'un bahsettiği Fraortes'dir. Bisutun kitabesinden ilk Med krallarından Kyaksares ve oğlu Fravartis'i (MÖ 647-625) tanıdığımız gibi, Fravartis'in, Medleri siyasal anlamda bir güç haline getiren ilk kral olduğu çıkarımını yapabilmekteyiz. Medlerin Asurbanipal zamanında Asur hâkimiyetinden kurtularak Asur İmparatorluğu için ciddi bir tehlike haline gelmiştir. Nitekim Fravartis'ten sonra tahta geçen II. Kyaksares (MÖ 625-585) krallığında Medler önemli askeri başarılar elde ederek Ön Asya'da büyük bir imparatorluğa dönüşmüştü. Bu sıralarda güçsüz Elam Devleti'nin ortadan kalkması Zagros'ta egemenlik Medlerin eline geçmesini sağlamıştı. İşte bu gelişmeler Mezopotamya'yı Hindistan'a bağlayan ticaret yolunun Med hâkimiyetine geçmesine sebep olmuştu. Med Kralı Kyaksares'in ikinci hamlesi kuzeydeki İskitlereydi. İskitler'i püskürten Kyaksares ordusunu düzenleyerek esas düşmanı Asur Devleti üzerine saldırıya geçti. Babil kralı Nabupolassar ile ittifak yapan Med Krallığı, MÖ 612'de Asur'a çok büyük bir darbe indirerek Asur başkenti Ninive'yi büyük bir yağma ve kıyıma maruz bıraktılar. Başkent Ninive'nin yıkılması Asur İmparatorluğu'nun tarih sahnesinden çekilmesiyle sonuçlandı. Med Kralı Kyaksares daha sonra askeri yayılcılığını sürdürerek Urartu Devleti'nden geriye kalanları ortadan kaldırdı ve akabinde İç Anadolu'ya saldırdı. Kapadokya bölgesini de sınırlarına dâhil eden Medler daha sonra Kızılırmak'ın batısında Lidya Devleti ile sınır komşusu haline geldiler. Tarihler 28 Mayıs 585'i gösterdiğinde iki büyük ordu karşı karşıya geldi. Savaş esnasında güneş tutulmasının gerçekleşmesi, iki ordu içerisinde de bu doğa olayının tanrıların bir işareti olarak yorumlanması ve

⁵² Lütfi Gürkan Gökçek, *Asurlular*, Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Ankara: 2015, 217.

⁵³ Ekrem Memiş, *Eskiçağda Mezopotamya*, Ekin Basım Yayın, Ankara: 2007, 232-233.

akabinde de Lidya Kralı Alyattes ve Med Kralı Kyaksares bir barış antlaşması yapmasıyla sonuçlanmıştı.

Tabal ülkesi ile alakalı verilere günümüz verileri ışığında MÖ 7. yüzyılın ortalarından itibaren rastlanmamaktadır. Asur İmparatorluğu da bu dönemlerde zor günler yaşamakta olduğunu görmekteyiz. Özellikle MÖ 7. yüzyılın son çeyreğinde bölgedeki en büyük güç olan Asur Devleti'nin Medler, Babilliler, İskitler ve Kimmerler'in ittifakıyla yıkılması dengeleri tamamen değiştirmişti. Medler, Asur İmparatorluğu'nun yıkılmasında oldukça büyük bir rol oynadı. Çünkü Medler kuruluşlarını yeni tamamladıkları için canlı ve taze birliklere sahiptiler. Asur'un hâkim olduğu topraklar paylaşıldı.⁵⁴ Bu tarihten sonra Anadolu'da özellikle Kızılırmak'ın doğusunda Medler'i hâkim devlet olarak görmekteyiz.

Kızılırmak böylece iki ülke arasında sınır özelliğini korumaya devam etti. Kyaksares'ten sonra tahta geçen oğlu Astyages (MÖ 585-550) zamanında da Medler varlığını sürdürdü. Astyages babasının Lidya Devleti ile yapmış olduğu barışa sadık kalarak ve aynı zamanda bu anlaşmanın vermiş olduğu güvenle Mezopotamya ve Kuzey Suriye üzerine seferler yapmıştır. Asur İmparatorluğu'nun tarih sahnesinden çıktığı MÖ 612'den MÖ 550 tarihine kadarki bu kısa dönemde Med Devleti'nin sınırları İran platolarından Kızılırmak kıyılarına; Basra Körfezi'nden Suriye'ye ve Doğu Akdeniz'e kadar ulaşmıştı. Bu kısa zamanda bu hızlı büyüme Astyages'in damadı olan Pers kralı II. Kyros'un bağlı olduğu Med Devleti'ne isyanı ve hemen sonrasında başkent Ekbatana'yı ele geçirmesiyle Med Devleti de ortadan kalkmış oldu.⁵⁵

1. 4. PERSLER (AKHAMENİD) DÖNEMİ'NDE KAPADOKYA BÖLGESİ

Pers İmparatoru II. Kyros'un, Medleri tarih sahnesinden silmesiyle Med İmparatorluğunun sahip olduğu doğal sınırlar Pers İmparatorluğuna geçmişti. Medler ile Lidyalılar arasında sınır olan Kızılırmak bu defa Persler ve Lidyalılar arasında aynı görevi yapmıştır. II. Kyros İmparatorluğu'nu batıya doğru genişletmek istemekteydi. Lidyalılar, Medlerin tarih sahnesinden kalkmasıyla Kızılırmak'a doğru büyük bir orduyla harekete geçti. Bu haberi öğrenen Pers İmparatoru II. Kyros'ta Kızılırmak'a doğru Lidyalıları karşılamak üzere hareket etti. İki ordu arasındaki Kızılırmak'ta yapılan savaş ilk etapta sonuçsuz kaldı. Lidya kralı Kroisos birliklerini geri çekti.

⁵⁴ Gökçek, 2015, 221.

⁵⁵ Gökçek, 2015, 218-219.

Niyeti zaman kazanmak ve Babil'den yardım istemektir. Kyros, Kroisos ve ordusunu takip ederek Kroisos'u Lidya'nın başkenti Sardes önlerinde kıştırdı. Kyros buradaki muharebede develeri öne sürerek daha önce Lidya atlı süvarilerinin görmediği Kyros'un ordusundaki bu develer sebebiyle atlar korkup, savaş alanından kaçtığı için Lidya süvarilerinin savaş mukavemetini düşürmüştü. Sonuçta bu develer Lidya süvarilerini dağıtarak kenti kuşattı ve 14 gün içinde kent düştü.⁵⁶

Tabal ülkesinin (Kızılırmak'ın güneyi ile Toroslar, batıda Karaman doğuda Malatya arasındaki bölge) MÖ 650'li yıllarda tarih sahnesinden çekilmesiyle bölge ilk önce Med hâkimiyetine ve sonrasında ise Pers egemenliğine geçmiştir. Bu geçişten çok önceleri "Tabal ülkesi" kavramının da ortadan kalkması sebebi ile Pers egemenliğindeki bu bölgeye "Kapadokya bölgesi" denilmesi çok daha uygun olacaktır. Herodotos'a göre Kapadokya adını ilk defa kullananlar Perslerdir. "Katpatuka" isminin geçtiği ilk yazılı kayıt MÖ 6. yüzyılın sonlarına tarihlenen I. Darius İmparatorluğu zamanında Bisutun (Behistun) yazıtıdır.⁵⁷ Katpatuka terimi yine I. Darius'a ait Susa, Nakş-i Rüstem ve Persepolis'teki yazıtlar ile Kserkses (Xerxes) Dönemi'nin yazıtlarında da karşımıza çıkmaktadır.⁵⁸ Kappadokia (Kapadokya) adı Hellen kökenli değil, Persçe'dir (Katpatuka). Herodotos bu bölgeden "Suriyeliler" diye söz etti. Bu sebeple bu bölgenin halkı, "Suriye Hititleri" olarak da ifade edilen Geç Hititler oluşturmaktaydı.⁵⁹ Herodotos Kapadokya Satraplığı'nın Perslere yıllık 360 talanta vergi ödediğini ifade etmektedir. Fırat Nehri sınırının batı kısmından itibaren Kapadokya Satraplığı, Pers satraplık listelerinde "Katpatuka" adıyla kaydedilmiştir. Kapadokya Satraplığı'nın komşuları Daskyleion, Sardeis ve Armenia satraplıklarıyla Kilikya oluşturmaktaydı. Bunun yanında Kapadokya'nın Kilikya tarafındaki halkına "Beyaz Suriyeliler" (Leukosyroi) ismi verilen Katonia Bölgesi bulunmaktaydı. I. Dareios'un İskit seferi (İ.Ö. 513) öncesinde Kapadokya'da Ariaramnes adlı bir satrap hüküm sürmekteydi. Ariaramnes, I. Dareios'un emri üzerine Karadeniz'i aşp, Karadeniz'in kuzey kıyılarında keşif yapmıştı.⁶⁰

⁵⁶ Susan Wise Bauer, "Antik Dünya Tarihi: ilk kayıtlardan Romanın dağılmasına kadar", Alfa yayınları, İstanbul: 2013, 486-487.

⁵⁷ Briant 2002 P. Briant, *From Cyrus to Alexander: A history of the Persian Empire*, Winona Lake. s. 172-175, 742.

⁵⁸ Kent 1943 R. G. Kent, "Old Persian Texts", *JNES* 2: 302-303.

⁵⁹ Mehmet Ali Kaya, Anadolu'da Pers Satraplıkları: Kuruluş, Yönetim ve Etnik Yapı, *Cedrus: Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Dergisi*, 2018, C 6, 168.

⁶⁰ Kaya, 2018, 168.

Tabal ülkesinin önde gelen şehirleri Kapadokya eyaletinde de önde gelen ve tercih edilen şehirlerinden olmuştur. Günümüz Kayseri'si "Mazaka" bu dönemde Kapadokya eyaletinin başkentidir.⁶¹ Bu dönemde Warpalawas'ın krali şehri Tyana (Bor-Karahisar) bu dönemde de önde gelen şehirlerdendir.⁶² Buradan yola çıkarak Kululu'nun (Kaletepe) diğer önemli şehirler gibi Perslerin de savuna amaçlı tercih etme ihtimalini gözler önüne sermektedir.

Büyük İskender'in başlatmış olduğu doğu seferinde MÖ 333 yılında Kilikya, Suriye ve İç Asya yollarının kavşak noktasında bulunan Ankyra'ya (Ankara) hareket etmiş önce Kapadokya'ya (Yozgat, Kayseri) giriş yapmıştır. Kapadokya eyaletinde herhangi bir mukavemetle karşılaşmamıştır. Daha sonra Toroslar'ı aşır güneye inmiştir.⁶³ MÖ 333'te Ekim ayının sonu kasım ayının başında İssos'ta (Dört Yol-Hatay) Büyük İskender ile Pers Kralı Dareios Akhus III karşı karşıya geldi. Yapılan büyük savaşta Persler büyük bir mağlubiyet aldılar.⁶⁴ Büyük İskender ile Persler arasındaki son savaş Gavgamela (Gaugamela) Savaşı Musul'un doğusunda Van Gölü'nün güneyinde Erbil civarındaki Gavgamela Ovası'nda gerçekleşti. Savaşı Persler kaybetti ve Pers İmparatorluğu ortadan kalktı.

⁶¹ Franck L., "Sources Classiques Concernant la Cappadoce", RHA 24: 1966, 27-30; 49-50.

⁶² Franck L., 1966, 33.

⁶³ Suat Yurdkoru, *Büyük İskender'in Anadolu Savaşları*, Ege Turizm Cemiyeti Yayınları: 8, İzmir: 1961, 60.

⁶⁴ Yurdkoru, 1961, 62.

BÖLÜM 2

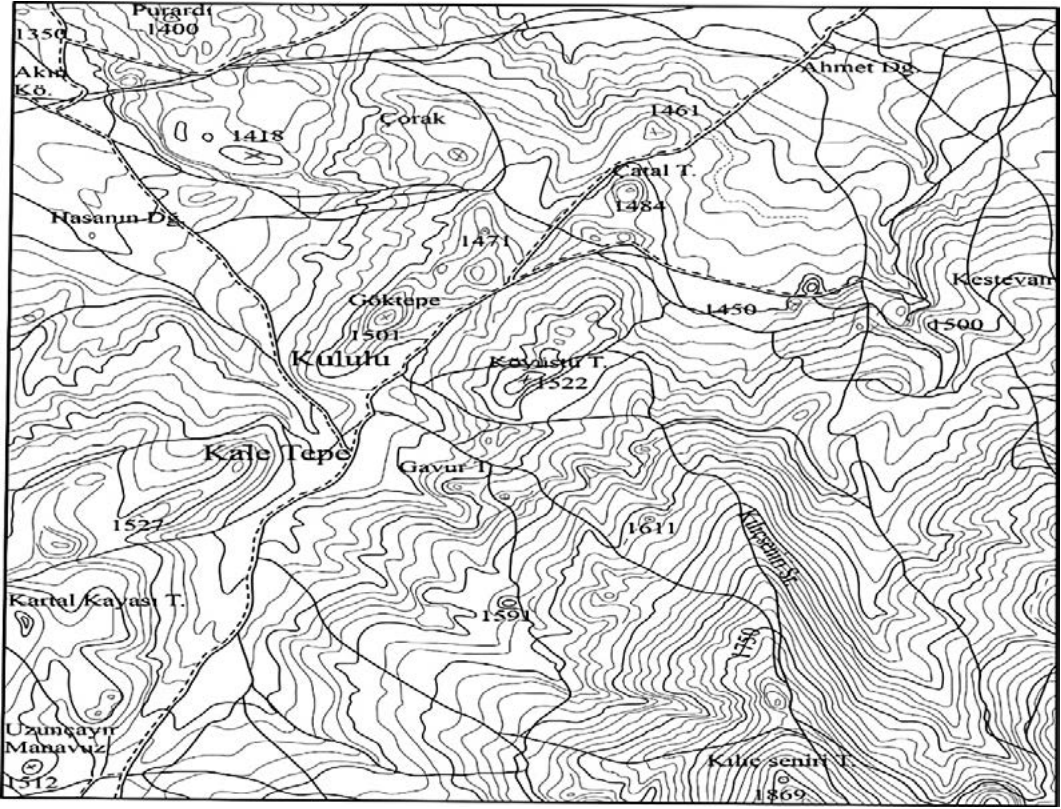
DEMİR ÇAĞI'NDA KULULU VE YAKIN ÇEVRESİ

2. 1. KULULU'NUN YERİ VE TOPOGRAFYASI

Kululu Kayseri şehir merkezinin 68 km kuzeydoğusunda Akkışla ilçesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Kızılırmak'ı besleyen derelerin oluşturduğu geniş ve sulak Ulusu Vadisi'nin içerisinde bulunmaktadır. Kululu, bulunduğu mevki itibariyle etrafı dağlarla çevrilidir (Resim 2.1 ve Şekil 2.1).

Resim 2.1.: Kululu Cıvarı, (Kayseri Büyükşehir Belediyesi CBS Müdürlüğü, 2023)

Şekil 2.1.: Kululu Civarı (Özgüç 1971, Res. 105)

Kululu'yu çevreleyen dağların (Göktepe 1501 metre, Köyüstütepe 1522 metre) en yüksekini Kaletepe (1527) adı verilen kayalık dağ temsil eder¹ (Şekil 2.1 ve Resim 2.2.). Kaletepe (Kululu) olarak adlandırılan bu bölge Kululu'nun bulunduğu mevkidir ve geçmişte bu bölge coğrafi yapı özellikleri bakımından stratejik olarak tahkimat işlevi görmüştür. Doğudan gelebilecek muhtemel askeri akınlara karşı önemli bir noktada konumlanmış olan Kululu, konumu itibarıyla yapılan değerlendirmeler ışığında ele geçirilmesi bakımından çok güç bir dağ şehri görünümündeydi.²

Kululu'daki yapılan arkeolojik kazılarda ortaya çıkartılmış olan Luwi hiyeroglifli yazıtlar, stel parçaları ve heykellerin yoğunluğu bu bölgenin geçmişte Tabal ülkesinin

¹ Tahsin Özgüç, *Demir Devrinde Kültepe ve Civarı*, TTK Ankara 1971, V. Seri, No: 29, 32.

² Özgüç, 1971, 34.

Resim 2.2.: Kululu (Kaletepe/Fehmi Gündüz Arşivi 05.11.2023)

ilişkin belgelenen tek yapı malzemesini temsil ederken, Demir Çağı'na tarihlenen 5. tabakada kullanımı temellerle sınırlı gibi görünmektedir. Kaletepe'yi kuzey, doğu ve batıdan çevreleyen teraslardaki bazı kayalıklarda madencilik faaliyetleri izleri görülmektedir. Zirvede ve kayanın yamaçlarında yeniden kullanılan bloklar arasında gözlenen taş çeşitleri, bu dağlık bölgeyi karakterize eden Kaletepe civarında gözlenen zengin jeolojik çeşitliliği yansıtmaktadır.⁵

Kululu mevki engebeli bir arazi üzerine konuşlanmıştır. Özellikle doğudan gelebilecek tehditler için Hınzır Dağları (2623 rakımlı Akdağ) doğal bir engel olduğundan savunma özelliği ortaya koyar. Kululu içinden geçen Kababel Suyu ise Demir Çağı'nda su ihtiyacının karşılanması açısından önemli bir kaynak olduğu söylenebilir. (Şekil 2.2.)

Kaletepe civarındaki mevcut tarımsal faaliyet, Kababel Suyu'nun beslediği Kaletepe'nin batısında ve güneyindeki tüm yüksek platolar boyunca dağ yamaçlarında yapılan yapay teraslar ve yine bu suyun birkaç yüz metrelik çöküntüsü üzerinde gelişir.⁶ Günümüzde tarımsal faaliyet, tahıl yetiştiriciliğini ve daha az ölçüde ağaç ve

önemli şehirlerinden biri olduğunun en önemli göstergesidir.³

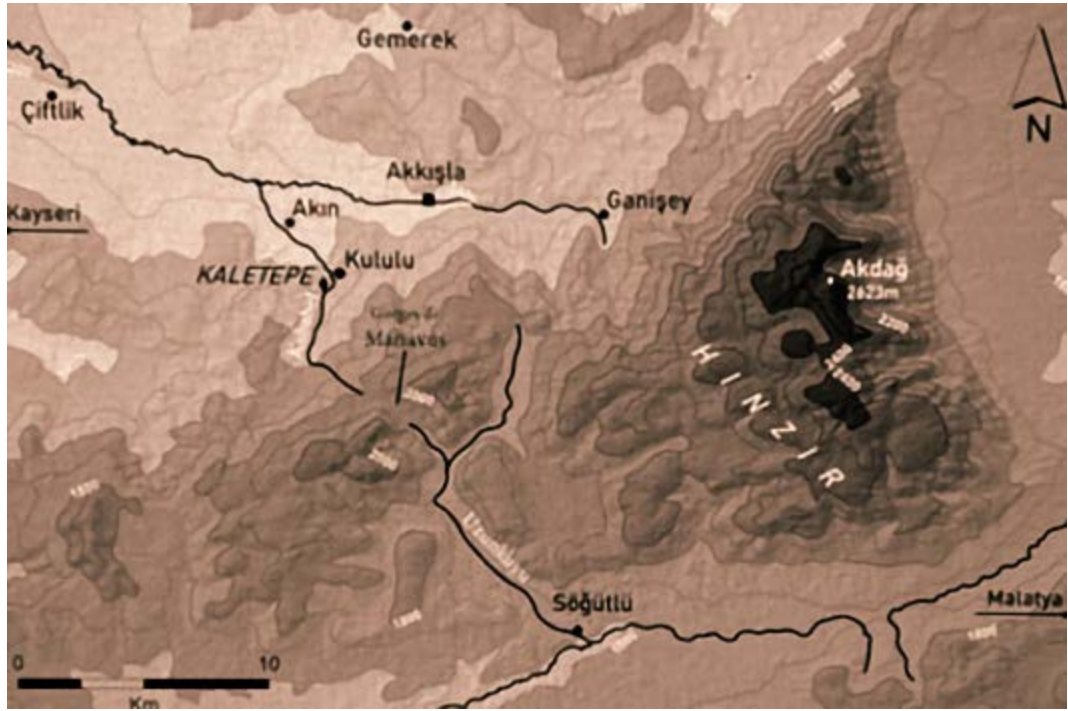
Kululu, (Resim 2.2.) Tabal'ın başkenti miydi, yoksa bu bölgenin en önemli şehirlerinden biri miydi? Yoksa sadece zengin bir taşra tarım merkezi miydi? Kentin antik çağdaki durumu ne olursa olsun, Kululu, bölgenin Demir Çağı için önemli miktarda yazılı ve arkeolojik kanıt sağlayan az sayıdaki yerleşim yerlerinden biridir.⁴ Özgüç'ün kazılarında Helenistik ve Roma Dönemleri'ne

³ Akçay, 2011, 122.

⁴ Matthieu Demanuelli, Marco Capardoni, Maria Elena Balza et Clelia Mora "Kululu, un centre urbain majeur du Tabal à l'âge du Fer État et perspectives des recherches", Università degli studi di Pavia, İtalya. S. 1, 2019.

⁵ Demanuelli M., Capardoni M., Balza M. E., Mora C., 4, 2019.

⁶ Demanuelli M., Capardoni M., Balza M. E., Mora C., 2019, 4.

Şekil 2.2.: Kaletepe ve Çevresi, (M. Capardoni 2019 S;3)

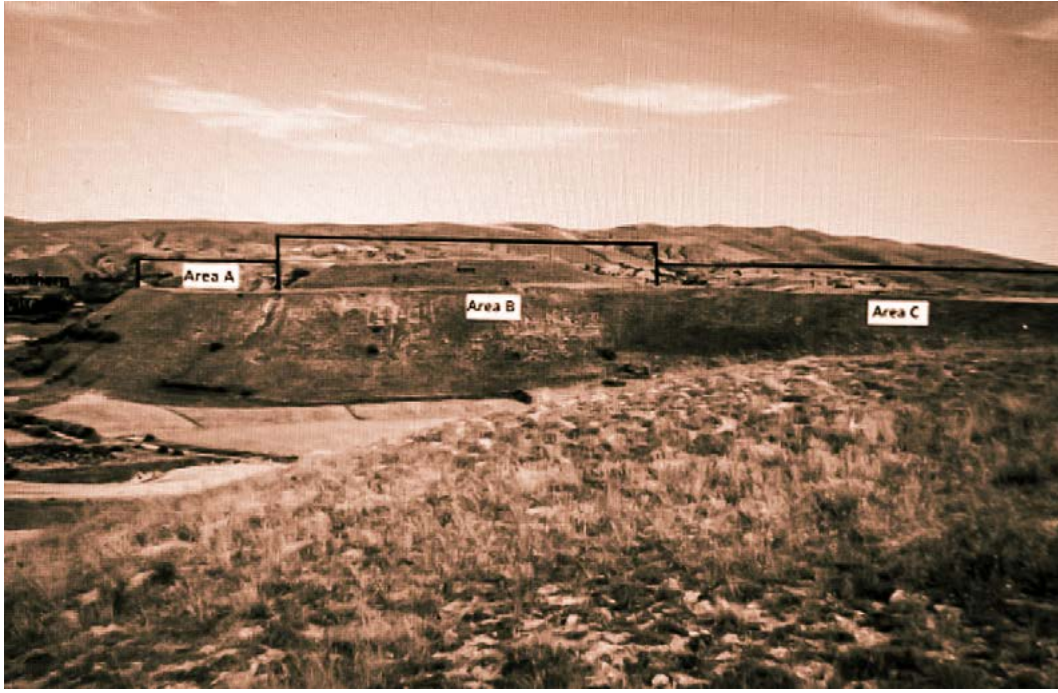
bağcılığı içermektedir. Kaletepe ve çevresi günümüzde koyun ve keçi gibi küçükbaş hayvanları otlatmak için de kullanılmaktadır.⁷

Tahsin Özgüç'ün planını kuzeyden güneye doğru takip edersek, dört farklı bölge tespit edebiliriz: kuzeyde, kalenin yükselmesinden hemen önce küçük bir düz bölge (A bölgesi), ardından küçük bir tümülüs ile Kaletepe adı verilen boşluk görülmektedir. Güney ucunda (B bölgesi), biraz daha ileride, ortasında ana kaya ve birçok modern taş çit (bölge C) bulunan geniş bir düz alan (Resim 2.3.) ve son olarak güneye, site-nin en yüksek noktasına giden yumuşak bir eğim (D bölgesi Resim 2.4.) olarak ifade edebiliriz.⁸

A bölgesine girmeden hemen önce, bir terasta, yerde görülebilen çok sayıda seramik parçasına ek olarak, bazı kaya yapılarının (her biri 10 cm) kazıldığını görüyoruz.

⁷ Demanuelli M., Capardoni M., Balza M. E., Mora C., 2019, 4.

⁸ Demanuelli M., Capardoni M., Balza M. E., Mora C., 2019, 13.

Resim 2.3.: Alanın kuzey bölümünün batısından görünüm, (M. Capardoni ve M. Demanuelli, 2019, 12)

Bunların çevredeki dini bir enstalasyonla mı, yakındaki olası anıtsal girişle mi yoksa yöneldikleri dağlarla mı ilgili olduğunu söylemek zor.⁹

B bölgesi diyebileceğimiz bölge, kaleyi ifade eder (“kale, hisar”, Resim 2.5.); yaklaşık 100 metre uzunluğunda ve 25 metre genişliğinde ana kaya üzerindedir. Kuzey tarafında nispeten yüksek bir uçurum açıkça görülüyor. Özgüç’ten alıntı yapmak gerekirse: “Kale, birçok yerde yüzeyin 25 ila 50 santimetre altında görünen ana kaya üzerine inşa edilmiştir. Kululu beylerinin sarayları muhtemelen kalenin üzerine yapılmıştır.¹⁰ Kululu’nun el yazısı hiyeroglif yazısıyla yazılmış ünlü kurşun şeritleri bu A bölgesinin doğu ucunda bulunmuştur (muhtemelen 2 no’lu alan, eskiden Mustafa Yıldız’a aitti. Şekil 2.3.)

⁹ Demanuelli M., Capardoni M., Balza M. E., Mora C., 2019, 4.

¹⁰ Demanuelli M., Capardoni M., Balza M. E., Mora C., 2019, 14.

Resim 2.4.: Alanın güney kısmının batısından görünüm, (M. Capardoni ve M. Demanuelli, 2019, 12)

Kale üzerinde önce Özgüç'ün ekibi tarafından kazılan arkeolojik açmayı, ardından güney uçta, ona göre "Kalenin terk edilmesinden sonraki bir zamana, başka bir deyişle Roma'nın başlangıcına tarihlenen, muhtemelen Roma Dönemi'ne ait küçük bir tümülüs" gözlemlenebilmektedir. (ikinci yüzyıl). Bir tümülüs için bu konumun seçilmesi, Kululu alanının tüm bölge üzerindeki hâkimiyetini ve iyi görünürlüğü, ayrıca mekânın potansiyel olarak kutsal ve/veya cenaze niteliğini de yansıtmaktadır.¹¹ Kalenin batı tarafında, tepenin eteğine kadar geniş bir düzlük uzanmaktadır. Buradaki eğim, kaya çıkıntılarını göstermemekle birlikte, zirveye yakın birkaç yerde yapılar görülmektedir. Alanın bu tarafında aşağıda bir mezar steli olan Kayseri Müze Müdürlüğü'ne kayıtlı 76/248 envanter numaralı eser "katalog no: 15" bulunmuştur.¹²

Kalenin doğusunda, kayalık çıkıntının batısı ve doğusunda görülebilen modern çevrelemelerle kaplı bir "C" alanı bulunmaktadır. Yine yerde birçok parça tespit edilmiştir.

¹¹ Demanuelli M., Capardoni M., Balza M. E., Mora C., 2019, 14.

¹² Demanuelli M., Capardoni M., Balza M. E., Mora C., 2019, 14.

Resim 2.5.: Belirsiz kaya yapısı (sarnıç? ibadet işlevi? M. Capardoni ve M. Demanuelli, 2019, 15)

Son olarak, bu yapılardan sonra ve yüz metrenin üzerinde son bir bölge görülebilmektedir. (bölge D). Bu kısımda Kayalık çıkıntı kaybolur ve yerini en yüksek nokta olan (1527 m) yerleşmenin güney ucuna giden hafif bir eğime bırakır. Bu ucu büyük bir kayalık sarp kapatmaktadır.¹³ Belirsiz kaya yapısı (Sarnıç veya ibadet işlevi olduğu düşünülen kayalar da) mevcuttur (Resim 2.5.).

Buluntulara baktığımızda; halk arasında 'Kululu kurşun şeritler' olarak bilinen yazılı belgeler, Kululu yakınlarındaki bir arazide tesadüfen bulunmuş ve

daha sonra 1967'de Ankara Müzesi'ne intikal ettirilmiştir. Asur'da bulunan benzer belgeler bugüne kadar, Neo-Hitit Devletlerinin salt ekonomik ve idari nitelikteki tek belgelerini temsil etmektedir.¹⁴ İçerik esas olarak şunlarla ilgilidir: Zamanın ekonomisi için temel ürünlerin (arpa ve koyun eti) veya mal listelerinin (evler ve hayvancılık) ve personel listelerinin bireylere veya kurumların temsilcilerine yapılan atıflara yer verilmiştir. Bu metinler ayrıca, konumları hakkında farklı hipotezler ileri sürülen belirli sayıda yer adlarından bahsetmektedir.¹⁵ Bu yer adlarının günümüzdeki coğrafi tespitleri bugünkü veriler ışığında çok mümkün gözükmemektedir.

Diğer önemli buluntu gurubu ise stellerdir. Kululu mevkiindeki taş yazıtların çoğu, bazıları mezar anıtı olarak yorumlanabilecek olan stel kalıntılarıdır. Bu tür belgeler oldukça değerlidir. Bir yanda Kululu'da, Hitit Dönemi'nde Anadolu'da hiçbir öncülü olmayan ve bu nedenle Demir Çağı'nın yeniliklerinden birini temsil edecek belirli bir anıt kategorisi, mezar stelleri öne çıkmaktadır. Öte yandan, bu steller yazarları yalnızca krallar veya yerel yöneticiler değil, aynı zamanda yerel halkın varlıklı kat-

¹³ Demanuelli M., Capardoni M., Balza M. E., Mora C., 2019, 15.

¹⁴ Demanuelli M., Capardoni M., Balza M. E., Mora C., 2019, 26.

¹⁵ Demanuelli M., Capardoni M., Balza M. E., Mora C., 2019, 26.

manlarının temsilcileri olan anıtsal veya hatıra eserlerinin (bazen yazılı ve figüratif) yayılmasına da tanıklık ediyor gibi görünmektedir.¹⁶

Kululu'nun Tabal Krallığındaki rolü hakkında çok fazla belirsizlik var. Kululu, Tabal'ın başkentine tekabül etmiyorsa, yerleşim yerinin belli bir tarafta güneydeki eşdeğeri olan Tuwana'nın (tyana-Bor) ana şehri olan "Kuzey Tabal" ile özdeşleştirileceği hala yadsınamaz görünmektedir.¹⁷ Kululu bölgesinin, III. Salmanasar tarafından Tabalian kralı Tuatti'nin "Kraliyet şehri" olarak anılan antik Artulu kenti ile özdeşleştirilmesi gerektiği öne sürülmüştür. Bununla birlikte Trevor Bryce "Geç Hitit Krallıkları" adlı eserinde Kuzey Tabal ("Esas" Tabal)'dan bahsederken Kral Wasusarma'nın Tabal bölgesinin kuzeyindeki ve Tabal krallıkları içerisinde en büyük krallığın başında olduğundan bahsetmiştir.¹⁸ O bu krallıktan "esas Tabal" olarak bahsetmiştir. Buluntulardan ve konumundan yola çıkarak "Kululu"nun yüksek ihtimalle bu krallığın başkenti olabileceği ifadelerinde yer vermiştir. Bu bölgeyle olan siyasî ve ticarî ilişkilerden yola çıkarak Asurlular tarafından bölgedeki tüm krallıklara Tabal terimi kullanılmış olabilir. Bu tanımlama garanti edilemese de, arkeolojik ve metinsel materyallerin gösterdiği gibi, Kululu bölgesinin II. Tuwati ve Wasusarma (MÖ 8. yy) kralları zamanında Tabal Krallığı'nın önemli bir merkezi olduğuna şüphe yoktur.¹⁹

Kululu'da bulunan malzemenin dağınık ve parçalı olmasına rağmen, elde edilebilen ipuçları, özellikle burada ortaya çıkan heykeltıraşlık eserler bu Demir Çağı merkezinde en az bir anıtsal kapının ve dolayısıyla muhtemelen iyi donanımlı ve korunmuş bir kalenin olduğu sonucuna varmamızı sağlamaktadır. Kalenin içinde kesinlikle kamu ve dini yapılar vardı. Ne yazık ki taş üzerine yazılan kaynaklar bu konuda bize çok az faydalı bilgi vermektedir.²⁰ Öte yandan, kurşun şeritler üzerine yazılan kısa ekonomik notlardan bazı yararlı ipuçları çıkarılabilmektedir. Taş mezar yazıtları bile bize gelişmiş ve görünüşe göre zengin bir toplumdan bahsetmektedir. Bu değerlendirmeler, kentin Tabal'ın "başkenti" olduğunu henüz doğrulayamamakla birlikte, Kululu'nun en azından bir süre için belirli bir siyasi ve ekonomik öneme sahip bir merkez olduğu sonucuna varmamıza neden olmaktadır. Ancak bugüne kadar, yazılı ve arkeolojik

¹⁶ Demanueli M., Capardoni M., Balza M. E., Mora C., 2019, 22.

¹⁷ Demanueli M., Capardoni M., Balza M. E., Mora C., 2019, 27-28.

¹⁸ Trevor Bryce, Geç Hitit Krallıkları, s. 213 Alfa yay., 2023, İstanbul.

¹⁹ Demanueli M., Capardoni M., Balza M. E., Mora C., 2019, 28.

²⁰ Demanueli M., Capardoni M., Balza M. E., Mora C., 2019, 36.

kaynaklara bakıldığında, bölgede karşılaştırılabilir başka bir merkezin olmadığı açıktır.²¹ Bu durum Kululu'nun önemini ortaya koymasından oldukça önemlidir.

2. 2. KALETEPE/SİTADEL'DE YAPILAN KAZILAR

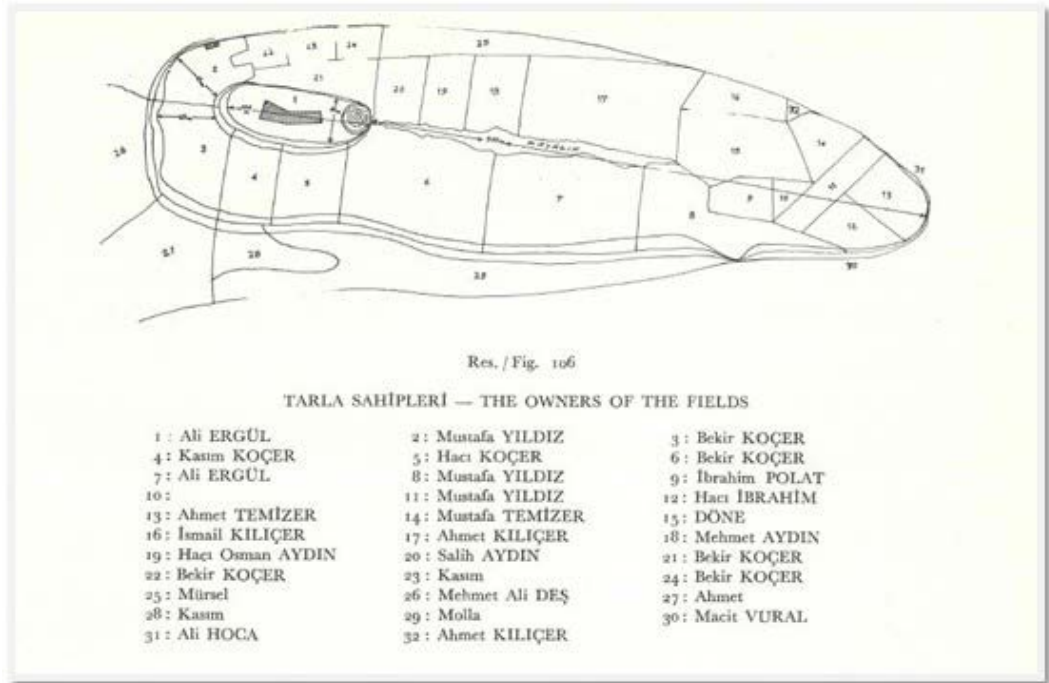
Kululu bölgesinde yapılan kazılar yoğun olarak şehrin sitadelinde gerçekleşmiştir (Şekil 2.1., 2.2., Resim 2.2.). Tahsin Özgüç'ün bu bölgede yapmış olduğu kazılarda Kaletepe/Sitadel'de güney ve kuzey istikametinde 50 uzunluğunda, kuzeyde 6.50 metre, güneyde 12.50 metre genişliğindeki çukurda 3 medeniyet seviyesi ile 5 yapı katı ortaya çıkarılmıştır. Yapılan kazıların bir kısmında ana kayaya 50 cm derinlikte, diğer kısımda ise 2-2.50 metre derinlikte ulaşılmıştır. Buradaki yapıların temel derinliği üzerine oturtulan ana kayanın doğal şekline uyması gerektiğinden aynı yapıya ait duvarların derinlikler arasında da farklılıklar oluşturmuştur. Bu durum kayalık engebeli arazilere kurulan yapıların genel karakteristik özelliğidir. Çukurun kuzey kısmında ana kaya daha derinde, satıhtan 3.00-3.25 metre aşağıdadır. Orta kısımda ise 50 cm ile 100 cm, güney yarısında 2.50 metre derinlikte görülmektedir. Çukurun güneyinde ise daha çok geç çağa ait yapılara rastlanmıştır. Kazı esnasında 5-10 cm derinlikte görülen taşların değerlendirme sonucunda eski çağ yapılarından sökülmüş olduğu fikrine ulaşılmıştır. Kazı ekibi tarafından yapılan planda bu kalıntılara ayrı bir yapı katı numarası verilmemiştir. 1 ve 2. yapı katı Roma, 3 ve 4. yapı katı ise Helenistik Döneme tarihlendirilmiştir. Her iki döneme ait duvarların tamamı taştan inşa edilmiştir. Kerpiç malzemeye rastlanmamıştır. Duvarların iç ve dış yüzeyleri hem Roma Dönemi'nde hem de Helenistik Dönem'de taşlarla örülmüş, araları ise moloz taşlar ile doldurulmuştur.²² Duvarlar birbirine dik açılarla bağlanmıştır. Hem Roma hem de Helenistik binaların istikametinde değişikliğe rastlanmamıştır. Yapılan kazılarda ortaya çıkarılan bu çok odalı binaların taş örgü tekniği ile planları, bölgedeki varlığı ile bilinen Kapadokya Krallığı içerisindeki büyük binalarla plan ve teknik olarak farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Bu özellik Kululu Sitadeli'nin Helenistik ve Roma devrinden uzun bir süre önemli bir kale olarak varlığını ortaya koymaktadır. Buradaki kalenin eski adı bilinmemektedir.²³

²¹ Demanueli M., Capardoni M., Balza M. E., Mora C., 2019, 36.

²² Özgüç, 1971, (Lev IX, 1-2).

²³ Özgüç, 1971, 37.

Helenistik Dönemin ilk yapı katının hemen altında ana kayanın ise üzerinde 5. yapı katı ulaşılmıştır.²⁴ Tespit edilen bu 5. yapı katı Kululu'nun en eski medeniyetini yani Geç-Hitit'i (Demir Çağı) temsil etmektedir. Kazılarda tespit edilen kalıntılardan yola çıkarak temellerin taş, duvarların kerpiçten olduğu ve yapı katının yangınla tahrip edildiği tespit edilmiştir. 5. yapı katının zayıf binaları birçok yerde temelleri derin ve güçlü olan Helenistik ve Roma devirlerinde silinip ortadan kalktığı tespit edilmiştir.²⁵ Bu sebeple küçük ve parça halindeki yapı kalıntılarının planlarını çizmek mümkün olmamıştır. Kululu yöneticisinin Sitadel'de inşa ettirilmiş olduğu düşünülen saraya ait yapı hakkında kazı ekibince en ufak bir ize rastlanmamıştır. Tahsin Özgüç, saray yöneticisinin Geç-Hitit Dönemi'nde yapmış ve kullanmış olduğu Sitadel'deki sarayın Helenistik ve Roma Dönemlerinde tahrip edilmiş olduğunu düşünmektedir. O, bununla birlikte sarayın veya resmi binaların farklı bir yere de inşa edilebileceği ihtimalini de ifade etmiştir.²⁶

Şekil 2.3.: Kroki-Kululu'nun Yeri ve Topoğrafyası (Özgüç 1971, Res. 106)

²⁵ Özgüç, 1971, (Lev IX, 1-2).

²⁶ Özgüç, 1971, 37-38.

BÖLÜM 3

KAZILARDA ORTAYA ÇIKAN BULUNTULAR

3. 1. HEYKELLER VE KABARTMA PARÇALARI

Tahsin Özgüç tarafından Kululu’da yapılan kazılarda ve köylülerden temin edilenlerle birlikte birçok heykel ve kabartma parçası envantere dâhil edilmiştir. Bu envantere dâhil edilen heykeller ve kabartma parçalarının 17’si 1971’de Tahsin Özgüç tarafından Demir Devrinde Kültepe ve Civarı adlı eserinde “Heykeller ve Kabartma Parçaları” başlığı altında yayınlanmıştır. Diğerleri ise 1975 yılında yayınlanan Kululu Hakkında Yeni Gözlemler adlı eserde yayınlanmıştır. Kültepe kazı heyeti tarafından Temmuz 1975’te Kululu’ya bir araştırma gezisi yapılmıştır. Bu gezi esnasında köylülerin kazı heyetine vermiş olduğu heykel, yazıt parçaları ve kabartmalar, heykel ve kabartma parçaları başlığının konuları arasındadır. İkinci kitapta yayınlanmış olan eserlerin çoğunluğu köylülerden temin edilmiştir. Kululu’dan çıkan birçok insan ve tanrı heykelleri ve sfenkslerin Tahsin Özgüç tarafından 1967 yılında yapılan kazıların öncesinde bu eserlerin, çevrede yaşayan köylüler tarafından alınarak evlerinde kullanıldığı tespit edilmiştir. Bunların bazıları da çevrede yaşayan halk tarafından tarlalar arasında sınır duvarları içerisinde çevreden toparlanmış taş yığınları arasında bulunmuştur. Burada tespit edilen birçok anıt veya anıta ait parçaları çoğunluğunu heykel, stel ve sfenksler oluşturmaktadır. Bununla birlikte Akkışla ilçesinin hemen yanı başında bulunan Sarioğlan ilçesi Palas Mahallesi sınırları içerisinde 11.02.2022 tarihinde bulunup yine aynı tarihte müzeye taşınarak envantere dâhil edilen ortostat parçası Kululu’ya olan yakınlığı itibarıyla dikkatleri üzerine çekmektedir.¹

3. 1. 1. ANITSAL HEYKEL

Tahsin Özgüç tarafından yapılan kazılarda ortaya çıkarılan eserlerin en önemlisi başı bulunamayan anıtsal büyük heykel olmuştur (Şekil 3.1., 3.2.). 3 metre yüksekliğindeki heykel ayakları üzerinde durmaktadır. Başı gövdesinden ayrılmıştır. Eserin gövdesi dikdörtgen bir andezit bloktan işlenmiştir. Bu anıtsal heykel 3 parça halinde ele geçmiştir. Göğsü üzerindeki kavuşturulmuş kolların alt kısmı ile el ve ayaklar tahrip gördüğü tespit edilmiştir. Heykelin en iyi korunmuş kısmı ise arka kısmıdır. Heykel dikkatlice incelendiğinde ayak bileklerine kadar inen kolları kısa bir chiton giydi-

¹ Fehmi Gündüz, Köşeyi Dönen Adam, Şehir Kültür Sanat Dergisi, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kayseri: sayı: 46, 21, 2022.

Lam. Pl. XXXVI

Şekil 3.1.: Anıtsal Heykel (Özgüç 1971, Levha XXXVI)

rildiği gözlemlenmektedir. Bu kıyafetin üzerinde daha kısa ağır bir dış manto ile sarılmıştır. Bu sebeple chitonun sadece kollar ile aşağı kısmı görülebilmektedir. Elbisenin kısa kolu paralel beş dar hat ile süslenmiştir. Bu hatlar chitonun yakasından omuz dikişi boyunca kısa kolun ucuna kadar devam eder. Kısa kolun aşağı kısmı ise yatay iki paralel şerit ile çevrilmiştir. Elbisenin kısa kollarının altında, yukarı kolun üst kısmında uçları karşı karşıya gelen aslan başları ile sonuçlanan iki kalın bilezik bulunmaktadır.² Sağ omzun üstünden aşağıya sarkan manto kolları örtmemekle birlikte uzunluğunun 4'te

3'ü oranında aşağıya inmektedir. Sol kolun alt kısmından geçen manto bel kısmında mantonun sağ katı altında bağlanmak üzere göğüs kısmı çapraz olarak kesmektedir. Sağ kenarı ise uzun bir püskül ile sonuçlanan bir örgü şerit ile süslenmiştir.³ Örgü şeridin kenarı ise saçaklıdır. Heykelin ayağında yatay şeritlerle belirtilen sandallar bulunmaktadır. Ayak detaylarının büyük bir bölümü tahrip edilmiştir. Chiton ve manto altındaki gövde yüksek bir işçilikle elbisenin özellikle kalça ve ayak kısmına kadar sımsıkı sardığı görülmektedir. Mantonun katları zikzak desenlerle ifade edilmiştir. Alt kısımda bulunan chiton daha ince katların aksine, ağır katlar dış kısımdaki mantoya bir gerçeklik vermektedir.⁴ Manto üzerindeki saçaklı örgü şerit ile bilezikler heykelin zenginliğini öne çıkarmıştır. Kululu heykeli zikzak desenli elbisesi bakımından Malatya Darend'e'de bulunan palanga heykelinin bir eşidir.⁵

Tahsin Özgüç Kululu'da bulunmuş olan heykel parçaları için MÖ 700'lü yıllara II. Sargon'un Tabal bölgesine yapmış olduğu seferden (MÖ 715) sonrasına, Sanherib'in

² Özgüç, 1971, (Levha XXXVI a).

³ Özgüç, 1971, (Levha 1 a XXXVI, 1 a, XXXVIII, 1 a - 1 b).

⁴ Özgüç, 1971, (Levha XXXVI 1 a).

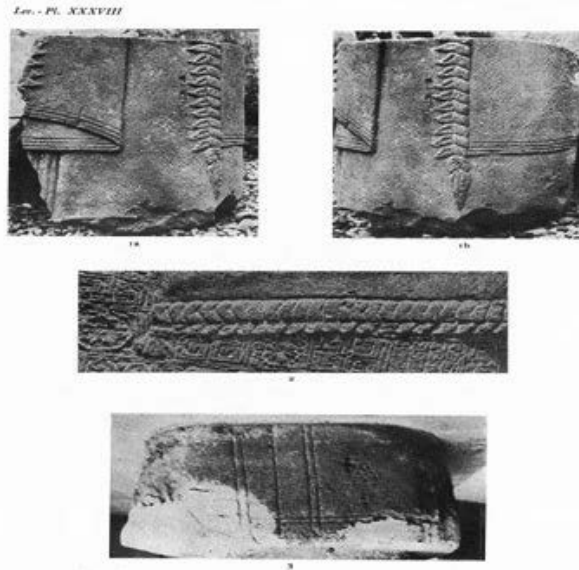
⁵ Kululu Heykeli 3 metre, Palanga Heykeli 1.30 metredir. Palanga heykelinin üzerinde hiyeroglif bir kitabe bulunmaktadır. İşaretler çizilerek yapılmıştır. İki eser dikkatlice incelenip karşılaştırıldığında Kululu heykelinin birinci sınıf bir işçilik ürünü olduğu, Palanga heykelinin ise daha düşük bir işçiliğin sonucunda yapıldığı net bir şekilde anlaşılmaktadır. Bunlara ek olarak her iki heykelinde başlarının olmaması tarihlendirme yapılmasını güçleştirmektedir. Özgüç, 1971, 49.

(MÖ 704-681) ilk yıllarına ait olabileceğini ifade etmiştir.⁶ Özgüç, MÖ 550 yıllarında Kululu'da böyle bir heykel yaptırarak kudrette bir kralın hüküm süreceğine inanmadığını ifade etmiştir. O bunlara ek olarak yüksek işçilikli anıtsal heykelini tarihlendirme bakımından bölgeye yakın yerleşimlerden ortaya çıkan "Aslantepe Heykeli, Kargamış Kabartması, Bor Steli ve İspekçür Kabartması" gibi eserlerle aynı veya yakın zamanlarda yapılmış olabileceğini ifade etmektedir.⁷ Özgüç özellikle Kululu anıtsal heykeli üzerindeki zikzak katlı formu sebebiyle bu elbise tipinin doğu

Yunan sanatının pergelle işlenen motifli heykellerinden ziyade (bu heykel tipinin Malatya'daki Aslantepe'ye kadar uzandığı bilinmektedir) Kululu anıtsal heykelinin Anadolu'lu olması ihtimalini vurgulamaktadır. Kayseri Müze Müdürlüğü kayıtlarında 5517 envanter numaralı eserdir. (Katalog No:11)

3. 1. 2. TANRI HEYKELİ BAŞI I

Kululu'da köylülerden temin edilmiştir (Şekil 3.3.-2). Bazalttan, 19 cm yüksekliğinde, 21.5 cm genişliğindedir.⁸ Heykelin alnının hemen üzerinde çizgilerle belirlenmiş saçlarının oldukça küçük bir kısmı korunmuştur. Balıksırtı tarzındaki kemerli kaşlar burnun hemen üzerinde birleşmiştir. Göz kapakları bariz üst göz kapağı ise üçgen formundadır. Heykelin burnu tahrip görmüştür. Ağız küçük ve dudaklar kapalıdır. Dudakların hemen üzerinde Asurlu eserlerde olduğu gibi bıyıklar dikey (toplamda 21 adet) çizgilerle gösterilmiştir. Alt dudak ve sakal arasında dört dikey çizgi göze

Şekil 3.2.: Anıtsal Heykel (Özgüç 1971, Levha XXXVIII)

⁶ Özgüç, 1971, 49.

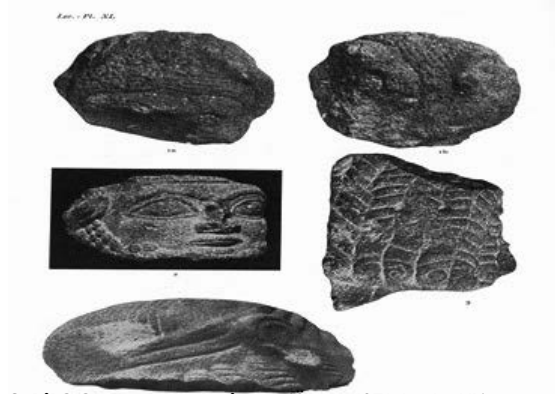
⁷ Özgüç, 1971, 49.

⁸ Özgüç, 1971, (Lev. XL-2).

çarpmaktadır. Sol taraftaki boynuzun ucu korunmuştur. Tahsin Özgüç bu heykel başını bir tanrıya ait olduğunu ifade etmektedir. Sakal uçları Asur formunda üç sıra halinde birer helezon şeklinde kıvrılmaktadır. Baş hatları keskin sivri hatlara sahiptir. Özgüç bu heykeli MÖ 8. yüzyılın son çeyreğine tarihlendirmektedir.⁹ Envanterde tespiti yapılamamıştır.

3. 1. 3. TANRI HEYKELİ BAŞI II

Şekil 3.3.: Tanrı Heykeli Başı (Özgüç 1971, Levha XL)

Kululu'dan çıkan 2. Tanrı Heykeli Başı'nın yüksekliği 27 cm, genişliği 25 cm ölçülerindedir (Şekil 3.3. 1a-1b). Heykelin yüz kısmı ve başın arka tarafı tahrip edilmiştir.¹⁰ Heykelin alın kısmındaki 6 paralel hattan oluşan bant ile heykelin bir gözü kısmen korunmuştur.¹¹ Kulağın hemen üstünden baş kısmın ortasına kadar uzayan boynuzun korunabilmiş olması bu heykel başının bir Tanrı başı olduğunu göstermektedir. Alın kısmındaki bandın ortası ile boynuzlar arasında altı yapraklı bir

rozet göze çarpmaktadır. Buradaki heykelde diğer Kululu'daki heykeller gibi geriye taranmış saçlar enine çizgilerle bezeli durumdadır. Özgüç, bu heykel başının tahrip edilmiş olmakla birlikte üzerindeki motiflerden yola çıkarak yukarıdaki ilk Tanrı heykeli başıyla aynı dönem olduğunu ifade etmektedir.¹² Kayseri Müze Müdürlüğü kayıtlarında 5523 envanter numaralı eserdir. (Katalog No:12)

3. 1. 4. HEYKEL BAŞI

Kayseri müzesi tarafından bir köylüden satın alınmış olan eser 60 cm uzunluğunda, 33 cm genişliğinde andezitten üretilmiştir.¹³ Eserin sağ kulağı ile ense kısmın küçük

⁹ Özgüç, 1971, 49.

¹⁰ Özgüç, 1971, (Lev. XL-1 a-b; res. 145 a-b).

¹¹ Özgüç, 1971, 49.

¹² Özgüç, 1971, 49.

¹³ Özgüç, 1971, (Lev. XL-4).

bir kısmı korunmuştur (Şekil 3.3. 4). Alın üzerinde üç kabartma şerit kulağın altından başın arka kısmına kadar devam etmektedir. Envanterde tespit edilemeyen eserde Kulak iri olarak iç ve dış kısmı gösterilmiştir. Ensenin hemen üzerinden aşağı doğru inen saç lülesinin sadece beşinin uçları korunmuştur. Alnın üstünden gelip, kulak önünden aşağı inen saç lülesi daha incedir. Özgüç, Sakçagözü kabartmaları ile burada ifade edilen heykel başının benzerliğinden yola çıkarak ense üstünde bir saç topuzu meydana getirmiş olduğunu ifade eder.¹⁴

3. 1. 5. BİR HEYKELİN SAKAL PARÇASI

Andezit malzemeden meydana gelen parçanın yüksekliği 20 cm, genişliği 13.2 cm'dir (Şekil 3.3. 3). Yukarıdan aşağıya dik olarak inen üç çift saç lülesinden oluşmaktadır. Saç lülesinin alt uçlarında birer helezon vardır. Lülelerin yüzeyden itibaren kabartma yüksekliği 3 cm'dir. Bu üç çift lüleden en sağdaki, diğer iki çift lüleye göre daha ince ve daha küçüktür. Ölçü bakımından küçük bir heykele ait olabileceği üzerinde durulmuştur.¹⁵ Envantere tespit edilemeyen eserlerdendir.

3. 1. 6. HEYKEL PARÇALARI

3. 1. 6. 1. Heykel Başı Parçası

Bir köylüden temin edilmiş olan eser bazalt malzemeden oluşmaktadır (Şekil 3.4.). Eserin dalgalı saçlarından sadece bir kısmı korunabilmiştir. Saçtaki detaylardan yola çıkarak Kululu'da ele geçen benzerlerinden en çok dalgalı olanıdır. Özgüç, Demir Çağı'nın bu geç döneminde Kululu sanatçıların bir yandan Malatya-Gürün¹⁶ diğer yandan ise Gaziantep-Sakçagözü¹⁷ ve Kahramanmaraş-Elbistan üzerinden gelen tesirlerin etkisi altında kaldığını ifade etmektedir.¹⁸

Şekil 3.4.: Heykel Başı Parçası (Özgüç 1975, Levha V,1)

¹⁴ Özgüç, 1971, 52.

¹⁵ Özgüç, 1971, 56, (Lev XL-3).

¹⁶ Özgüç, 1975, 5.

¹⁷ Özgüç, 1975, 5.

¹⁸ Özgüç, 1975, 5.

Özgüç yine bu heykel başı parçası için 1971’de yayınlanan ve günümüzde Kayseri Cumhuriyet Meydanı’nda Kayseri Kalesi içerisinde bulunan Kayseri Müzesi’nde “Tabal Seksionu’nda” sergilenen başı bulunamayan büyük heykele ait olabileceği üzerinde durmuştur.¹⁹ O bu heykel başı parçası için bu bilgilere ek olarak bu eserin başı olamayan büyük heykel parçası kadar ikinci bir heykele ait olabileceğini ifade etmiştir. Gerekçe olarak ise Kululu’dan çıkan ve heykeltıraşlık bakımından zengin iki heykel başına örnek göstermiştir. Müze envanterinde tespit edilememiştir.

3. 1. 6. 2. Heykel Başı Parçası

Şekil 3.5.: Heykel Başı Parçası (Özgüç 1975, Levha XVIII-2)

Müze kayıtlarında 75/884 envanter numaralı eserdir. Katalog numarası 34’tür. Helezon biçimli omza sarkan saçların uzunluğu 17.5 cm, genişliği ise 10.5 cm’dir (Şekil 3.5.). Buradan yola çıkarak heykel başının büyükçe olması gerekir. Burada ele geçen eser 1971’de yayınlananların bir benzeridir.²⁰ Buluntu, Kululu sanatçıların “Zincirli, Sakçagözü,

Maraş, Aslantepe” üzerinden Kululu’ya gelen dış etkilere devamlı açık kaldıklarını belgelendiren malzemenin sayısını artırması bakımından önem taşımaktadır. Özgüç, bu gerekçeden yola çıkarak Kululu’daki yerli sanatçılarla birlikte yabancı sanatçıların birlikte çalışmış olabileceğini ifade etmektedir.²¹

¹⁹ Özgüç, 1975, 5, (Lev. V, 1).

²⁰ Özgüç, 1975, 17.

²¹ Özgüç, 1975, 17, (Lev. XVIII-2).

3. 1. 6. 3. Heykel Başı Parçası

Bir köylüden temin edilmiş olan eser bazalt malzemenin oluşmaktadır (Şekil 3.6.). Eserin uzunluğu 6.5 cm, genişliği ise 6.5 cm'dir. Hacim olarak çok küçük olan parçanın derin oyuklar halindeki betimlenen saçlar hafif kavisli bir biçimde gösterilmiştir.²² Kayseri Müze Müdürlüğü kayıtlarında 75/883 envanter numaralı eserdir. (Katalog No:33).

Şekil 3.6.: Heykel Başı Parçası (Özgüç 1975, Levha XIX)

3. 1. 6. 4. Heykel Parçası

Kayseri Müze Müdürlüğü kayıtlarında 76/251 envanter numaralı eserdir. Katalog numarası 38'dir. Envanter kayıtlarında ölçü verilmemiştir. İkramiye yoluyla 1976 yılında envantere dâhil edilmiştir. Malzemesi bazalttır. Eserin üç tarafı kırıktır ve ön yüzünde çift hatlı yivlerle ters "U" biçimle yivler mevcuttur. Kayseri Müzesi deposunda muhafaza edilmektedir.

3. 1. 6. 5. Heykel Parçası

Kayseri Müze Müdürlüğü kayıtlarında 90/3032 envanter numaralı eserdir. Katalog numarası 40'tır. Envanter kayıtlarında ölçü verilmemiştir. Şahin Aydın isimli vatandaşın 1990 yılında satın alınarak envantere dâhil edilmiştir. Yüksekliği 23 cm, genişliği 37 cm'dir. Heykel veya sfenks başının yüz kısmından bir parçadır. Göz hizasından üstü ve çene kısmı eksiktir. Gözler oyularak işlenmiştir ve alt kısmı eksiktir. Burun kırık, dudaklar kapalı, dolgun yanaklıdır. Arka kısımda kulak hizasından kırılmıştır. Malzemesi bazalttır. Kayseri Müzesi deposunda muhafaza edilmektedir.

²² Özgüç, 1975, (Lev. XIX-1).

3. 1. 7. ASLAN HEYKELİ'NİN SAĞ KISMI

Şekil 3.7.: Aslan Heykeli'nin Sağ Kısmı (Özgüç 1971, Levha XLIV)

Andezit malzemeden meydana gelen parçanın uzunluğu 22.3 cm, genişliği ise 8 cm'dir (Şekil 3.7.). Tahsin Özgüç²³, bu parçanın bir heykel kaidesinin iki yanındaki küçük aslan heykellerinden biri olabileceği ihtimali üzerinde durmuştur.²⁴ Bu heykelciğin kuyruğunun bir kısmı korunmuştur.²⁵ Envanterde tespit edilememiştir.

3. 1. 8. ASLAN HEYKELİ'NİN ARKA KISMI

Andezit malzemeden meydana gelen parçanın uzunluğu 23 cm, genişliği 18.5 cm'dir. İyi bir şekilde işlenmiş ve kaidesi üzerinde yatan küçük bir aslan heykelinin arka kısmıdır.²⁶ Aslanın arka bacağının helezonu oldukça belirgindir. Özgüç, buradaki parçanın yukarıdaki Aslan heykel parçası gibi bir heykel kaidesine ait küçük aslanlardan biri olma ihtimalini vurgulamıştır.²⁷ Envanterde tespit edilememiştir.

3. 1. 9. ASLAN BAŞI

Eser kireç taşı malzemeden, genişliği 58 cm, uzunluğu ise 60 cm'dir. Krokide 13. Numaralı tarlanın sahibi Ahmet Temizer'in oğlu evine taş götürmek amacıyla kendi tarlalarının vadiye inen kısmının bazı yerlerinde 1 m, bazı yerlerinde 50 cm derinliğe incek şekilde kazılar yapmıştır. Bu kazılar esnasında çıkardığı duvar taşları arasında bu aslan başını bulmuştur (Şekil 3.8., 3.9., 3.10., 3.11.). Başın yeleden sonraki arka kısmı kırılmıştır. Yüzün sağ kısmı korunmuş, sol kısmı ise ağzın gittiği yerden kırılmıştır. Sağ kulak çok fazla tahrip olmuştur. Sol kulak arkaya doğru daralarak uzanmakta, şişkince kalp biçiminde stilize edilmiştir. Göz çukurlarını dolduran ve ayrı bir malzemeden yapıldığı düşünülen eserin gözleri kaybolmuştur. Eserin kaşları

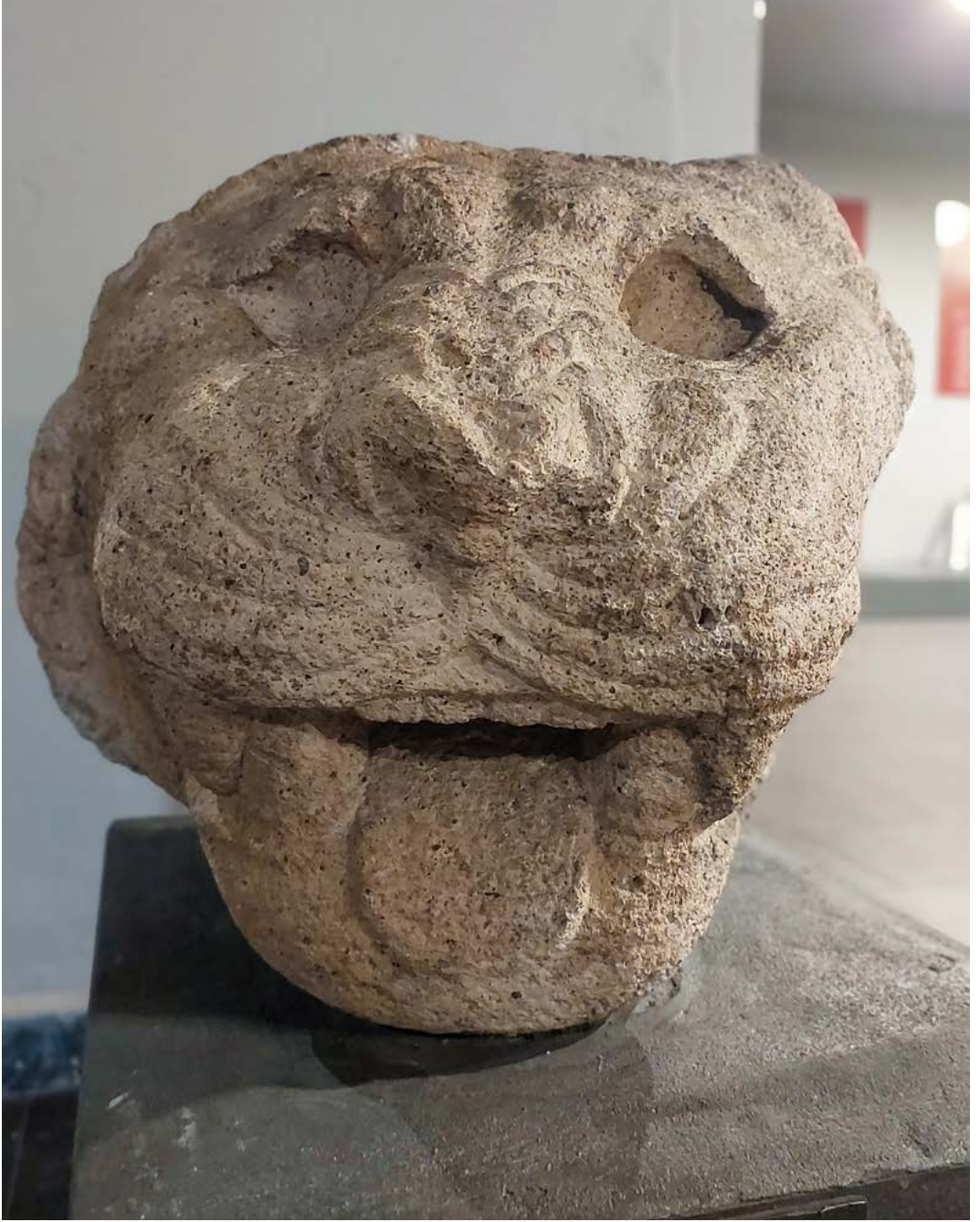
²³ Özgüç, 1971, 56.

²⁴ Özgüç, 1971, 56.

²⁵ Özgüç, 1971, (Lev. XLIV).

²⁶ Özgüç, 1971, (Lev. XLIV).

²⁷ Özgüç, 1971, 55.

Aslan Başı, Katalog No: 23 (74/502 Envanter Nolu Eser)

yoktur. Burnun altında ve iki yanındaki kırıxıklıklar birbirine paralel beş yapraklı palmet biçimindedir. Bu beş yapraklı palmet gözlerin altına ve yanağa doğru uzanmaktadır. Burun üzerinde iç içe girmiş olan kırıxıklıklarda üç tanesi gözaltında ince palmet yaprağı şeklinde devam ederek aşağıya doğru dönmektedir. Yanak kemikleri belirgin değildir. Eserin ağzı küçük ve çok az bir şekilde açık, dili ise dışarıya sarkık bir şekilde betimlenmiştir. Özgüç²⁸, Malatya aslanı ağzı ile Kululu aslanının ağzını karşılaştırmıştır. Malatya aslanının ağız şekli ve köpek dişleri, Kululu aslanınıninkine benzemektedir. Ölçülerine göre ise Kululu aslan başı, Sakçagözü ve Aslantepesi²⁹ aslanlarından daha büyük olup Havuzköy aslanının başı ile benzer büyüklüktedir. Böylece Kululu aslan başı³⁰ ile Havuzköy³¹ aslan başı karşılaştırması sonucunda Kululu aslanının tahmini büyüklüğü de ortaya çıkmaktadır. Kululu aslanının üçgen ve alev motifli yeleleri uçları kıvrılmıştır. Ancak bu iri ve stilize yelelerden ancak iki sıra korunabilmiştir. Küçük yeleler yele hattından alna ve yanaklara doğru, diğerlerine nazaran daha seyrek olarak sarkmaktadır. Özgüç, aslanın Asur tesirinde ve oldukça itinalı olarak işlenmiş silitize yelelerinin üst üste yapılmadığını ifade etmiştir.³² O, bu özelliklerden yola çıkarak Kululu heykeli elbisesindeki örme şeridin kenarındaki saçaklara benzediğini ifade etmiştir. Aslanın yüzü öfkeli bir ifade ile betimlenmiştir. Aslanın dışarıya sarkmış olan dili ağız şekli ve kalın iri dişleri onun Hitit özelliği korumuş olmasıyla birlikte diğer bütün özellikleri ile onun Asur tesirindeki Geç Hitit sanatının en geç üslubuna MÖ 8. yüzyılın son çeyreğine tarihlenmiş olduğunu göstermektedir.³³ Özgüç, bu aslan başı hakkında Sakçagözü'nde olduğu gibi şehrin veya sarayın giriş kısmını süsleyen çift aslan heykellerinden birinin başı olması ihtimali üzerinde durmaktadır. Eserin burun ucundan alt çenenin altına kadar 35 cm, ağız açıklığı 7 cm'dir. Eserin kulağı 16x13 cm olarak ölçülmüştür. Aslan başı heykelinin dil uzunluğu 15 cm, eni ise 11 cm'dir. Eserin göz çukur derinliği 2.5 cm, üst çene uzunluğu ise 35 cm olarak ölçülmüştür. Kayseri Müze Müdürlüğü kayıtlarında 74/502 envanter numaralı eserdir (Katalog No:23).

²⁸ Özgüç, 1975, 6-9.

²⁹ Özgüç, 1975, 6-9.

³⁰ Özgüç, 1975, (Lev. VI-VII, VIII-IX).

³¹ Özgüç, 1975, 6-9.

³² Özgüç, 1975, 7.

³³ Özgüç, 1975, 7.

3. 1. 10. ASLAN VE KARTAL PENÇELERİ

3. 1. 10. 1. Aslan Pençesi

Bir köylüden temin edilmiş olan eser bazalt malzemeden oluşmaktadır. Yüksekliği 21.5 cm olan eserin genişliği 16 cm'dir. Özgüç bu eseri aslanlı kaideye ait bir parça olduğunu vurgulamaktadır.³⁴ Tırnakları geniş aralıklı ve çok aşınmıştır. Tırnaklar keskin veya köşeli değil yumuşak bir şekilde ve öne doğru kıvrılmıştır. Envanterde tespit edilememiştir.

3. 1. 10. 2. Aslan Pençesi

Bir köylüden temin edilmiş olan eser bazalt malzemeden oluşmaktadır. Eserin uzunluğu 25 cm, genişliği ise 16 cm ve yüksekliği 18 cm'dir. Eserin sadece dört parmağı korunmuştur. Parmak eklemleri pençeye oranla oldukça ince bir şeritle gösterilmiştir. Eserin tırnak uçları kırıktır. Parmak araları ise derin oyuk halindedir. Pençenin birinci parmağı yan kısma doğru belirgin bir biçimde çengel halinde kıvrılmıştır. Burada ele geçen aslan pençesi Aslantepe aslanlarının pençeleri büyüklüğündedir. Bununla birlikte bu pençe Geç Hitit Çağı kapı aslanlarının alışlagelmiş pençe biçimine göre yapılmıştır.³⁵ Envanterde tespit edilememiştir.

3. 1. 10. 3. Kartal Pençesi

Kayseri Müze Müdürlüğü kayıtlarında 6367 envanter numaralı eserdir. Katalog numarası 18'dir. Envanter kayıtlarında uzunluğu 19 cm, eni ise 9,4 cm olarak verilmiştir. Sedat Alp ve ekibinin 1970 yılında yaptığı kazılarda ortaya çıkarılmıştır. Eserin bilek kısmında hayvan başlı bilezik bulunmaktadır. Parmakları kırıktır. Kayseri Müzesi deposunda muhafaza edilmektedir.

³⁴ Tahsin Özgüç, *Kululu Hakkında Yeni Gözlemler*, Ankara Üniversitesi, Dil ve Coğrafya Fakültesi Eski Önasya-Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Dergisi, Anadolu (Anatolia) Dergisi 1973, XVII. Seri, 1975, No 29, 4.

³⁵ Özgüç, 1975, 17.

3. 1. 11. ASLAN YELESİ PARÇALARI

3. 1. 11. 1. Aslan Yelesi Parçası

Andezit malzemeden meydana gelen parçanın yüksekliği 16.5 cm, genişliği 15 cm'dir (Şekil 3.12.). Aslan yelesinin tüylerinden sadece bir kısmı korunabilmiştir.³⁶ Muhtemelen bir sfenks veya aslan heykeline aittir.³⁷ Envanterde tespit edilememiştir.

Şekil 3.12.: Aslan Yelesi Parçası (Özgüç 1971, Levha XLIV-1)

3. 1. 11. 2. Aslan Yelesi Parçası

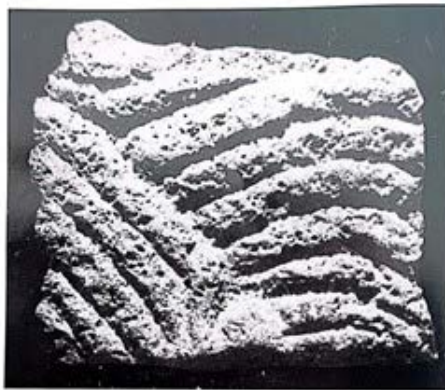
Bir köylüden temin edilmiş olan eser bazalt malzemeden oluşmaktadır (Şekil 3.13.). Yelenin tüyleri birbirinden derin oyuklar ile ayrılmıştır. Uzunluğu 5 cm, genişliği ise 5,5 cm'dir.³⁸ Envanterde tespit edilememiştir.

Şekil 3.13.: Aslan Yelesi Parçası (Özgüç 1975, Levha II-3)

3. 1. 11. 3. Aslan Yelesi Parçası

Kayseri Müze Müdürlüğü kayıtlarında 75/810 numaralı eserdir. Katalog numarası 29'dur. Özgüç, bu parçanın (Şekil 3.14.) bir aslan veya sfenkse ait olabileceği üzerinde durmuştur.³⁹ Envanter kayıtlarında uzunluğu 7,5 cm, genişliği ise 6,8 cm olarak verilmiştir.

Şekil 3.14.: Aslan Yelesi Parçası (Özgüç 1975 Levha XVIII, 1)

³⁶ Özgüç, 1971, (Lev. XLIV-1).

³⁷ Özgüç, 1971, 56.

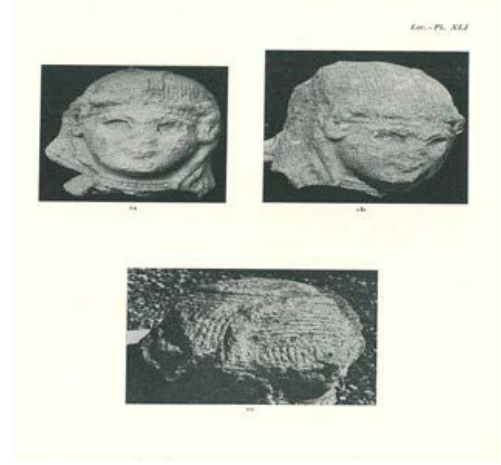
³⁸ Özgüç, 1975, (Lev. II-3).

³⁹ Özgüç, 1975, (Lev.XVIII-1).

3. 1. 12. SFENKS BAŞLARI

3. 1. 12. 1. Sfenks Başı

Özgüç, bir köylünün uzunca bir müddet evinde muhafaza ettiğini söylediği ve kazılar esnasında bu sfenks başını köylüden alıp, Kayseri müze envanterine kazandırdığını ifade etmektedir.⁴⁰ Eserin yüksekliği 72.5 cm, genişliği ise 59.5 cm'dir.⁴¹ Heykel kireç taşı malzemeden müteşekkildir (Şekil 3.15.). Alın üstünde iki kulağı arasında yan yana dizilmiş dikdörtgen biçimindeki kabartmalardan oluşan bir bant vardır. Bunun üzerinde ise kulakları üstten gelen iki kalın şerit alnın tam ortasından itibaren yan yana ve birbirine paralel şekilde başın en tepesine kadar yükselmektedir. Bu şeritlerin bu kısımdan biri sağa diğeryse sola doğru birbirinden uzaklaşarak

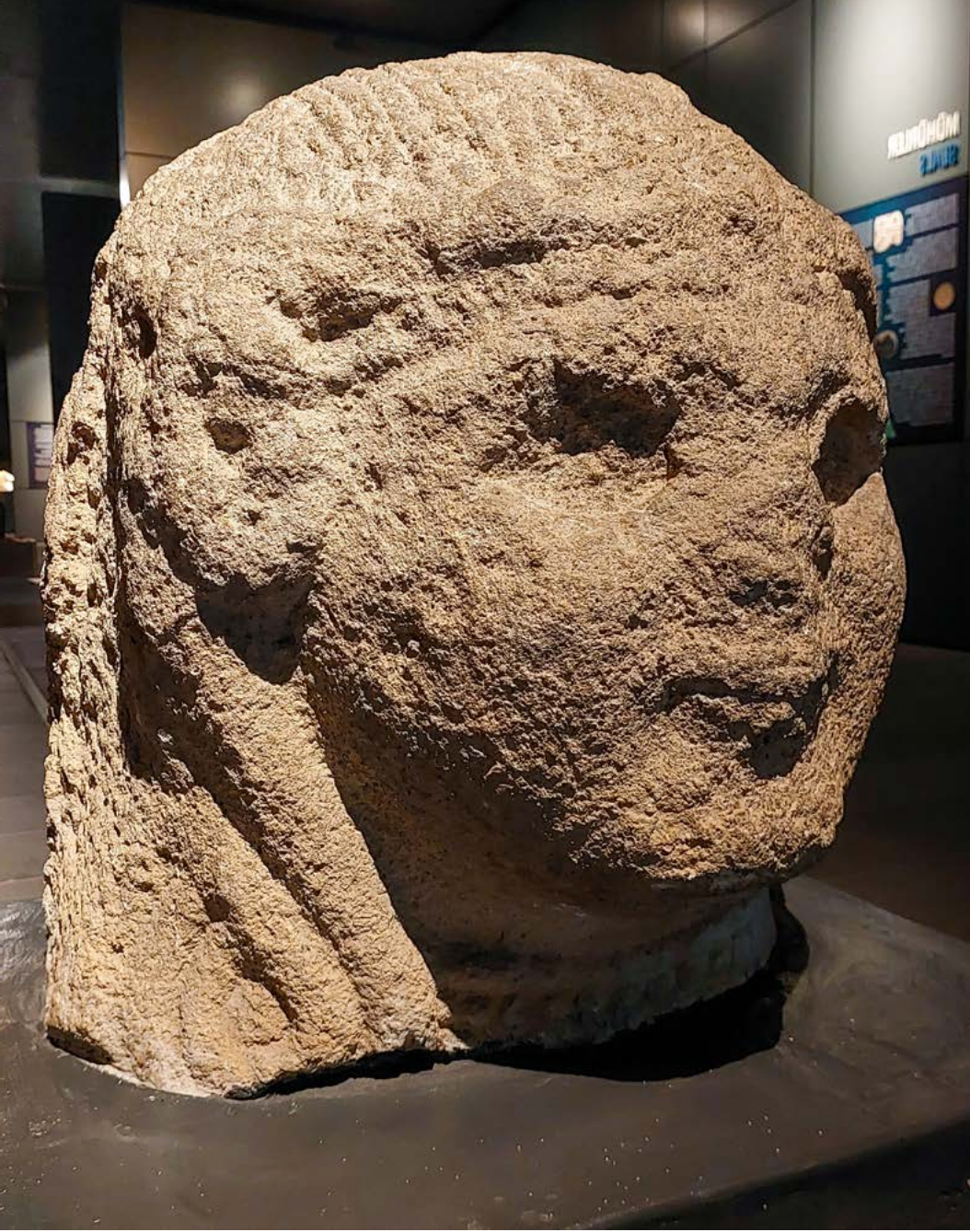
Şekil 3.15.: Sfenks Başı (Özgüç 1971, Levha XLI)

ense kısmına inmekte ve başın arka kısmında bir üçgen meydana getirmektedir. Bu iki şeridin diğer iki ucu ise kulakların arkasından aşağı inmekte ve boynun hemen üstünde uçları bükülmüş vaziyette saç lülelerini oluşturmaktadır. Bu iki saç lülesi arasında ve boynun hemen üstündeki iki kabartma şeridin arasını dolduran yuvarlak biçimli kabartmalar ise kolyeyi temsil etmektedir. Ön kısımda saçlar yatay çizgiler biçiminde tepe kısma doğru taranmış bir vaziyette gösterilmektedir. Yan kısımda lülelerin üstünde gelen kısımlardaki saçlar küçük ve dikey çizgilerle gösterilmiştir. Başın arka kısmına gelen üçgenin iç kısmı iç içe betimlenen açılarla doldurulmuştur. Heykelin kulakları abartılı bir şekilde (18.5 cm) olarak betimlenmiştir. Alın kaşlar ve burun ile yanaklar kısmen tahrip görmüştür. Ayrı maddeden yapıldığı düşünülen göz bebeklerinin boş kaldığı tespit edilmiştir. Heykelin ağız kısmı küçük dudaklar kapalı olmakla birlikte yanaklar ve çene dolgun ve etli betimlenmiş, bu betimleme heykele sempatik bir görüntü kazandırmıştır. Bu ifade bakımından (Zincirli ve Sakçagözü)⁴² sfenksleri ile benzerlik göstermektedir. “Zincirli ve Sakçagözü” heykellerinde bulunan

⁴⁰ Özgüç, 1971, 50.

⁴¹ Özgüç, 1971, (Lev. XLI-1 a,b,c; B,1; RESİM 146).

⁴² Özgüç, 1971, 50.

Sfenks Başı, Katalog No: 7 (5506 Envanter Numaralı Eser)

dalgalı saçlar ve saç lüleleri Kululu sfenksinde yoktur. Özgüç bu özellikten yola çıkarak Kululu sfenksinin mahalli özelliğine vurgu yapmıştır. O bu eseri MÖ 8. yüzyılın ilk yarısına konumlandırmıştır.⁴³ Kayseri Müze Müdürlüğü kayıtlarında 5506 envanter numaralı eserdir (Katalog No:7).

3. 1. 12. 2. Sfenks Başı

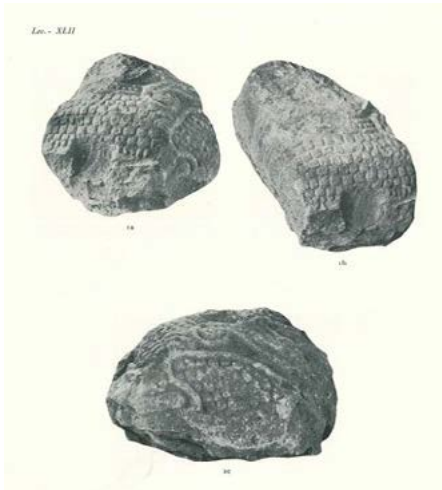
Şekil 3.16.: Sfenks Başı (Özgüç 1975, Levha XIX)

Bir köylüden temin edilmiş olan eser tüf malzemeden oluşmaktadır. Eserin genişliği 35 cm ve yüksekliği 30 cm'dir. Baş ve yüzün sağ kısmı tahrip olmuş durumdadır. Sfenksin alnı üzerinde bir sıra kabartma saç şeridi göze çarpar (Şekil 3.16.). Sfenksin başındaki saçlar Kululu sfensklerinde olduğu gibi (diyagonal) işlenmiştir. Sfenksin ensesinden gelen kabartma bant alın üstünden yatay olarak geçerek kulağın arkasından geçmekte ve kulağın arkasından inen ikinci bir banda paralel bir şekilde sarmaktadır. Eserin göz bebekleri ayrı bir malzemeden yapılmadığından göz çukurları yoktur. Bu sfenksin başı

1971'de yayınlanan sfenksten daha küçüktür.⁴⁴ Kayseri Müze Müdürlüğü kayıtlarında 75/880 envanter numaralı eserdir (Katalog No:31).

⁴³ Özgüç, 1971, 51.

⁴⁴ Özgüç, 1975, 18, (Lev. XIX-2).

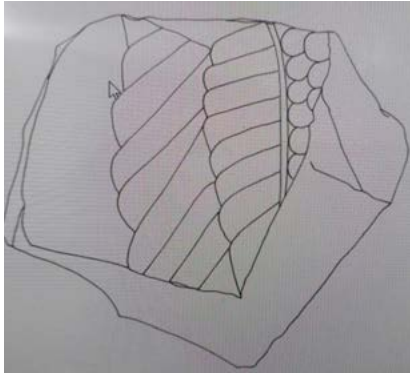

Şekil 3.17.: Sfenks Gövdesi (Özgüç 1971, Levha XLII-1, a-b-c)

3. 1. 12. 3. Sfenks Gövdesi

Özgüç, “Demir Devrinde Kültepe ve Civarı” adlı eserinde sfenks gövdesi ile alakalı bir evin duvarından sökülerek Kayseri Müzesine getirildiğinden bahsetmektedir.⁴⁵ Eserin yüksekliği 90 cm, genişliği ise 70 cm’dir. Malzemesi kireç taşıdır.⁴⁶ Eserin başı ile gövdenin arka bölümü ve bacaklar tahrip olmuştur (Şekil 3.17.). Saç lülesi ile gerdanlılığı yukarıda ifade edilen sfenks başı ile birebir aynıdır. Özgüç buradan yola çıkarak bu iki sfenks parçasının aynı kapıyı süslediğini ve birinin diğerinin eşi olduğunu ifade etmiştir. Sfenksin göğüs ve kanat kısmındaki tüyler sade ve detaysız bir biçimde işlenmiştir. Zencirli ve Sakçagözü sfenkslerinden bu bakımdan farklı

bir özellik gösterdiğinden Özgüç bu eserin Orta Anadolu sanat eserleri üslubu bakımından mahallî özelliğine vurgu yapmıştır.⁴⁷ Kayseri Müze Müdürlüğü kayıtlarında 5513 envanter numaralı eserdir (Katalog No: 9).

Şekil 3.18.: Sfenks [?] Parçası (Özgüç 1971, Resim 149)

3. 1. 12. 4. Sfenks (?) Parçası

Sitadel’in yüzeyinde tespit edilen eser 54x50 cm ölçülerindedir (Şekil 3.18.).⁴⁸ Özgüç, bu parçanın bir sfenkse ait olabileceğini ifade etmiştir.⁴⁹ Sfenksin iki sıra halindeki kanatları ve yuvarlakça tüylerinden ise iki dizi korunabilmiştir. Özgüç, bu parçanın sitadelin girişini süsleyen sfenkslere ya da kanatlı yaratıklara ait olabileceği üzerinde durmuştur. O, bu hususta, Kululu’nun kapı veya kapılarının kireç taşı ve andezit malzemeden üretilmiş, üslupları ve

⁴⁵ Özgüç, 1971, 51.

⁴⁶ Özgüç, 1971, (Lev. XLII-1, a-b-c; Res. 147, a-b).

⁴⁷ Özgüç, 1971, 51.

⁴⁸ Özgüç, 1971, 52.

⁴⁹ Özgüç, 1971, 53.

ölçüleri birbirinden farklı birçok sfenks tarafından süslenmiş olduğunu ifade etmiştir.⁵⁰ Envanterde tespit edilememiştir.

Şekil 3.19.: Sfenks Parçası (Özgüç 1971, Levha XLIII)

Şekil 3.20.: Sfenks Yele Parçası (Özgüç 1975, Levha II)

3. 1. 12. 5. Sfenks Parçası

Andezit malzemeden meydana gelen parçanın uzunluğu 27,5 cm, genişliği 16,5 cm'dir (Şekil 3.19). Sfenksin kanadının bir kısmı ile göğüs tüylerinin bir kısmı korunabilmiştir.⁵¹ Envanterde tespit edilememiştir.

3. 1. 12. 6. Sfenks Yele Parçası

Bir köylüden temin edilmiş olan eser bazalt malzemeden oluşmaktadır (Şekil 3.20.). Sfenksin göğüs kısmında sadece üç tüy sırası korunabilmiştir. Eserin yüksekliği 9.5 cm, genişliği ise 11 cm'dir.⁵² Bu eser kireç taşından yapılmış sfenkslerden başka bazalttan yapılan sfenkslerin varlığını da ortaya koymaktadır. Envanterde tespit edilememiştir.

3. 1. 12. 7. Sfenks'in Bir Çift Saç Lülesi

Bir köylüden temin edilmiş olan eser 38 cm uzunluğunda ve 22 cm genişliğinde andezit malzemeden üretilmiştir (Şekil 3.21.2). Sfenksin göğsü üstündeki tüylere birbirine paralel olarak inen iki saç lülesi şeklinde betimlenmiştir. Lülenin aşağı kısmında ikişer sıra halinde helezon şerit göze çarpmaktadır.⁵³

Bu iki saç lülesinin arasında ve yukarı kısmında aşağıya doğru devamı olmayan çok daha ince helezon bir saç lülesi görülmektedir. Özgüç, bu üçüncü ve devamı olmayan

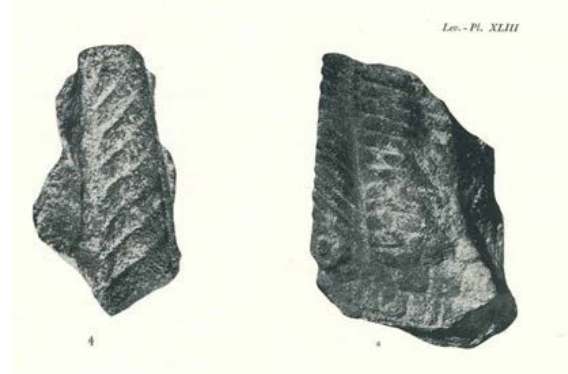
⁵⁰ Özgüç, 1971, 53.

⁵¹ Özgüç, 1971, 56, (Lev. XLIII).

⁵² Özgüç, 1975, (Lev. II-2; Şek. 2).

⁵³ Özgüç, 1971, (Lev. XLIII-2).

helezon saç lülesinin Zencirli⁵⁴ (Zincirli Höyük-Gaziantep) ve Sakçağözü'nde (Nurdağı-Gaziantep)⁵⁵ görünmediğini, bu mahallî ayrılığa rağmen Kululu'dan çıkan bu saç lülesinin Sakçağözü ve Zincirli sfenkslerinden çok farklı olmadığını ifade eder. Envanterde tespit edilememiştir.

Şekil 3.21.: Sfenks'in Bir Çift Saç Lülesi, Sfenks'in Saç Lülesi (Özgüç 1971, Levha XLIII-2-4)

21,5 cm uzunluğunda ve 13,5 cm genişliğinde olan eser andezit malzemeden üretilmiştir (Şekil 3.21.4). 1.1.16.a'daki saç lülesinin karşıtı bir lülenin parçası olmalıdır.⁵⁶ Özgüç, buradaki saç lülesi parçası ile 1.1.16.a'daki saç lülesinin 1.1.4. Heykel Başı'na ait olma ihtimali üzerinde durmuştur.⁵⁷ O, bu ihtimal dâhilinde 1.1.4. Heykel Başı olarak ifade edilen parçanın bu durumda bir sfenks başı olabileceğini ifade etmiştir. Envanterde tespit edilememiştir.

3. 1. 12. 9. Sfenks'in Saç Lülesi

Bir köylüden temin edilmiş olan eser bazalt malzemeden oluşmaktadır. Eserin uzunluğu 10 cm, genişliği ise 6,7 cm'dir. Eser 1971'de yayımlanan sfenksin saç lülesinden yukarıdan aşağıya inen dalgalı saçları bakımından ayrılmaktadır.⁵⁸ Kululu'dan temin edilen eserler içerisinde dalgalı saç lülelerinin bu türüne ilk defa rastlanması açısından bu eser önem taşımaktadır. Eser tipolojik olarak Malatya Kralı Tarhunazi ya da Asur kabartmalarındaki saç özelliklerine uymaktadır.⁵⁹ Kayseri Müze Müdürlüğü kayıtlarında 75/809 envanter numaralı eserdir (Katalog No: 28).

⁵⁴ Özgüç, 1971, 54.

⁵⁵ Özgüç, 1971, 54.

⁵⁶ Özgüç, 1971, (Lev. XLIII-4).

⁵⁷ Özgüç, 1971, 55.

⁵⁸ Özgüç, 1975, 4-5.

⁵⁹ Özgüç, 1975, 4-5, (Lev. III-2).

Şekil 3.22.: İnsan Başı Parçası (Özgüç 1971, Levha XLIII-1)

Şekil 3.23.: Kabartma Kanat Parçası (Özgüç 1971, Levha XLIV-3)

Şekil 3.24.: Kabartma Kanat Parçası (Özgüç 1971, Levha XLIV-2)

3. 1. 13. İNSAN BAŞI PARÇASI

Andezit malzemeden meydana gelen parçanın yüksekliği 21,5 cm, genişliği 9 cm'dir (Şekil 3.22.). Kulak veya kulağın arkasından aşağıya inen bir saç lülesinin parçasıdır.⁶⁰ Özgüç, parçanın işçiliği, malzemesi ve özelliğinden yola çıkarak 1.1.4'teki heykel başının karşısı olabileceği üzerinde durmuştur.⁶¹ Envanterde tespit edilememiştir.

3. 1. 14. KABARTMA KANAT PARÇASI

Bir köylüden temin edilmiş olan ve andezit malzemeden üretilmiş eser Kayseri Müze Müdürlüğü envanterine dâhil edilmiştir (Şekil 3.23.). Eserin uzunluğu 16 cm, genişliği ise 8 cm'dir. Sadece bir kanadın dört tüyü korunmuştur.⁶² Üslup olarak yukarıdaki sfenks parçasından farklıdır.⁶³ Envanterde tespit edilememiştir.

3. 1. 15. ANDEZİT KABARTMA PARÇASI

Kayseri Müzesine Kululu'dan bulunup getirilmiştir.⁶⁴ Andezit malzemeden üretilmiştir. Bir sfenksin kanat veya ön bacağı'nın yukarı kısmının parçası korunmuştur (Şekil 3.24.). Toplamda beş parçadır. Envanterde tespit edilememiştir.

⁶⁰ Özgüç, 1971, (Lev. XLIII-1).

⁶¹ Özgüç, 1971, 56.

⁶² Özgüç, 1971, (Lev. XLIV-3).

⁶³ Özgüç, 1971, 53.

⁶⁴ Özgüç, 1971, (Lev. XLIV-2).

3. 1. 16. KABARTMA PARÇASI

Kayseri Müze Müdürlüğü kayıtlarında 6366 envanter numaralı eserdir. Katalog numarası 17'dir. Uzunluğu 19 cm, eni ise 9,4 cm'dir. Sedat Alp ve ekibinin 1970 yılında yaptığı kazılarda ortaya çıkarılmıştır. Envanter kayıtlarında eserin narin bir kolun ön kısmından parça olduğu bilgisi verilmiştir. Malzemesi bazalttır. Kayseri Müzesi deposunda muhafaza edilmektedir.

Şekil 3.25.: Kanat Parçası (Özgüç 1975, Levha II-4)

3. 1. 17. KANAT PARÇASI

Bir köylüden temin edilmiş olan eser bazalt malzemeden oluşmaktadır (Şekil 3.25.). Uzunluğu 25 cm, genişliği 14,5 cm'dir.⁶⁵ Envanterde tespit edilememiştir.

3. 1. 18. BİR KABARTMAYA AİT DİZ KAPAĞI PARÇASI

Bir köylüden temin edilmiş olan eser bazalt malzemeden oluşmaktadır (Şekil 3.26.). Eserin uzunluğu 26 cm, genişliği ise 20 cm'dir. Diz kapağının yukarı kısmı alışılmışın dışında yivlerle bezeli şekilde betimlenmiştir. Özgüç, buradan yola çıkarak kabartmada betimlenmiş figürün kısa bir eteklik giymiş olabileceği üzerinde durmaktadır. O, bu durumda eserin ayrı bir tanrı kabartmasına ait olabileceğini ifade etmektedir.⁶⁶ Envanterde tespit edilememiştir.

Şekil 3.26.: Bir Kabartmaya Ait Diz Kapağı Parçası (Özgüç 1975, Levha V-2)

⁶⁵ Özgüç, 1975, (Lev. II-4; III-1).

⁶⁶ Özgüç, 1975, 6, (Lev. V-2).

Şekil 3.27.: Kral Kabartmasının (?) Elbise Parçası
(Özgüç 1971, Lev. XLVIII-2)

3. 1. 19. KRAL KABARTMASININ (?) ELBİSE PARÇASI

Andezit malzemeden meydana gelen parçanın uzunluğu 11 cm, genişliği 7 cm'dir. Kayseri Müzesine Kululu'dan getirilen bu parça çok küçük olmakla birlikte oldukça önemlidir. Bu parça üzerinde uzun bir elbiseyi süsleyen “devamlı kare motifler” oldukça belirgindir (Şekil 3.27.). Motif ve süsleme olarak İvriz Kaya Kabartması'ndaki Kral Warpalawas'ın elbisesindeki süslerin bir benzeridir.⁶⁷ Özgüç, bu benzerliğin bir tesadüf eseri olmadığını, Kululu'daki bu heykeltıraşlık eserlerin kronolojisi olduğunu ifade etmiştir. O, bu kronolojiyle alakalı özellikle kabartma ve heykellerin MÖ 8. yüzyılın son çeyreği ile 700 yılları arasında yapılmış olma ihtimalini vurgulamaktadır.⁶⁸ Envanterde tespit edilememiştir.

3. 1. 20. UCU KIVRIK AYAKKABI KABARTMASI

Bir köylüden temin edilmiş olan eser bazalt malzemeden oluşmaktadır (Şekil 3.28.2). Eserin uzunluğu 11 cm, genişliği ise 10 cm'dir. Ayakkabının sadece orta kısmından uç kısmına kadar olan parçası ele geçmiştir. Ayakkabının ucu, kalın bir şekilde ayak üstüne doğru kıvrılmıştır.⁶⁹ Envanterde tespit edilememiştir.

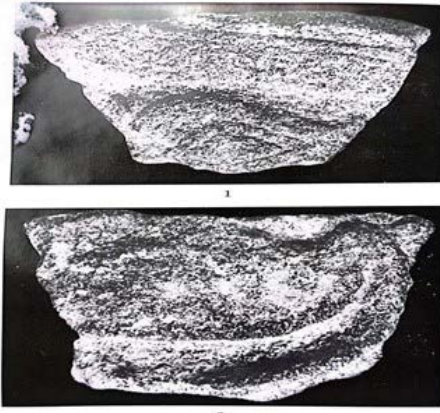
⁶⁷ Özgüç, 1971, 57.

⁶⁸ Özgüç, 1971, 57, (Lev. XLVIII-2).

⁶⁹ Özgüç, 1975, (Lev. IV-2).

3. 1. 21. BOYNUZLU PARÇA

Bir köylüden temin edilmiş olan eser bazalt malzemeden oluşmaktadır (Şekil 3.28.1). Eserin uzunluğu 10 cm, genişliği ise 7 cm'dir. Eserin bir gözü ve gözün üzerindeki boynuzları kısmen korunmuştur. Parçanın küçüklüğü sebebiyle, sınıflandırılmamaktadır.⁷⁰ Envanterde tespit edilememiştir.

Şekil 3.28.: Boynuzlu Parça, (Levha IV-1); Ucu Kıvrık Ayakkabı Kabartması, (Özgüç 1975, Levha IV-2).

3. 1. 22. HİYEROGLİFLİ PARÇA

Bir köylüden temin edilmiş olan eser bazalt malzemeden oluşmaktadır (Şekil 3.29.). Eserin uzunluğu 17 cm, genişliği ise 18,5 cm'dir. Maraş aslanındaki gibi bir hayvan heykeli gövdesi üzerine yazılmış olması muhtemeldir.⁷¹ Buradaki parça Kululu'da fazlaca kullanılan kabartma niteliğindedir. Özgüç; metnin sağdan sola devam ettiğini, sağ baştakini teşhis edemediğini, ortadakini "tu" sol baştakini ise "mu" olarak okuduğunu belirtmiştir.⁷² Envanterde tespit edilememiştir.

Şekil 3.29.: Hiyeroglifli Parça (Özgüç 1975, Levha XXI-2)

3. 1. 23. BOĞA BACAĞI

Bir köylüden temin edilmiş olan eser bazalt malzemeden oluşmaktadır (Şekil 3.30.). Eserin tabanı ve tırnağının son yarısı kırık vaziyettedir. Tırnağın ön ve arkasında derin yivler belirgindir. Tırnağı bacağına bağlayan

Şekil 3.30.: Boğa Bacağı (Özgüç 1975, Levha II-1)

⁷⁰ Özgüç, 1975, (Lev. IV-1).

⁷¹ Özgüç, 1975, (Lev. XXI-2).

⁷² Özgüç, 1975, 18.

kabartmanın sağ yanı korunmuştur. Eserin yüksekliği 7,8 cm, genişliği ise 6,4 cm'dir. Bu küçük buluntu Kululu'da tanrı, kral, sfenks, aslan heykelleri yanında boğanın da tasvir edildiğini göstermesi açısından önemlidir.⁷³ Envanterde tespit edilememiştir.

3. 1. 24. EL BALTASI

Kayseri Müze Müdürlüğü kayıtlarında 4840 envanter numaralı eserdir. Katalog numarası 4'tür. Envanter kayıtlarında uzunluğu 4,9 cm, kalınlığı 1,6 cm, eni ise 4 cm olarak verilmiştir. Malzemesi siyah renkli taştır ve perdahlıdır. Ağız kısmı zedelenmiştir. 1965 yılında satın alınarak envantere dâhil edilmiştir. Kayseri Müzesi sergi bölümündedir.

3. 1. 25. DİBEK TAŞI

Kayseri Müze Müdürlüğü kayıtlarında 4849 envanter numaralı eserdir. Katalog numarası 6'dır. Envanter kayıtlarında yüksekliği 14 cm, eni 9 cm, boyu ise 13 cm olarak verilmiştir. Malzemesi siyah renkli taştır. Kenarları oval dikdörtgen prizma biçimindedir. 1965 yılında satın alınarak envantere dâhil edilmiştir. Kayseri Müzesi deposunda muhafaza edilmektedir.

3. 1. 26. ALTAR PARÇASI

Kayseri Müze Müdürlüğü kayıtlarında 5724 envanter numaralı eserdir. Katalog numarası 14'tür. Eserin boyu 32 cm, yüksekliği 28 cm, eni ise 13 cm'dir. Eserin sağ yüzünün üst kısmı kısmen korunmuştur. Kırık ve eksiktir. Eserin bir yüzünde bir boğa başının bir kısmı, diğer yüzde ise hiyeroglif yazıtının birkaç işaretli kalıntıları görülmektedir. Sedat Alp ve ekibinin 1968 yılında yapmış olduğu kazılarda ortaya çıkarak envantere dâhil edilmiştir. Kayseri Müzesi deposunda muhafaza edilmektedir.

3. 1. 27. MİMARİ PARÇA

Kayseri Müze Müdürlüğü kayıtlarında 76/249 envanter numaralı eserdir. Katalog numarası 36'dır. Eserin ölçüsü verilmemiştir. 1976 yılında ikramiye ile alınmıştır. Eserin malzemesi bazalttır. Üzerinde boyuna dört adet yiv vardır. Yan kısımda ise

⁷³ Özgüç, 1975, (Lev. II-1).

her iki ucu kapalı iki çizgi bulunmaktadır. Kayseri Müzesi deposunda muhafaza edilmektedir.

3. 1. 28. SÜTUN ALTLIĞI

Kayseri Müze Müdürlüğü kayıtlarında 76/250 envanter numaralı eserdir. Katalog numarası 37'dir. Eserin ölçüsü verilmemiştir. 1976 yılında ikramiye ile alınmıştır. Eserin malzemesi bazalttır. Kürevi biçimdeki taşın yarısından fazlası eksiktir. Üzerinde ortadaki lale, her iki yanındakiler yelpaze biçiminde olmak üzere üç kabartma motif vardır. Motifler birbirine yay şeklinde dallarla bağlanmıştır. Kayseri Müzesi deposunda muhafaza edilmektedir.

3. 1. 29. BİZ

Kayseri Müze Müdürlüğü kayıtlarında 6364 envanter numaralı eserdir. Katalog numarası 15'tir. Envanter kayıtlarında ölçüsü uzunluk olarak 8 cm verilmiştir. Malzemesi kemiktir. Eser uca doğru incelmektedir ve uç kısmı kırıktır. Sedat Alp ve ekibinin 1970 yılında yapmış olduğu kazılarda ortaya çıkarılarak envantere dâhil edilmiştir. Kayseri Müzesi deposunda muhafaza edilmektedir.

3. 1. 30. KAPAK

Kayseri Müze Müdürlüğü kayıtlarında 6365 envanter numaralı eserdir. Katalog numarası 16'dır. Eser 30,5 cm eninde ve 8 cm yüksekliğindedir. Eser pembe toprak rengindedir ve bir tarafında hava deliği vardır. Tutamağı ortada olup üst kısmı dilimlidir. Kapağın üst sathı kabaca perdahlanmıştır. Kapağın alt kısmı ise düzdür. Sedat Alp ve ekibinin 1970 yılında yapmış olduğu kazılarda ortaya çıkarılarak envantere dâhil edilmiştir. Kayseri Müzesi deposunda muhafaza edilmektedir.

3. 1. 31. TABAK PARÇASI

Kayseri Müze Müdürlüğü kayıtlarında 6369 envanter numaralı eserdir. Katalog numarası 20'dir. Envanter kayıtlarında eni 8 cm, boyu ise 14 cm olarak verilmiştir. Malzemesi bazalttır. Tabak, içten ağız kenarlarına doğru gidildikçe kalınlaşmaktadır. Kenarlarda kuşaklar vardır. Bu kuşaklar dıştan tabana doğru kavisli şekilde devam

etmektedir. Sedat Alp ve ekibinin 1970 yılında yapmış olduğu kazılarda ortaya çıkarılarak envantere dâhil edilmiştir. Kayseri Müzesi deposunda muhafaza edilmektedir.

3. 1. 32. AĞIRŞAK

Kayseri Müze Müdürlüğü kayıtlarında 6370 envanter numaralı eserdir. Katalog numarası 21'dir. Envanter kayıtlarında çapı 3 cm, eni ise 1,5 cm olarak verilmiştir. Malzemesi taştır. Morla karışık koyu kahverengindedir. Eserin sırtı kavisli, tabanı düze yakındır. Tabanda bazı yerler kırıktır. Boyası yer yer aşınmış olup ortası deliktir. Sedat Alp ve ekibinin 1970 yılında yapmış olduğu kazılarda ortaya çıkarılarak envantere dâhil edilmiştir. Kayseri Müzesi deposunda muhafaza edilmektedir.

3. 1. 33. KAZAN KULPU

Şekil 3.31.: Kazan Kulpu (Özgüç 1975, Levha XV-1)

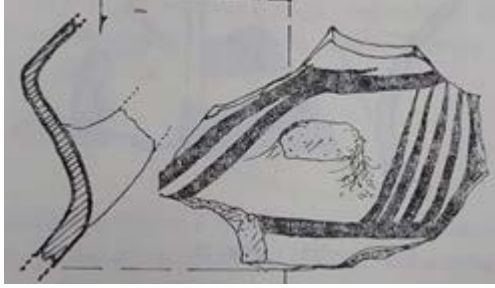
1967 Kululu kazısında kazı ekibi tarafından boyalı seramikler içerisinde tespit edilmiştir (Şekil 3.31.). Tunç malzemeden oluşan eserin uzunluğu 44 cm, yüksekliği 45 cm'dir. Kulpun kanadının bir tarafı sağlam ve çivi deliği belirgindir. Özgüç eser hakkında, kulp kesitinin yuvarlak olduğunu ve orta boylu bir kazana ait olabileceğini

vurgulamıştır.⁷⁴ Eser envanterde tespit edilememiştir.

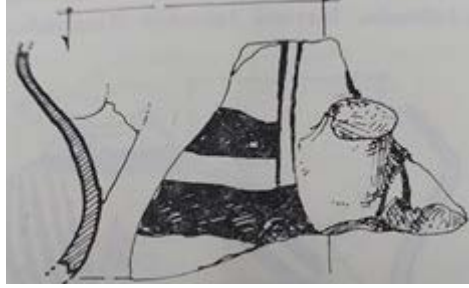
3. 2. KULULU SERAMİKLERİ

Tahsin Özgüç 1967 yılında Kululu'da yapmış olduğu kazılar esnasında ana kaya üzerinde bir adet fincan bulmuştur. Astarı boz, düzenli olmayan bir şekilde birbirine paralel siyah ve kalın şeritler ile nakışlanmıştır (Şekil 3.32.). Özgüç bu fincan ile alakalı MÖ 8. yüzyılın ikinci yarısından daha geç bir tarihe tarihlendirilemeyeceği vurgusunu yapmıştır. O, bu fincanın Kululu'da bu çağın bir temsilcisi olacağını ifade etmiştir. Kazılarda bu fincanın hemen yanında siyah renkli, krem astarlı, ince ve kalın şeritlerle

⁷⁴ Özgüç, 1975, 13, (Lev. XV-1).

Şekil 3.32.: (Özgüç 1975)

Şekil 3.33.: (Özgüç 1975)

nakışlı ve kulp kesiti yuvarlak ikinci bir fincan tespit edilmiştir (Şekil 3.33.). Yapılan kazılarda yuvarlak ağızlı iri bir testi parçası da ele geçmiştir. Testinin boynunun açık kahverengi astarlı ve birbirine paralel kahverengi kalın ve ince şeritlerle süslü olduğu görülmüştür. Özgüç, bu parçanın 7. yüzyılın ortasından daha eskiye gidemeyeceğini ifade etmiştir.⁷⁵ Envanterde tespit edilememiştir.

3. 3. YAZITLAR

Kululu'da birçok yazıt ele geçmiştir. Envanterde kayıtlarını bulduğumuz yazıt ve yazıt parçaları ile envanterde kayıtlarını bulamadığımız ancak Tahsin Özgüç tarafından kayıt altına alınan yazıt parçalarına da kitabımızda değindik. Katalogda yer alan beş adet stel (bu stellerin 4'ü Kayseri Müzesinde sergide, biri ise depoda muhafaza ediliyor) ile sekiz adet stel parçasını ayrı ayrı sınıflandırdık. Bu yazıtların çoğunluğu Kululu'da yaşayan köylüler tarafından bölgede buldukları hiyeroglifli yazıt parçalarının kazı ekibine ulaştırılmasıyla kayıt altına alınmıştır. Özgüç'ün 1971 yılında yayımlanmış olduğu "Demir Devrinde Kültepe ve Civarı" adlı eserinde üç yazıt parçası, bir hiyeroglifli stel, üç kurşun levha ile yine Özgüç'ün 1975 yılında yayımladığı "Kululu Hakkında Yeni Gözlemler" adlı eserinde dört yazıt parçası ve bir adet kurşun levha; yazıtlar başlığı altındaki eserlerdir.

⁷⁵ Özgüç, 1975, 15.

3. 3. 1. ENVANTERDE TESPİT EDİLEN YAZIT VE YAZIT PARÇALARI

3. 3. 1. 1. Envanterde Tespit Edilen Yazıtlar

Bu kategoride Kayseri Müze Müdürlüğü envanterine kayıtlı toplamda beş adet eser tespit edilmiştir. Bu eserler kısmen sağlam olarak sınıflandırmamıza dâhil edilmiştir.

3. 3. 1. 1. 1. Stel (I katalog numaralı)

Eser Müze Müdürlüğü sergi bölümündedir. Müze müdürlüğü envanterinde 2241 numaralı eserdir. 64 cm yüksekliğinde, 21 cm genişliğinde ve 13 cm kalınlığındadır. Üst kısmı ovaldir. Yüzeyi düzdür ve malzemesi bazalttır. Eserin iki yan yüzü ve ön yüzünde birbirini takip eden 6 sıra hiyeroglifli yazıt bulunmaktadır. Wasusarma'nın babası Tuwati Dönemi içerisinde MÖ 740 yılı dolaylarına tarihlendirilmektedir.⁷⁶

Metin Çevirisi:⁷⁷

“Ben Tuwati'nin hizmetkârı Ruwas. Bu evler (yapılar) SAHIZI (?) tarafından yıkıldıktan sonra ben yeniden yaptım, inşa ettim. Ayrıca bu Tarhunzas'ı ben diktim ve ona her yıl bir öküz ve üç kuzu kurban ettim (sundum). Her kim ki Tuwati'nin bu evleri (yapıları) üzerinde bir hak iddiasında bulunursa, Amata, Lahizi onu ...(?) veya şarap bağlarının üzümlüne kim (...)’ederse Tarhunzas onu (...)’etsin. Kubaba'nın köpeği Hasamı, Tuwati'nin Amura'sı onu yok etsin. Hasamı-Par-Atamı onu yesin, yok etsin. Tanrılar Tuwati için iyi gelecektir ve kimseye izin vermeyeceklerdir! Ben buradan uzaklara gittiğimde, burada kalmaya devam edecektir.”

3. 3. 1. 1. 2. Stel (II katalog numaralı)

Eser Müze Müdürlüğü sergi bölümündedir. Müze müdürlüğü envanterinde 2340 numaralı eserdir. 49 cm yüksekliğinde, 30 cm genişliğinde ve 24 cm kalınlığındadır. Üst kısmı ovaldir. Kululu'da 1945 yılında Bossert tarafından 2 parça halinde bulun-

⁷⁶ Hawkins, 2000, 433.

⁷⁷ Jasink, 1995, 131; Hawkins, 2000, 442-444, X9; Akçay, 2011, 247.

Hiyeroglif Yazıt, Katalog No: 1 (2241 Envanter Numaralı Eser)

Hiyeroglif Yazıt, Katalog No: 2 (2340 Envanter Numaralı Eser)

muştur.⁷⁸ Panunis adında bir yöneticiye ait olan mezar stelinin ön, arka ve yan yüzlerinde 4 satırlık yazıt bulunmaktadır. MÖ 8. yüzyılın ortalarına tarihlenmektedir.⁷⁹

Metin Çevirisi:⁸⁰

“Ben güneşin kutsadığı prens Panunis. Benim için çocuklarım burada bu mühürlü belgeyi (?) yaptılar. Mezarıma, yiyecek ve içecek (...) tanrı Santas tarafından, öldüğümde ... ve Kawarı’s Zaru-Mata beni ... Her kim ki bana (mezarıma) zarar verirse, ister büyük bir adam olsun ister küçük bir adam, Santas’ın marwainzi (?) tanrıları saldırsınlar, onun evine mühürlerini bassınlar.”

3. 3. 1. 1. 3. Stel (X katalog numaralı)

Eser Müze Müdürlüğü sergi bölümündedir. Müze müdürlüğü envanterinde 5515 numaralı eserdir. 73.5 cm yüksekliğinde, 43 cm genişliğinde ve 23 cm kalınlığındadır. Üst kısmı ovaldir. Kulululu İsmail Kocağa isimli bir vatandaşın 1967 yılında satın alınmıştır. Stelin ön ve sol yan yüzü beş satırlık hiyeroglifli yazı ile kaplanmıştır. MÖ 8. yüzyılın ortalarına tarihlenmektedir.⁸¹

Metin Çevirisi:⁸²

“Ben yönetici Ilalis, benim adaletim ile (...). Çocuklarım bana (...) ve beni (...) iyi ekmekler (...). Ben gittiğimde (öldüğümde) çocuklarım benim için bu steli (mezar taşı) yaptırdılar. Her kim ki bu steli kaldırırsa...”

3. 3. 1. 1. 4. Stel (XXXV katalog numaralı)

Eser Müze Müdürlüğü sergi bölümündedir. Müze Müdürlüğü envanterinde 76/248 numaralı eserdir. 50 cm yüksekliğinde, 45 cm genişliğindedir. Üst kısmı ovaldir. Alt kısmı kırık ve eksiktir. 1976 yılında Mecit Vural’dan satın alınmıştır. Stel, Kululu 1

⁷⁸ Akçay, 2011, 247.

⁷⁹ Hawkins 2000, 442-444, X21.

⁸⁰ Hawkins 1980, 220-223; Hawkins 2000, 442-444, X21; Akçay, 2011, 248.

⁸¹ Hawkins 2000, 442-444, X22.

⁸² Hawkins 2000, 442-444, X22; Akçay, 2011, 249.

Hiyeroglif Yazıt, Katalog No: 10 (5515 Envanter Numaralı Eser)

stelinde de adı geçen Tuwati'nin beylerinden Ruwas'a aittir.⁸³ Wasusarma'nın babası Tuwati Dönemi'ne, dolayısıyla MÖ 740 öncesine tarihlenmektedir.

Metin Çevirisi:⁸⁴

“Ben güneşin kutsadığı, yönetici Ruwas'tım. Benim gelecek kuşaklarım (soyum) da güneş tarafından kutsanmıştır. Tanrılar benim zamanlarımı (...) ve beni sevgili ruhları arasına aldılar. Efendilerimin yönetimi altında ve Labarna'nın (?) (...), efendilerimin değerlisiydim (sevdiği), onlar beni vali (?) yaptılar ve beyler evinin baş beyi (efendisi) bendim. Tanrılar beni Waliyawa(N)Tı (?) olarak kabul ettiler. Efendilerim beni kutsadılar ve ben herkesin babası oldum ve ben herkes için tanrıları onurlandırıdım. (...) bu steli Ruwas'ın kardeşinin oğlu Huli yaptı ve o...”

3. 3. 1. 1. 5. Stel (XXXIX katalog numaralı)

Eser Müze Müdürlüğü depo bölümündedir. Müze müdürlüğü envanterinde 77/537 numaralı eserdir. 90 cm yüksekliğinde, 34 cm genişliğindedir. Üst kısmı ovaldır. Satın alma yoluyla kayda geçmiştir. Stelin ön ve iki yan yüzü üzerinde sekiz satırlık yazıt yer almaktadır. Bir mabet yapısı ile ilgili yazıtta tanrı isimleri görülmektedir.⁸⁵ MÖ 8. yüzyılın ortalarına tarihlenmektedir.⁸⁶

Metin Çevirisi:⁸⁷

“Tanrılar Tarhunzas, Hiputas, Ea, Kubaba, Harranlı Sarma(s), Alasuwa(s), Harmana şehrinde, Harran'ın Ay Tanrısı (...) beyler evlerin efendisi (...) Onlar bana Hulasaya(s)'nın kutsal güneşinin prensliğini verdi. Kim ki bu evlere (tapınaklara?) (...) yaparsa ... ve ... veya, eğer o bir kral ise, veya bir kraliçe, ya da büyük bir adamsa, veya küçük bir adam da olsa, bir erkek veya kadınsa, tanrılar onu ölümcül şekilde cezalandırsın. Onu vursunlar, onun adını yok etsinler, tanrı Ataha onun kalbini yesin, Armalı onu yok etsin (...) Fakat her kim ki bu evlerin bekçiliğini yaparsa (korursa),

⁸³ Akçay, 2011, 250.

⁸⁴ Hawkins 2000, 445, X10; Akçay, 2011, 249-250.

⁸⁵ Akçay, 2011, 250.

⁸⁶ Hawkins 2000, 445, X20.

⁸⁷ Akçay, 2011, 250; Hawkins 2000, 445, X20.

tanrılar ona iyilikler etsin. Bunları tanrılara sunalım (yemek verelim?), kim ki bunu ona (...) tanrılar ona Tarpa (...)”

3. 3. 1. 2. Envanterde Tespit Edilen Yazıt Parçaları

Kayseri Müze Müdürlüğü envanterinde araştırmalarımız sonucunda envanterden tespit ettiğimiz eserlere ayırdığımız bu bölümde toplamda sekiz adet yazıt parçasını değerlendirdik.

3. 3. 1. 2. 1. Yazıt Parçası (V katalog numaralı)

Eser Müze Müdürlüğü depo bölümündedir. Müze müdürlüğü envanterinde 4845 numaralı eserdir. 23 cm çapında, 18 cm yüksekliğindedir. Eser, 1965 yılında Sargon Erdem vasıtasıyla müzeye intikal etmiştir. Büyük bir kısmı eksik olduğundan bir anlam çıkarılamamaktadır. İşaret özellikleri göz önünde bulundurulduğunda MÖ 8. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmektedir.

Metin Çevirisi:⁸⁸

“Fakat (...) Kwazananis ve Tarhuntinanis. O onu Lapata’lğa (?) yükseltti. Bu kötü şeyler onunla (...).”

3. 3. 1. 2. 2. Yazıt Parçası (VIII katalog numaralı)

Eser Müze Müdürlüğü depo bölümündedir. Müze Müdürlüğü envanterinde 5512 numaralı eserdir.⁸⁹ Üst genişliği 17 cm, alt genişliği 13 cm, yüksekliği 16,5 cm ve kalınlığı 5 cm’dir. Bazalt malzemeden yapılmıştır. 1967 yılında Şükrü Kılıç’tan satın alınmıştır. Üzerindeki hiyeroglifli yazıdan anlamlı bir cümle ortaya çıkmamaktadır.

3. 3. 1. 2. 3. Yazıt Parçası (XIII katalog numaralı)

Eser Müze Müdürlüğü depo bölümündedir. Müze Müdürlüğü envanterinde 5723 numaralı eserdir. 9 cm yüksekliğinde, 15 cm genişliğindedir. Eser bazalt malzemeden

⁸⁸ Hawkins 2000, 501, X33.

⁸⁹ Hawkins 2000, Plate 285.

olup büyük bir kısmı eksiktir. 1968 yılında Ord. Prof. Dr. Sedat Alp vasıtasıyla müzeye kazandırılmıştır.

Metin Çevirisi:⁹⁰

“... kahramanın oğlu, Dağların Tanrısı Sar-ruma(s)’nın hizmetkârı; kâtip (...) watazis.”

3. 3. 1. 2. 4. Yazıt Parçası (XIX katalog numaralı)

Eser Müze Müdürlüğü depo bölümündedir. Müze müdürlüğü envanterinde 6368 numaralı eserdir. 18 cm yüksekliğinde, 9 cm genişliğindedir. Eser bazalt malzemeden olup 1970 yılında Ord. Prof. Dr. Sedat Alp vasıtasıyla müzeye kazandırılmıştır. Yazıt büyük bir yazıttan kopmuş küçük bir parçadır. Üzerinde birkaç tane hiyeroglif gözükmektedir.

3. 3. 1. 2. 5. Yazıt Parçası (XXVI katalog numaralı)

Eser 75/807 envanter numaralıdır. Bir köylüden temin edilmiştir. Okunabilen işaretlerden biri “sa” diğeri “elu”dur.⁹¹ 1975 yılında yayımlanmış olan yazıt parçasının uzunluğu 13,2 cm, genişliği ise 11,1 cm’dir. Bazalt malzeme üzerine hiyeroglif kabartma olarak yazılmıştır (Şekil 3.34.). Özgüç, yazıt parçasının şeklinden yola çıkarak muhtemelen bir aslanın gövdesi

Şekil 3.34.: Yazıt Parçası (Özgüç 1975, Levha X-1)

⁹⁰ Hawkins 2000, 502, X34.

⁹¹ Özgüç, 1975, 9.

üzerindeki yazıttan kopmuş olabileceğini ifade etmiştir.⁹² Eser, depo bölümündedir.

3. 3. 1. 2. 6. Yazıt Parçası (XXVII katalog numaralı)

Müze Müdürlüğü envanterinde 75/808 numaralı eserdir. Köylüler tarafından kazı ekibine teslim edilen, bazalt malzemeden oluşan yazıt parçasının uzunluğu 9,5 cm, genişliği ise 8,1 cm'dir. İşaretler çizilerek soldan-sağa okunacak şekilde yapılmıştır (Şekil 3.35.). Bu yazıt hiyeroglifli ortostat parçalarından ikincisi olup, Kululu'da giriş ve binalarda yalnızca heykellerin değil bu parçaların da kullanıldığını göstermesi açısından önemlidir. Özgüç, Kululu'da ve giriş kısımlarda hiyeroglifli ortostat parçalarının kullanıldığını ifade etmektedir.⁹³ Eser, depo bölümündedir. Özgüç, Kululu'da ortaya çıkan yazıtların çokluğuna dikkat çekerek Tabal ülkesinin zamanımıza en çok yazıt bırakan yerleşim yeri olduğuna dikkat çekmektedir.⁹⁴

Şekil 3.35.: Yazıt Parçası (Özgüç 1975, Levha XI-2)

3. 3. 1. 2. 7. Yazıt Parçası (XXX katalog numaralı)

Müze Müdürlüğü envanterinde 75/811 numaralı eserdir. Köylüler tarafından kazı ekibine teslim edilen, bazalt malzemeden oluşan yazıt parçasının uzunluğu 12.4 cm, genişliği ise 7 cm'dir (Şekil 3.36.). İşaretler

Şekil 3.36.: Yazıt Parçası IV-V (Özgüç 1975, Levha X-2)

⁹² Özgüç, 1975, (Levha X-1).

⁹³ Özgüç, 1975, (Levha XI-2).

⁹⁴ Özgüç, 1971, 59.

kabartma olarak tasvir edilmiştir. İşaretler üzerinde sadece tanrı işareti belirgindir.⁹⁵ Yazıt bir stele ait olup gövdesi silindirikdir.⁹⁶

3. 3. 1. 2. 8. Yazıt Parçası (XXXII katalog numaralı)

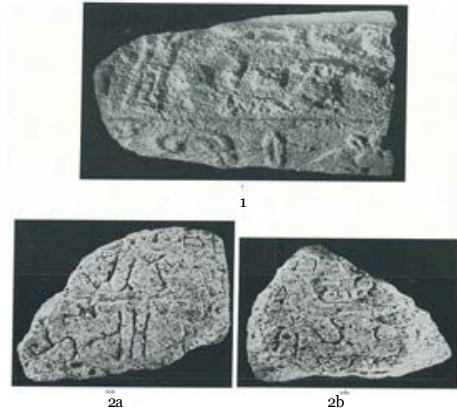
Müze Müdürlüğü envanterinde 75/882 numaralı eserdir. Prof. Dr. Tahsin Özgüç tarafından 1975 yılında müzeye kazandırılmıştır. Bazalt malzemeden oluşan yazıt parçasının yüksekliği 17 cm, genişliği ise 16 cm'dir. Hiyeroglifler kabartma olarak yazılmıştır.

3. 3. 2. ENVANTERDE TESPİT EDİLEMEYEN YAZIT PARÇALARI

Bu kategoride toplamda dört yazıt parçası bulunmaktadır.

3. 3. 2. 1. Yazıt Parçası I

Köylüler tarafından kazı ekibine teslim edilen, bazalt malzemeden oluşan yazıt parçasının uzunluğu 16,5 cm, genişliği ise 15,5 cm'dir (Şekil 3.37.1). Eser üzerindeki hiyeroglifler kabartma olarak yazıya geçmiştir. Özgüç tarafından yayımlanmış yazılı eserler içerisinde kabartma işaretliler çizilerek yapılanlardan çok daha az olarak ele geçmiştir. Bununla birlikte yazıt malzemesi olarak kireç taşı ve andezite

Şekil 3.37.: Yazıt Parçası I-II (Özgüç 1971, Levha XLV)

⁹⁵ Özgüç, 1975, 9.

⁹⁶ Özgüç, 1975, (Lev. X-2).

nazaran bazalta yazılan yazıtlar oldukça az ele geçmiştir. Eserin gövdesi yuvarlak ve silindiriktir.⁹⁷

3. 3. 2. 2. Yazıt Parçası II

Köylüler tarafından kazı ekibine teslim edilen, kireç taşı malzemeden oluşan yazıt parçasının yüksekliği 14 cm, genişliği ise 12 cm'dir (Şekil 3.37.2 a, b). Ele geçen eserin sağlam olan kısmının tepesi yuvarlaktır. Özgüç, yazıtın cephesi düz olan yarım silindir şeklinde olması gerektiğini ifade etmiştir.⁹⁸ Eserin gövdesi ile düz olan tepesi yazılıdır. Stel, çizilerek yapılmış olup Kululu'da ele geçen eserlerden farklıdır. Eserin üzerindeki işaretler korunmuş olmakla birlikte yazı miktarlarında eksiklikler bulunmaktadır. Özgüç, ikinci satırın ortasında⁹⁹ bir şahıs adı veya fırtına tanrısının adının yazılmış olabileceğini ifade etmektedir. O, bu yazıt hususunda bir ithaf yazıtı olabileceği üzerine durmaktadır. İlk iki yazıt parçası 1971'de Özgüç tarafından yayımlanmıştır.¹⁰⁰

3. 3. 2. 3. Yazıt Parçası III

Köylüler tarafından kazı ekibine teslim edilen, kireç taşı malzemeden oluşan yazıt parçası okunamayacak bir şekilde tahrip olmuş olduğundan Özgüç tarafından eser hakkında bilgi verilmemiştir.

3. 3. 2. 4. Yazıt Parçası IV

Köylüler tarafından kazı ekibine teslim edilen, bazalt malzemeden oluşan yazıt parçasının uzunluğu 12 cm, genişliği ise 6,5 cm'dir. Özgüç, bu yazıt parçasını kuvvetle muhtemel ortostat (Şekil 3.38.) parçası olarak sınıflandırarak, Kululu'da ortaya çıkan ilk hiyeroglifli ortostat parçası olarak değerlendirmiştir.¹⁰¹

Şekil 3.38.: Yazıt Parçası IV (Özgüç 1975, Levha XI-1)

⁹⁷ Özgüç, 1971, 59, (Lev. XLV-1).

⁹⁸ Özgüç, 1971, 59, (Lev. XLV-2 a, b).

⁹⁹ Özgüç, 1971, (Lev. XLV-2 b).

¹⁰⁰ Özgüç, 1971, 59.

¹⁰¹ Özgüç, 1975, (Lev. XI-1,2).

3. 4. KURŞUN LEVHALAR

Kululu sakinlerinden Mustafa Yıldız'ın tarlasından bulmuş olduğu eserler (kurşun levhalar) Kayseri Müzesinin eski asistanlarından Sargon Erdem vasıtasıyla müzeye intikal ettirilmiştir.¹⁰² Özgüç tarafından 1971'de yayımlanan "Demir Devrinde Kültepe ve Civarı" adlı eserde bu durum belirtilmektedir. Bu kurşun levhalar 1967 yılında kurulan bir komisyon marifetiyle bin lira bedel karşılığında alınmıştır. Mehmet Yıldız toplamda üç adet olan levhanın ilk bulunduğu 2 metre civarında olduğunu, daha sonra av tüfeklerine saçma yapmak üzere bu levhalardan istifade ettiklerini belirtmiştir. Özgüç, bu kurşun levhaların oldukça yumuşak bir malzemeden yapıldığı ve kolayca bükülebildiği için korunması ve muhafaza edilmesi zor olduğundan Ankara'ya intikal ettirilmesini sağlamıştır.

3. 4. 1. KURŞUN LEVHA I

Bölgede bulunan kurşun levhaların en uzun ve geniş olanıdır. Uzunluğu 37 cm, genişliği 5,2 cm, kalınlığı ise 1,2 mm'dir. Levha tahrip olmuş bir vaziyettedir (Şekil 3.39.). Üç satırlı, yer yer tahrip olmuş olan bu kurşun levhanın üst ve alt kenarlarındaki işaretlerden bazıları kopmuştur. Önyüzde, birinci satırın sağ başından başlayan metin sola doğru, ikinci satırda soldan sağa, üçüncü satırda sağdan sola ve satırın sonuna kadar devam etmektedir. Metnin arka yüzü dördüncü satırda soldan sağa, beşinci satır sağdan-sola, altıncı satırda soldan-sağa devam etmesi ile son satırın ucuna yakın kısımda sona ermektedir. Beşinci satırın sağ başındaki işaretler çok tahrip olduğundan okunamamakta ve levha üzerindeki işaretleri de görmek mümkün değildir.¹⁰³

Metin Çevirisi:¹⁰⁴

"Tiwarali şehrinde: ...Ar(a)hwitas'a 400 brim arpa, Huwa/i şehrinde, (...)’nın oğlu Hapiyamis’e 100 brim arpa, Uramuwas şehrinde Uramuwas’a 100 brim arpa, Uramuwas şehrinde Kwisasis’e 100 brim arpa, Mur(a)kis’e 100 brim arpa, Uramuwas şehrinde Nus’a 30 brim arpa.

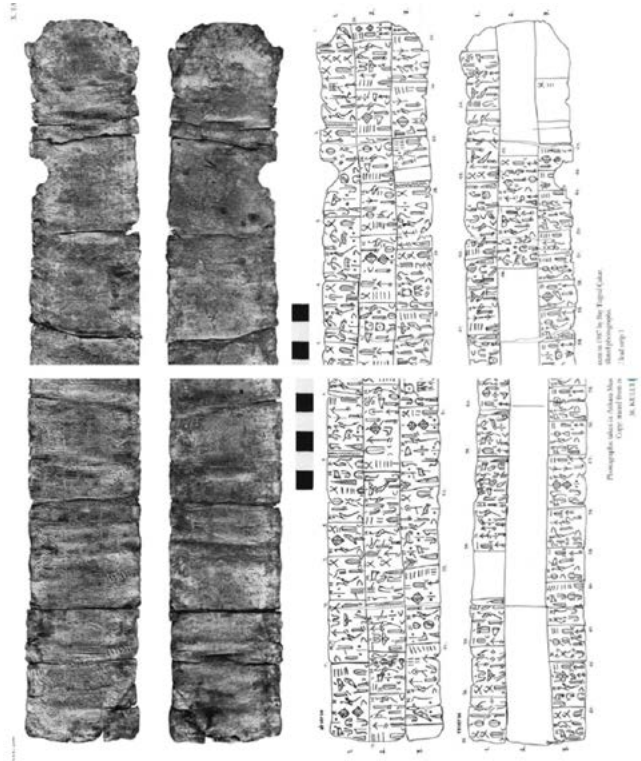
¹⁰² Özgüç, 1971, 60-61.

¹⁰³ Özgüç, 1971, 60-61.

¹⁰⁴ Hawkins, 1987, 137; Aro, 1998, 375-378, A133; Hawkins, 2000, 506-509, X36; Akçay, 2011, 242-244.

Yukarı Tuna'dan (Tunna'dan): Hapira'ya 140 brim arpa. Kulis'e 120 brim arpa. Kadeh taşıyıcısı Pugnus-rimis'e 200 brim arpa. Nanas Huliya'nın oğluna 22 brim arpa. Kurtiyas ve Kwazatalas'a 151 brim arpa. Las ve Papanalis'e 150 brim arpa. Tas'a, 100 brim arpa. Özgür adam Tarhunzas'a 100 brim arpa. Tuna şehrin-den Kukuwais'in oğlu Huliyas'a 50 brim arpa. Piyai(ya)s'a 40 brim arpa. Musatalas'ın oğlu Tuwa'ya 22 brim arpa. Özgür adam Tarhunzas'a 10 brim arpa. Nis ve Kukuwais'e 150 brim arpa. Hapira ve Nus'a 150 brim arpa. Las Hanis'e 60 brim arpa. Waralaza (?) Kurtis'e 50 brim arpa. Tarhuntapiyas'a 40 brim arpa. Kukuwais'e 40 brim arpa. Pugnus-rimis şehrin-den Nus'a 20 brim arpa. Kukusati, Nus'a

42 brim arpa. War(a)piyamis'e 8 brim arpa. Zaka şehrinin adamı Wasumas'a 100 brim arpa. Parzu(wi?)mina şehrin-den (...)–Nizarmas'a 200 brim arpa. Parzu(wi?)mina şehrin-den, İyara/isa/is'in oğlu Huliyas'a 50 brim arpa. Waratura/i şehrin-den, Luluwis'in oğlu, Kukuwa'ya 112 brim arpa. Waratura/i şehrin-den, Muwas'ın oğlu, Kwarimuwas'a 100 brim arpa. Haru(wa/i) şehrin-den Kuwa/is'e 75 brim arpa. Aluwana şehrin-den Kwarinazis'e 75 brim arpa. Hahas'a 200 brim arpa. Tarhunzas'a 200 brim arpa. Tuna şehrin-den Pulais'e 10 brim arpa. Aşağı Tuna şehrin-den, avcı, Kiyakis'in kardeşi Muwas'a 10 brim arpa. Uramuwas şehrin-den Tuwanis'e 10 brim arpa. Uhazira/i şehrin-den, Apanis'in oğlu Ruwatis'e 10 brim arpa. Tasaku şehrin-den, Huliyas'ın oğlu, Nunus'a 40 brim arpa. Tapa şehrin-den, Nanimuta/is'in oğlu, Huliyas'a 50 brim arpa. (...)’den Huliyas'a 200 brim arpa. Tarhunzas'ın oğlu Huliyas'a 50 brim arpa. Zaka şehrin-den iki adam Taras ve Kus'a 100 brim arpa. Uramuwas şehrin-den, Sunatiyamis oğlu Huliyas'a 10 brim arpa. Kuku(wa/is)'e 40 brim arpa. Si

Şekil 3.39.: J.D. Hawkins, 2000, Kurşun Levha I (Plate 286).

(...)’ye 20 brim arpa. Tuna’dan, Uriyalı (?), Hapira’ya 40 brim arpa. Wasumas’a 40 brim arpa. Harhariyas’a 50 brim arpa. Kulis’e 20 brim arpa.

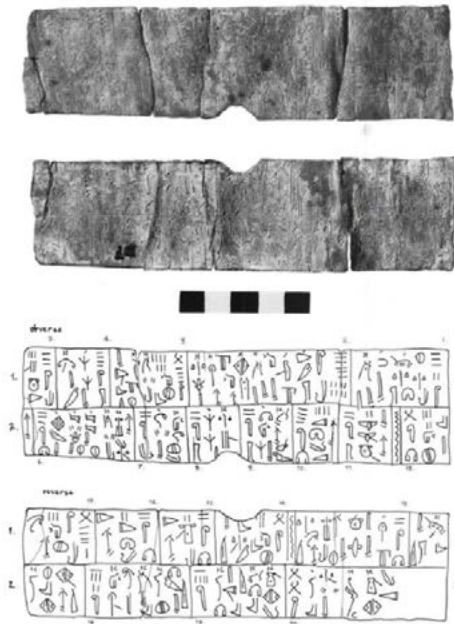
Tuna şehrinden, Has’a 20 brim arpa. Warpasis’e 20 brim arpa. Tuna şehrinden, Masanis’e 20 brim arpa. Tuna şehrinden, Hasus’a 20 brim arpa. Tuna şehrinden, Kukuwais’in oğlu Nunus’a 20 brim arpa. Zarmas’a 10 brim arpa. Las Hanis’in oğlu’na 10 brim arpa. Tuna şehrinin annesi (?)’ne veririz 80 brim arpa. Tarhunzas’ın Tatas’ına 30 brim arpa. Aşağı Tuna’ya 200 brim arpa verdik.”¹⁰⁵

3. 4. 2. KURŞUN LEVHA II

Özgüç’ün aktardıklarına göre en iyi korunmuş kurşun levhalardan biridir (Şekil 3.40.). Uzunluğu 16 cm, genişliği 4.2 cm ve kalınlığı 1.6 mm’dir. Levha kırılmış ve iki parçaya ayrılmış bir şekilde bulunmuştur. İşaretleri iyi korunmuş olan levhanın önyüzünde birinci satırın sağ başından başlayan metin sola doğru ve ikinci satırda da soldan-sağa doğru devam etmektedir. Levhanın arka yüzünde ise üçüncü satırda sağdan-sola, dördüncü satırda soldan-sağa satıra 2 cm kala sonlanmaktadır.¹⁰⁶

Metin Çevirisi:¹⁰⁷

“Muwahis, Nis’e 32 koyun verdi. Lalis, Par(a)satas’a (?)68 koyun verdi. Asahayalara/i şehrine 140 koyun verdik. Uriyalı (?) Nunus’a 40 koyun, 30 koyun (...) Sunawara şehrinden Kulis, Tumisis ve Tutus’a 30 koyun verdik,

Photograph taken in Ankara Museum in 1987 by Bar Tugrul Güler.

Şekil 3.40.: J.D. Hawkins, 2000, Kurşun Levha II (Plate 287).

¹⁰⁵ Hawkins, 1987, 137; Aro, 1998, 375-378, A133; Hawkins, 2000, 506-509, X36; Akçay, 2011, 242-244.

¹⁰⁶ Özgüç, 1971, 61-62.

¹⁰⁷ Hawkins, 1987, 146-152; Hawkins 2000, 510, X37; Akçay, 2011, 244-245.

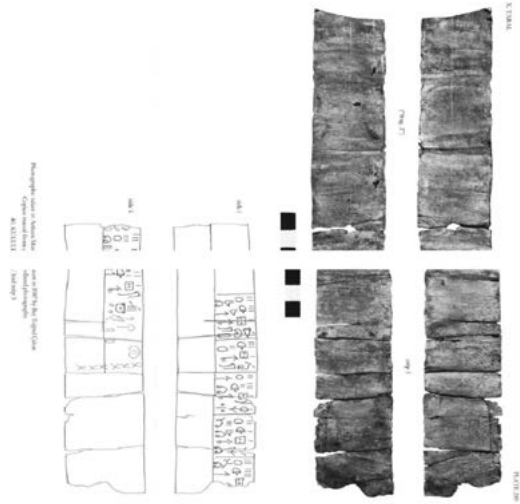
Tamar (?)Mamis'e 20 koyun verdik. Kadeh taşıyıcısı Nunus'a 20 koyun verdik. Uza-
kalı (?)Satanus'a 20 koyun verdik. Lahınalı (X)'e 40 koyun verdik. Huhurparı (X)'e
20 koyun verdik.

Mur(a)ti şehrine 100 koyun verdik. Sunawata şehrinde Kwisasis ve Paluzis'e 100
koyun verdik. Tiwaralı şehrine 100 koyun, iki avcıya 20 koyun. İki Lahınalı (?) 20
koyun. Ahatikukura/i şehrine 141 koyun. Arusali şehrinde, (...) onlara verdik 15 koyun.
Sark yerine (onların yerine ?), Asailara/i
şehrinden getirdiler (?) 14 koyun.

Sarkunala (?) Atiwaramis'e 200 koyun.”

3. 4. 3. KURŞUN LEVHA III

Üçüncü kurşun levha ise kırılmış ve dört
parçaya ayrılmıştır (Şekil 3.41.). İşaretleri
yer yer silinmiş okunması zor bir halde
olan bu kurşun levhanın uzunluğu 21
cm, genişliği 3.8 cm ve kalınlığı ise 1.4
mm'dir. Levhanın önyüzünde sağdan
başlayan ilk satırın işaretleri başından
itibaren silinmiş ve okunamaz bir hal alan
levhadaki işaretler satırın sonuna doğru
okunabilmektedir. Soldan başlayan ikinci
satırın başında ise işaretler belli olsa da
sağa doğru hiçbir işaret görülememekte ve
hepsi silinmiştir. Levhanın arka yüzünde
sağdan üçüncü satırda bulunan işaretler
tamamen silinmiş olmasına rağmen satırın
sonuna doğru iyi korunmuştur. Dördüncü satırın soldan-sağa devam eden işaretlerde
tamamen silinmiştir. Metin bu satırın ortasında sona ermiştir.¹⁰⁸

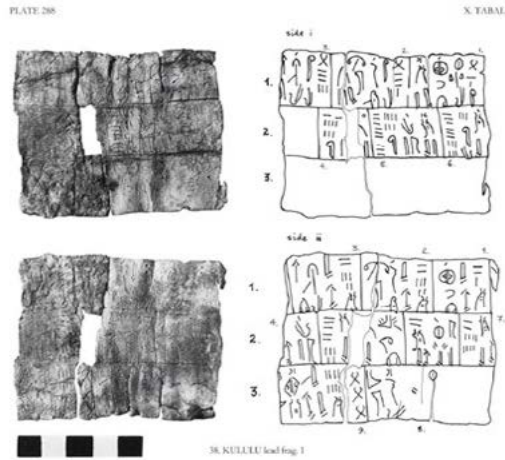
Şekil 3.41.: J.D. Hawkins, 2000, Kurşun Levha III (Plate 289)

¹⁰⁸ Özgüç, 1971, 62.

Metin Çevirisi:¹⁰⁹

“111 koyun Masanis verdi. 131 koyun Apar-
ra(?)-uras verdi. 133 koyun Kwarinazis
verdi. 27 koyun (...) verdi. 97 koyun Nais
verdi. 69 koyun Piyasarmas verdi.

21 (x) Masanis’e hediye, 25 (x) Apar-
(?)-uras’a hediye, 25 (x) Kwarinazis’e
hediye. (...) Naise hediye, 55 (x) Piyasarmas’a hediye. 20 (x) Hami(ya)s’a hediye.
28 (x) (...)’nın annesine hediye. 308 (x)
Kukısatı’ye bağış.”¹¹⁰

Şekil 3.42.: J.D. Hawkins, 2000, Kurşun Levha IV (Plate 288)

3. 4. 4. KURŞUN LEVHA IV

Uzunluğu 7.8 cm, genişliği 6.2 cm olan bu kurşun levha aralarında en geniş olanıdır (Şekil 3.42.). Metnin iki kenarı köylülerin kurşun levhayı tüfek saçması yapmak için kesmelerinden dolayı metnin başı veya sonu belli değildir. Levha kırılmış ve iki parçaya ayrılmış olduğundan ikinci satırın küçük bir kısmı eksik ve azda olsa bazı kısımlarda yer yer işaretler bellidir. Bir yüzün üçüncü satırının sonundaki işaretler silinmiş olduğundan okunamaz bir haldedir. Birinci ve ikinci satırdaki işaretler iyi korunmuştur. Levhanın diğer yüzünde ikinci ve üçüncü satırın sonundaki işaretler tamamen silinmiştir. Yazıtın muhtemelen tahıl dağıtım listesi olduğu değerlendirilmekle birlikte metinsel bütünlüğe ulaşılamamaktadır.¹¹¹ Eser Ankara Arkeoloji Müzesi’ndedir.¹¹²

¹⁰⁹ Hawkins, 2000, 503, 511, X38; Akçay, 2011, 244.

¹¹⁰ Hawkins, 2000, 503, 511, X38; Akçay, 2011, 244.

¹¹¹ Akçay, 2011, 246.

¹¹² Özgüç, 1975, 12.

3. 4. 5. KURŞUN LEVHA V

Şekil 3.43.: J.D. Hawkins, 2000, Kurşun Levha V (Plate 288)

Tahsin Özgüç tarafından 1971 ve 1975 yılında yayınlanmış olan kurşun levhalar içerisinde bulunmayan bu kurşun levha uzunluğu 15.4 cm genişliği 3 cm'dir. Levha ters yöne doğru çalışmış ve bu çalışması sebebiyle kırıklar meydana gelmiştir. (Şekil 3.43.) J. D. Hawkins oluşan kırıklar sebebiyle kurşun levhayı beş parçaya ayırmıştır.¹¹³ Levha üzerindeki işaretlerin silinmesi sebebiyle metin ortaya çıkmamaktadır.

Kurşun levha I'de ticaret konusu olan emtia "arpadır". Kululu ve çevresindeki topraklara "arpa" ekildiği ve bunun ticaretinin yapıldığını göstermesi açısından önemlidir. Kurşun levha II'de ise ana unsur olarak bu defa "koyun" öne çıkmaktadır. Tarımın yanında hayvancılığın da Kululu ve civarında yapıldığının belgelenmesi açısından bu levha da oldukça önemlidir. Kurşun levha III'te hediye ve bağışlardan bahsedilmiştir. İlk paragrafta bu hediyeler "koyun" iken ikinci paragrafta içerik konusu yazılmamıştır. Kurşun levha IV'te tahlil üzerine yapılan ticareti belgelemektedir. Kurşun levha V'te ise levhadaki kırık ve aşınma sebebiyle metin ortaya çıkamamaktadır.

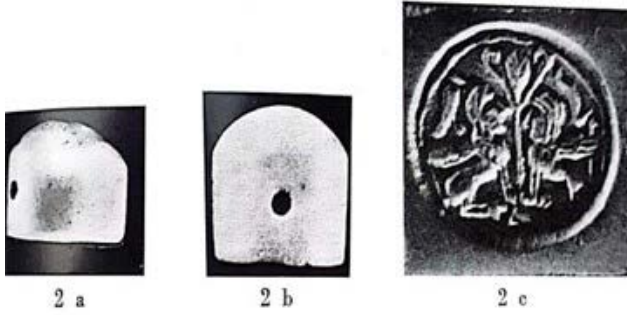
3. 5. DAMGA MÜHÜRLER

Kululu'da geometrik desenli iki tip mühür ele geçmiştir. Kızılırmak Havzası'nda MÖ 1. binyılda mühürler az sayıda olmaları ve uzun süre hiç değişmeden kullanılmaları ile bilinmektedir.¹¹⁴ Geometrik desenli Kululu mühürlerinin benzerleri Alishar'da tespit edilmiştir. Alishar'da Kalkolitik, Tunç Çağı, Hitit İmparatorluk Dönemi, Frig Dönemi ve MÖ 1. binyılın 2. yarısında aynı tip mühürlerin kullanımının uzun süre devam ettiği bilinmektedir.¹¹⁵

¹¹³ J. D. Hawkins, 2000. 503.

¹¹⁴ Oip 30, 91, Fig. 90: 2398, 3101, 3102, e 748, a 184.

¹¹⁵ Oip 30, Fig. 272.

Şekil 3.44.: Damga Mühür I (Özgüç 1975, Levha XV).

3. 5. 1. DAMGA MÜHÜR I

Bir köylüden temin edilerek müzeye teslim edilen eserin (Şekil 3.44.) yüksekliği 1.2 cm, genişliği 1.2 cm'dir. Mermer malzemeden oluşan eser uzunlamasına delinmiş ve hafifçe bombeli oval yüzlüdür.¹¹⁶ Mührün orta kısmında bir ağaç ve iki yanında da

oturan iki sfenks bulunmaktadır. Bu sfenksler ağaç köküne basmaktadır. Sfenkslerin aşağıya doğru taranmış saçları düz ve enseyi örtmüştür. Sfenkslerin burunları iri ve sivri, yanakları ise dolgun bir biçimde betimlenmiştir. Sfenks başları gövdelerine oranla iri olarak betimlenmiştir. Kanatları ise gövdeye birleştirilmemiş ve yukarıya doğru betimlenmiştir. Sağda duran sfenksin kanat tüyleri tasvir edilerek bunlar dik bir biçimde yukarıya yükselen kuyruğun ucu kuşbaşı biçimindedir. Soldaki kanadın üstünde ise tüneyen iri bir kuş betimlenmiştir. Özgüç, Geç Hitit sanatının son merhalesinde Kululu'nun parlak bir merkez olduğuna vurgu yaparak, Geç Hitit merkezlerinde örneği Gordion'da P Tümülüsü'nde¹¹⁷ bulunmuş boyalı kap üzerindeki sfenkten¹¹⁸ figüründen yola çıkarak bu motifin Geç Hitit Dönemi'nde rağbet gördüğünü ifade etmiştir. O, buradaki mührün MÖ 8. yüzyılın son çeyreğiyle MÖ 7. yüzyılın başlarına ait olabileceğini ifade etmiştir.¹¹⁹ Eser envanter kayıtlarında tespit edilememiştir.

3. 5. 2. DAMGA MÜHÜR II

Kayseri Müzesi envanter kayıtlarında 75/806 envanter numaralı eserdir. Kitabımız da 25 katalog numaralı eser 1975 yılında Tahsin Özgüç marifetiyle envantere kazandırılmıştır. Düğme şeklindeki damga mühür steatit malzemeden ve 2.2 cm çapındadır (Şekil 3.45.). Özgüç, mührün tepesi tahrip olmuş ve düzensiz bir şekilde delindikten sonra amulet olarak taşındığını ifade etmiştir.¹²⁰ Mühür üzerinde stilize dört ağaç ve

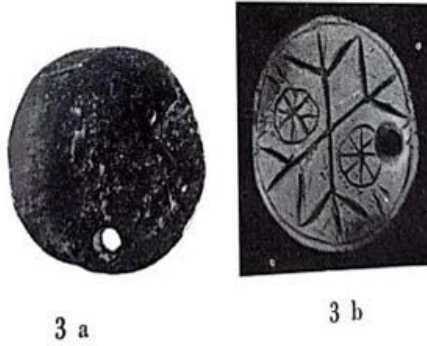
¹¹⁶ Özgüç, 1975, (Lev. XV, 2 a-b-c).

¹¹⁷ Özgüç, 1975, 14.

¹¹⁸ Özgüç, 1975, 14.

¹¹⁹ Özgüç, 1975, 14.

¹²⁰ Özgüç, 1975, (Lev. XV-3 a-b).

Şekil 3.45.: Damga Mühür II (Özgüç 1975, Levha XV)

mm'dir. Damga mühür kare planlı olup iki yüzünde geometrik motifler işlenmiştir. Eser sergidedir.

3. 5. 4. DAMGA MÜHÜR IV

Kayseri Müzesi envanter kayıtlarında 6371 envanter numaralı eserdir. Kitabımızda 22 katalog numaralı eser 1970 yılında Ord. Prof. Dr. Sedat Alp'ın Kululu'da yapmış olduğu kazılarda ortaya çıkarılmıştır. Çapı 2 cm kalınlığı ise 12 mm'dir. Siyaha yakın renktedir ve malzemesi hematittir. Mührün hem alt yüzeyinde hem de üst yüzeyinde motifler mevcuttur. Mührün bir kısmı kırıldığından eksiktir. Mührün alt kısmı düz üst kısmı kubbelidir. Düz olan kısmın ortasında daire vardır ve içi boştur. Bu dairenin etrafında ise rozet ve üçgen motifleri tekerrür etmektedir. Mührün üst kısmı da yine bir daire ile çevrelenmiştir ve daire içinde bir motif yoktur. Burada da eksik olan yer dışında daire etrafında rozet ve kartal motifleri gözlemlenmektedir. Eserin plaster kalıpları alınmıştır. Motifler belirgin değildir.

3. 6. FİBULALAR

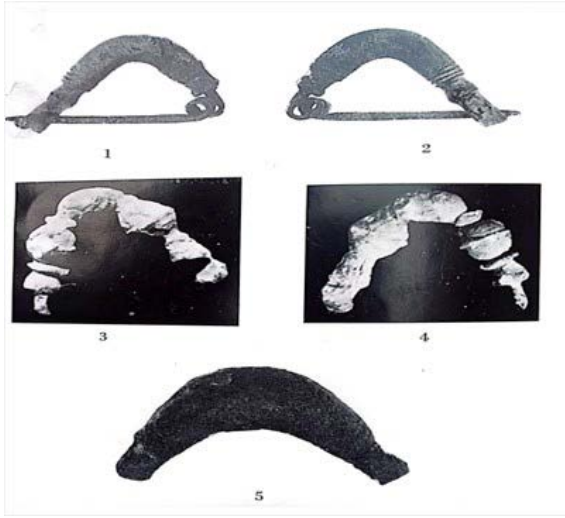
Kululu kazı ve çevre araştırmaları sırasında doğu tipi olarak adlandırılan Urartu fibulalarının Özgüç'e göre yerel üretimleri ele geçmiştir. Bahsi geçen fibulalar Fig. 60'ta yer verilmiştir. Bu fibulaların sadece bir tanesi Kayseri Müzesi'nde yer almaktadır.

ağaç aralarında iki rozet bulunmaktadır. Eser sitadelde boyalı seramikler (MÖ 9-6. yüzyıl) içinde tespit edilmiştir.¹²¹

3. 5. 3. DAMGA MÜHÜR III

Kayseri Müzesi envanter kayıtlarında 2358 envanter numaralı eserdir. Kitabımızda 3 katalog numaralı eser 1946 yılında Mustafa Önder isimli vatandaş tarafından Kayseri Müze Müdürlüğüne satılmıştır. Çapı 2 cm kalınlığı ise 8

¹²¹ Özgüç, 1975, 15.

Şekil 3.46.: Kululu Fibulaları (Özgüç 1975, Levha XIV "1-2, 3-4, 5")

3. 6. 1. FİBULA I

Bir köylüden temin edilerek müzeye teslim edilen eserin yüksekliği 2.5 cm, uzunluğu 4.5 cm'dir (Şekil 3.46.-1,2). Üçgen biçimli yayı dirsekli tipe ait olan fibulanın kolları ise üçer yivlidir. İğnesi ise kola üç kıvrım şeklinde bağlıdır. Eserin kesiti yuvarlak bir biçimde, gövdesinin ortasında kıvrılmanın olduğu görülmektedir.¹²² Kayseri Müze Müdürlüğü kayıtlarında 75/805 envanter numaralı eserdir. (Katalog No:24)

3. 6. 2. FİBULA II

Tahsin Özgüç tarafından Kululu'da yapılan kazılarda 1967 yılında IV. kat kalıntıları içerisinde tespit edilmiştir. Eserin genişliği 3 cm, yüksekliği ise 2.5 cm'dir. Fibulanın kıvrılma yerinde iri bir boncuk göze çarpmaktadır (Şekil 3.46. -3,4). Bu boncukla yayın uçları arasında ise iki boncuk ve dört adet disk bulunmakta. Yakın doğuda ele geçen fibulaların çoğunluğu bu yaygın tipe aittir.¹²³ Benzerleri Alishar, Boğazköy ve Sultanhan Höyüğü'nde ele geçmiştir.¹²⁴ Özgüç, ele geçen fibulanın yukarıda bahsedilen yerleşim yerlerinden ele geçen fibulalarla çağdaş olduğu ihtimali üzerinde durmaktadır. Özgüç bölgede ele geçen fibulalar sebebiyle doğu tiplerini temsilen yerel fibulaların yanında standart Frig fibulalarının da rastlanması sebebiyle Frig ile Tabal arasında komşuluk münasebetlerinin doğal bir sonucu olduğunu vurgulamıştır.¹²⁵ Envanterde tespit edilememiştir.

¹²² Özgüç, 1975, 12, (Lev. XIV-1-2).

¹²³ Özgüç, 1975, 13, (Lev. XIV-3-4).

¹²⁴ Özgüç, 1975, 13.

¹²⁵ Özgüç, 1975, 13.

3. 6. 3. FİBULA III

Bir köylüden temin edilerek müzeye teslim edilen eserin genişliği 2.8 cm, yüksekliği ise 2 cm'dir (Şekil 3.46. -5). Oval kesitli uçları ise üzer yivlidir.¹²⁶ Envanterde tespit edilememiştir.

3. 7. ORTOSTAT PARÇASI

Kayseri Müze Müdürlüğü envanterine 11.02.2022 tarihinde dâhil ettiğimiz *ortostat* parçası kitabımıza son giren eser oldu. Eserin müzeye kazandırılmasında Kayseri Büyükşehir Belediyesi ile Kayseri Müze Müdürlüğü'nün koordineli çalışması etkili olmuştur.¹²⁷

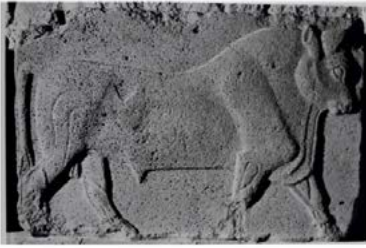
Eser üzerinde iki figür bulunmaktadır. İlk figür başsız bir insan, ikincisi ise bir boğa figürüdür. Eser iki boyutludur. Boğanın başı ve insan figürünün bir kolu ile bir ayağı bir boyutta iken diğer kısımların tamamı diğer cephede resmedilmiştir. İnsan figürü uzun kıyafetli ve boğa ile aynı zemine konuşlanmıştır. Boğa figürünün orta kısmı insan figürünün arkasında kalmıştır. Diğer cephede ise boğanın yuları insan figürünün sağ eli kontrolü altındadır. İnsan figürünün sol kolu ise omzun üstüne doğru giden kıyafetinin içinden geçer şekilde betimlenmiştir. Tek el marifetiyle boğayı kontrol altında tutmaktadır. Bununla birlikte bu parçada her ne kadar insan figürünün başı olmasa da insan figürü boğa figürüne nazaran oldukça iri ve heybetli durmaktadır. Eserin bulunduğu konum itibarı ile Kültepe'ye 15, Kululu'ya ise 24 km mesafededir. Kayseri Müze Müdürlüğü kayıtlarında 2022/05 envanter numaralı eserdir. (Katalog No:41)

Şekil 3.47: Ortostat Parçası.

¹²⁶ Özgüç, 1975, (Lev. XIV, 5).

¹²⁷ Gündüz, 2022, 21.

A

B

Şekil 3.48.: Anadolu Medeniyetler Müzesi boğa kabartması (Akurgal 1995, Lev. 155) **ve B-Karatepe kurban sahnesinde boğa** (Akurgal 1995, Lev. 139).

Kerpiç duvarların önüne yerleştirilen kaplama levhalar için V. Sevin, propagandaya yönelik dekorasyon örgesi olarak değerlendirilmektedir. Sevin bu dekorasyon türünün Asur'dan Geç Hitit merkezlerine geçtiğini belirtmektedir.

Kayseri Palas Mahallesi'nde ele geçen Şekil 3.47.'de yer verilen figür ve arkasındaki boğa betimi kurban ritüeli olmalıdır. Benzer sahneleri Geç Hitit Krallıklarına ait yerleşimlerde görmek mümkün. Boğanın tek başına betimlendiği Ankara Anadolu Medeniyetler Müzesi'nde yer alan kabartmadaki betimle ilişkilendirilebilir. Şekil 3.48 A'da boğa kısa bacaklı, kuyruğun hafif yukarı kalkması ve gövdeden ayrılmasıyla bütünüyle benzerdir.¹²⁸ Palas örneğinde iki boyut varken burada tek boyut vardır. Buna ek olarak Palas örneğinde boğanın arka bacakları birbirine

bitişik iken Şekil 3.48. -A'da arka bacaklarda bir hareket söz konusudur.

Karatepe'de Kral Asitawata'ya yemek, içki ve müzik sunanlar arasında boğa yemek olmak üzere götürülürken betimlenmiştir.¹²⁹ Şekil 3.48-B'de Arami ve Fenike stiline bu eser MÖ 8. yüzyıl sonlarına tarihlenmiştir.

¹²⁸ Akurgal E., Hatti ve Hititler, 1995, Lev. 155.

¹²⁹ Akurgal, 1995, Lev. 139.

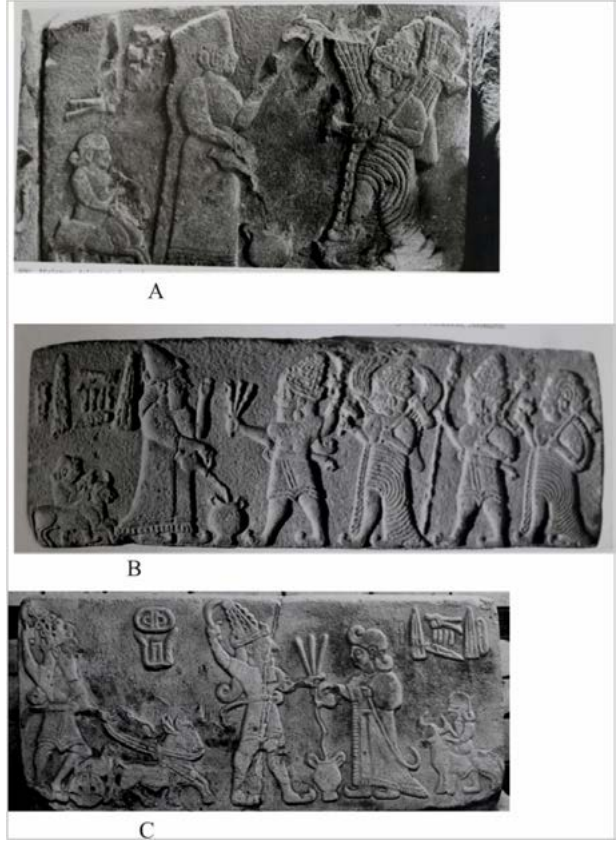
Aslantepe'de kabartmalarda kraliçe Savaş Tanrısı İştar'a kurbanlık boğa kanın sunulduğu sahnelerde boğa ve onu götüren kişinin betimlendiği görölmektedir.¹³⁰ Şekil 3.49-A'da görölen boğa ön planda iken onu götüren kişi arka plandadır. Bu kabartma Akurgal tarafından geleneksel akım içerisinde değerlendirilmiş ve MÖ 1050-850 tarih aralığına verilmiştir.

Aslantepe'den başka bir kabartma üzerinde de yine Kral Sulumeli, Fırtına Tanrısı ile eşine ve başka bir tanrı ve eşine kurban adadığı boğanın kanını sunarken betimlenmiştir.¹³¹ Şekil 3.49-B'de yer verilen sahne geleneksel akım I içerisinde değerlendirilmiş ve MÖ 1050-850 aralığına tarihlenmiştir.

Aslantepe'de ele geöen diğer bir sahnede de boğanın öektiği arabasından inen Hava Tanrısına kurbanlık boğanın kanını sunan Kral Sulumeli görölmektedir. Şekil 3.49-C'de görölen eser de diğer Aslantepe kabartmaları ile aynı stilde ve aynı tarihe verilmiştir.

Buraya kadar gördüğümüz sahnelerde boğa:

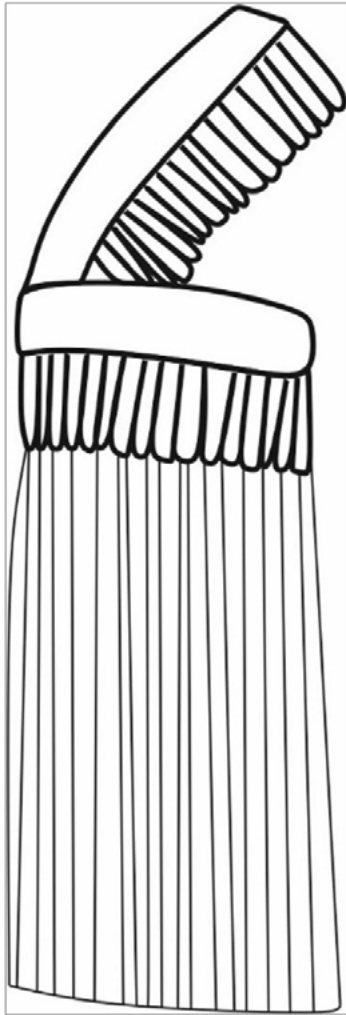
-Krala yemek olmak üzere götürölen boğa (şenlik, kutlama veya vergi olarak halkın krala sunduğu değerli bir yiyecek olarak),

Şekil 3.49.: Malatya Aslantepe kurban sahnelerinde boğa betimi (Akurgal 1995, Lev. 87).

¹³⁰ Akurgal, 1995, Lev. 87b, 88c.

¹³¹ Akurgal, 1995, Lev. 87b.

Şekil 3.50.: Ortostat Parçası Kıyafet Çizimi

-Krallar tarafından tanrılara kanı sunulan hayvan olarak boğa, olmak üzere iki şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Geç Hitit Krallıklar (MÖ 1200-700) öncesinde Hitit İmparatorluk Dönemi'nde de kurban edilmek üzere götürülen hayvanlar Alaca Höyük kabartmasından bilinmektedir.¹³² Hititçe çivi yazılı metinlerde Gu=sığır anlamında kullanılmakta olup kurban edilen hayvanlar arasında yer almaktadır.¹³³

Karatepe ve Aslantepe kabartmalarında boğa önde iken onu götüren figür arkadadır. Palas buluntusunda figür önde boğa arkadadır. Figürle boğanın boyutlarında da farklılıklar görülmektedir. Karatepe ve Aslantepe'de boğa ile figürün boyutları birbirine yakınken Palas örneğinde figür daha büyük işlenmiştir.

Bu örnekler dışında Persopolis'de apadana duvarında da boğa götüren figür betimi ile karşılaşılmaktadır.¹³⁴

Palas figürünün üzerindeki kıyafete baktığımızda ise uzun pileli bir etek giymekte ve etek bitiş kısmında püsküllü bir kumaş dolanmakta sonrasında gövdeden çapraz yükselerek diğer taraftan bele ulaşmaktadır. Ön yüzde gövdeyi çapraz saran püsküllü kumaşın altından figürün eli geçmektedir. Burada figür üzerinde gördüğümüz kıyafetin birebir benzeri ile karşılaşmadık. Ancak figürün belini dolandıktan sonra omuz üzerinden geçen düz kumaşa eklenmiş (?) altta sarkan püsküllü kısımdan oluşan kıyafetin farklı tipi çok sayıda kabartmada görülmektedir (Şekil 3.50.). Palas örneğinde püsküllü kumaş sıcak mevsimde havası

¹³² Schwemer D., 2009, "Tanrılar Kültü, Büyü Ritüeli ve Ölülerin Bakımı", Hititler, 222, Fig. 4.

¹³³ Turgut Yiğit "Hititçe Çivi Yazılı Belgelere Göre Çoban", *Belleten* cilt: LXVI, sayı: 247, 2002, 765-766.

¹³⁴ Schmidt 1957, Pl. 19.

verirken diğer örneklerde himation gibi başka bir elbisenin üzerinde bütün vücudu sardığı ve sonrasında omuzdan geçtiği ve uç kısmını figürün tuttuğu görülmektedir.¹³⁵

Palas'ta ele geçen bu kabartmanın mimari yapının neresinde durduğuna dair canlandırmayı ise Zincirli kent duvarında görülebilir.¹³⁶

¹³⁵ Akurgal, 1995, Lev. 121, 125a, 127, 128.

¹³⁶ Akurgal, 1995, Şek. 139.

BÖLÜM 4

KAYSERİ ARKEOLOJİ MÜZESİ ENVANTERİNE KAYDEDİLEN ESERLER

4. 1. ENVANTERE KAYDEDİLEN ESERLERİN GENEL DEĞERLENDİRMESİ

Kayseri ili Akkışla ilçesi sınırları içerisindeki Kululu (Kaletepe) ve çevresinden çıkan Demir Çağı'na ait olan eserlerin tamamı Kayseri Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü envanterinden alınmıştır. Kayseri Arkeoloji Müzesi envanteri detaylıca incelenmiştir. Bu incelemeler neticesinde Demir Çağı'na ait olan; taş, pişmiş toprak, kemik ve tunç olmak üzere 41 adet eser tespit edilmiştir. Eserlerden sadece biri lokasyon olarak Kululu dışından, Kululu'ya 24 km mesafedeki Palas mahallesinden alınarak incelenmiştir. Bu 41 adet eserden 10 tanesi sergide geri kalanı depolarda muhafaza edilmektedir. Sergi seksiyonu zamanla değişkenlik gösterebilir.

Eserlerden 2358, 6371 ve 75/806 envanter numaralı 3 adet eserin plasterlerle kalıpları alınmış ve bu halleri ile envanter kısmında belirtilmiştir.

Tahsin Özgüç 1967 yılında yaptığı kazı buluntularını 1971 yılında yayınlamıştır. Kululu'da ortaya çıkan bazı eserlerin ise yayını ertelemiştir. Kültepe kazısı süresince Kululu'yu devamlı ziyaret etmiş ve köylünün satıhtan topladığı eserlerin müzeye kazandırılmasını sağlamıştır. Bu yayını ertelenen eserler ile müzeye sonradan kazandırılan eserler 1975 yılında "Kululu Hakkında Yeni Gözlemler" başlığı altında yayımlanmıştır.¹

Yaptığımız detaylı araştırma ve incelemelerimizde sadece envanter defterleri ve eserler incelenmemiş bunun yanında müzeye ait arşivde de çalışmalar yapılmıştır. Yapılan çalışmalarımızda 31.08.1970 tarihine ait "Kululu Kazası Envanter Defteri" başlığında 1968 ile 1970 yıllarını kapsayan 25 parça eser ve buluntu envanter kayıtları bu araştırma esnasında tespit edilmiştir. Bu kayıtlar Sedat Alp'e aittir ve 1968-1970'de Kululu'da yapmış olduğu kazılarda ortaya çıkarılan eserleri kapsamaktadır. 1968-1970 tarihleri arasında Sedat Alp Kululu'da kazı çalışmaları gerçekleştirmiştir.

Bu kazılardan ilki 26.08.1968 – 07.09.1968 tarihleri arasında yapılan kazılardır. Bu kazılarda yedi adet tarihi eser ile iki adet kazı defteri Müze Müdürlüğüne teslim

¹ Özgüç, 1975, 1.

edildiği tutanakla ifade edilmektedir. Tutanağın not kısmında ise envanterize edilmiş muhteviyatı olan dört adet eser teslim alındığı ifade edilerek imzalanmıştır. 1968 kayıtlarına baktığımızda bu dört eserin günün koşullarında oluşturulan envanter defterine kayıt hallerini görebilmekteyiz. Bu envanter defterinin dijitaline ulaşabildik. Bu envanter defterinde belirtilen dört eserden ikisini; “3 ve 4” envanter numaralı olanları tespit ettik.² 1 ve 2 numaralı eserlere ulaşamadık.

Kazılardan ikincisinin ise hangi tarihte başladığını bilemiyoruz. 31.08.1970 tarihli ve Ord. Prof. Dr. Sedat Alp imzalı 21 adet eserin envanter defteriyle birlikte müze müdürlüğüne teslim edildiğine dair tutanak vesilesiyle bu tarihten önce kazının sonlandırıldığını görebilmekteyiz. Yapmış olduğumuz incelemede tıpkı 1968 kazısı gibi yine (2,3,5,6,9,11,13,14,15,16,17,18,20) numaralı eserleri tespit edemedik. Envanter defterine kayıtlı olan 21 adet eserden sekiz adedini tespit edebildik. Tespit edilen eserler Kululu Kazası Envanter defterinde; “1,4, 7, 8, 10, 12, 19, 21” numaralı eserlerdir.³ Sedat Alp’in müzeye teslim ettiği 25 adet eserden 10 adedi envanter kayıtlarıyla eşleştirilmiştir. Tutanakların “**4.2. 1968 ve 1970 Yılları Kululu Kazası Envanter Defterleri**” başlığı altında taranmış hallerini yine bu kitabımızda yayınlıyoruz.

Sedat Alp ve ekibinin vermiş olduğu envanter numaraları ile daha sonra verilen envanter numaraları eşleşmemekteydi. Bu tespitte eser ölçü ve özellikleri ile eserlerin üzerindeki detaylı çizimler işimizi kolaylaştırmıştır.⁴ Bu taramalarda kayıtlara alınan Kayseri bünyesindeki eserlerin fazlalığı sebebiyle (50.000 civarı) bir sonuç alınamamıştır. Yapılan envanter taraması Kululu’yu ihtiva etmektedir. Kayseri Müze Müdürlüğü’nün envanter defterinde 6370 envanter numaralı ağırşagın pişmiş toprak olarak yanlış yazılan maddesi, taş olarak tarafımızca değiştirilmiştir. Kululu’dan çıkan eserler Tahsin Özgüç ve Sedat Alp başta olmak üzere duyarlı vatandaşlar sayesinde müze envanterine dâhil edilmiştir.⁵

² Kululu Kazası 1968 envanter defteri 3 ve 4 numaralı eserler. Bu eserlerden 3 (5723), 4 ise (5724) olarak sonradan Kayseri Müzesi envanter defterine kayıt edilmiştir.

³ Kululu Kazası 1970 envanter defteri tespit edilen eserler; 1 (6364), 4 (6365), 7 (6367), 8 (6366), 10 (6368), 12 (6369), 19 (6370), ve 21 (6371) olarak sonradan Kayseri Müzesi envanter defterine kayıt edilmiştir.

⁴ Kululu Kazası’nda çıkarılan eserler, Kayseri Müzesine teslim tutanakları ve envanter kayıtları Kayseri Müzesi arşivindedir.

⁵ Kululu’dan çıkan eserler Kayseri Müze Müdürlüğü envanterine kayıtlıdır. Kurşun levhalar Ankara Arkeoloji Müzesine taşınmıştır.

4. 2. 1968 VE 1970 YILLARI KULULU KAZASI ENVANTER DEFTERLERİ

Ankara, 6. 9. 1968

Müze Müdürlüğüne
Kayseri

Milli Eğitim Bakanlığının 19. 8. 1968 gün ve 471-139: 5616 Sayılı ruhsatı ile Kululu'da yaptığımız kazılar esnasında elde edilen dört adet eser ile bunlara ait envanter kayıtlarının birer örneği ilâzık olarak sunulmuştur.

Ayrıca Kululu'da toplanmış olan ve çeşitli heykellere ait almanya çirakan yedi parça'da müzeimize tahdim edilmiştir. Eserlerin alındığına dair belgenin kazi heyetimizden Dr. Hayri Ertem'e verilmesini rica ederim. Saygılarımla.

Ankara Üniversitesi
Hititoloji kürsüsü profesörü
ve T. T. K. Kululu kazı heyeti
Direktörü Ord. prof. Dr.

Sedad Alp

Ord. Prof. Dr. Sedad Alp'ın idaresinde
26. 8. 1968 tarihinde başlayan Kululu kazısında
bulunan 7 (yedi) adet tarihi eser ve iki adet kazi
envanter defteri Kayseri Müzesi Müdürlüğüne teslim
edilmiştir. 7. 9. 1968

Teslim Eden
Dr. Asistan
Hayri Ertem

Teslim alan
Kayseri Müzesi Müdürü
Halit Doruk

Hayri Ertem

Not:

İki adet envanter defteri ve envanterize edilmiş müteviyatı.
olan 4. adet eser dir. 7. 9. 1968

Dr. Asistan
Hayri Ertem.

Hayri Ertem

Halit Doruk
Müze Müdürü

Kululu Kazası 1968 Envanter Defteri	
Kazı Envanter No. : 1 Eserin Adı : <i>hiyeroglif yazıtlı kurşun levha</i> Eserin Yapıldığı Madde : <i>kurşundan</i> Eserin Devri: <i>M.Ö. 8. Asır</i> Ölçüleri : <i>Eni: 3 cm Boyu 13 cm</i>	Krokisi
Kazıda Bulunduğu Yer ve Tabakası : <i>Köylüden satın alınmıştır.</i> Tarifi : <i>Eserin ön yüzünün üst ve alt kısımları ile iki yanı kıraktır. Ön yüzünün üst kısmında hiyeroglif yazıtlı vardır. Alt kısmı boştur. Eserin arka yüzü tamamen boştur. Eserde yengeç yamuk ipleri vardır.</i>	
Kazı Envanter No. : 2 Eserin Adı : <i>hiyeroglif yazıtlı kurşun levha</i> Eserin Yapıldığı Madde : <i>kurşundan</i> Eserin Devri: <i>M.Ö. 8. Asır</i> Ölçüleri : <i>Eni: 2,5 cm Boyu: 3 cm</i>	Krokisi
Kazıda Bulunduğu Yer ve Tabakası : <i>Köylüden satın alınmıştır.</i> Tarifi : <i>Eser muhtemelen bir memarlık parçasının üst kısmından kopmuştur. Ve onun orta kısmına hiyeroglif yazıtlı <i>hiyeroglif yazıtlı</i> vardır. Ön yüzünün üst kısmı boştur. Arkasında hiyeroglif izlenimleri görülmektedir. Eserin arka yüzünde yazı yoktur.</i>	

Kazı No : 1968 Envanter Defteri

Kazı Envanter No. : 3

Eserin Adı : heykel başına benzeyen bir

Eserin Yapıldığı Madde : taş

Eserin Devri : M.Ö. 8. Asır

Ölçüleri : Eni : 15 cm Boyu : 18 cm

Yükseklik : 9, 5 cm

Kazıda Bulunduğu Yer ve Tabakası :

Köyden batı alınmıştır.

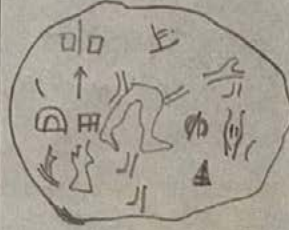
Tarifi : Fomer renkli, insan başına benzeyen bir taş üzerinde hiyeroglif yazıtı bulunan eserin

lüzümüne kırık ve nakışlıdır.

Mithrapata şeklindeki kısımda 14 adet hiyeroglif izleri vardır. Eserin alt kısmının taşlı kraliçe Vasupurinin varlığı olduğu onaylanmıştır. Prusya adının kırık kısmında geçmişi olduğu anlaşılmaktadır.

5723

Krokisi

Kazı Envanter No. : 4

Eserin Adı : Altın parçası

Eserin Yapıldığı Madde : Buzakı taş

Eserin Devri : Bizans

Ölçüleri : Boy : 32 cm En : 13 cm

Yükseklik : 28 cm

Kazıda Bulunduğu Yer ve Tabakası : Tepeden

Kıyıda bulunan kısımda bulunmuş ve köyden batı alınmıştır.

Tarifi :

Kırık bir parça halinde bulunan eserin bir yüzünde bir hiyeroglif

başının bir kısmı diğer yüzünde ise

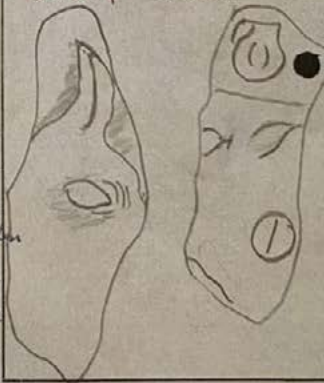
bir hiyeroglif yazıtıdır. Bu yazıtın taşınan kısmının çıkarılması

tedir. Eserin sağ yüzünün üst kısmı kısmen korunmuştur.

ve bu yüzünde bir hiyeroglif yazıtı görülmektedir. Eserin alt kısmında hiyeroglif yazıtı bir hiyeroglif alt kısmının üst kısmına

5724

Krokisi

93
7 1638

TARANDI

31.8.1970

Müze Müdürlüğüne

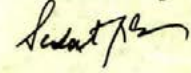
Kayseri

Başkanlığın altında yürütülmekte olan Kululu Kazısında
1970 yılında elde edilen 21 (yirmi bir) parça eser ve buluntu
envanter kayıtlarıyla birlikte ilişik olarak sunulmuştur.

Alındığının bildirilmesine müsaadelerinizi saygılarımla
rica ederim.

Kululu Hafriyatı Direktörü

Ord.Prof.Dr.Sedat Alp

Kazı No. 19 7.0. Envanter Defteri	
Kazı Envanter No. : <u>1</u> Eserin Adı : <u>Biz</u> Eserin Yapıldığı Madde : <u>Kemik</u> Eserin Devri : <u>I. Bin</u> Ölçüleri : <u>uzunluğu 7,5 cm</u>	✓ Krokisi
Kazıda Bulunduğu Yer ve Tabakası : <u>C Çukuru I. kat, II. Belmenin kuzeyi</u> Tarifi : <u>Beyaz renktedir ucu kırıktır</u>	
Kazı Envanter No. : <u>2</u> Eserin Adı : <u>Kanca</u> Eserin Yapıldığı Madde : <u>Demir</u> Eserin Devri : <u>I. Bin</u> Ölçüleri : <u>Boy 5,5 cm, Eni 3 cm</u>	
Kazıda Bulunduğu Yer ve Tabakası : <u>C Çukuru I. kat, II. Belmenin batısı</u> Tarifi : <u>Demirden mamuldir. Krokide gösterildiği şekildedir.</u>	
	

...KULULU... Kazısı 19 7.0... Envanter Defteri

Kazı Envanter No. : 3
 Eserin Adı : Çivi
 Eserin Yapıldığı Madde : Demir
 Eserin Devri : I. Bina
 Ölçüleri : Boy: 4cm ; En: 3,5cm

Krokisi

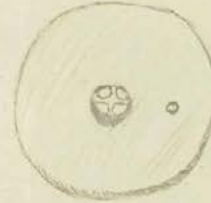

Kazıda Bulunduğu Yer ve Tabakası : C Çukuru
 I. kat II. Bölmenin batısı

Tarifi : Kaba bir şekilde imzelenmiştir şekli krokide gösterildiği gibidir. Ortadan kırılır ve yapılmıştır.

Kazı Envanter No. 4
 Eserin Adı : Kapak
 Eserin Yapıldığı Madde : pişmiş toprak
 Eserin Devri : I. Bina
 Ölçüleri : Eni 30,5cm, yüksekliği: 8cm

Krokisi

Kazıda Bulunduğu Yer ve Tabakası : C
 Çukuru I. kat, I Bölmenin doğusu

Tarifi : Pembe toprak rengindedir. Bir tarafında hava deliği vardır. Şekli krokide gösterildiği gibidir.

Kutulu Kazısı 19 70 Envanter Defteri

Kazı Envanter No. : 5
 Eserin Adı : Madeni pul
 Eserin Yapıldığı Madde : Bakır ?
 Eserin Devri : I. Bin
 Ölçüleri : Çapı : 3,5 cm.

Krokisi

Kazıda Bulunduğu Yer ve Tabakası : D
 Çukuru Doğu I. kat
 Tarifi : Ortası delikli. Bilemi şekil
 de görüldüğü gibidir.

Kazı Envanter No. : 6
 Eserin Adı : Üzeri kabartmalı taş parçası
 Eserin Yapıldığı Madde : Taş
 Eserin Devri : I. Bin
 Ölçüleri : Boy : 30 cm; En : 17 cm

Krokisi

Kazıda Bulunduğu Yer ve Tabakası : D Çukuru
 Orta kısım I. kat

Tarifi : Büyük bir eserin kırılmış, küçük bir parçasıdır. Sathın kumlanmış alan kısmında kırıkta görüldüğü gibi kabartma şeklinde şekli halinde bir tasvir vardır. Boyun zırtlık esmer renktedir.

Kululu..... Kazısı 19 70..... Envanter Defteri

Kazı Envanter No. : 7
 Eserin Adı : Bir karelel heykeliğin kısmı. Bir ayak par-
 Eserin Yapıldığı Madde : Bazalt
 Eserin Devri : I. Bin
 Ölçüleri : Yükseklik 12 cm; eni : 10 cm.

Kazıda Bulunduğu Yer ve Tabakası : D. Çukuru.
 Orta kum, I. kat

Tarifi : Sol ayak, arka kum kırık
 tır. Sekli krokide gösterildiği gibi
 diğ. Eşyet iyi bir işçiliğin mak-
 sulüdür.

Krokisi

Kazı Envanter No. 8
 Eserin Adı : Kabaforma fistmanı
 Eserin Yapıldığı Madde : Bazalt
 Eserin Devri : I. Bin
 Ölçüleri : uzunluğu : 12 cm; Eni : 10 cm

Kazıda Bulunduğu Yer ve Tabakası : Sath

Tarifi : Kabaforma parçası, bu kalın
 alt kısmı teavis etmektedir.
 Bütün kısımlarda yılan baplı bu
 bükerek teavis ediliş şekli
 Krokide gösterildiği gibidir.

Krokisi

Kılıbı..... Kazısı 19 70..... Envanter Defteri

Kazı Envanter No. : 9
 Eserin Adı : Heykel Fikriyesi
 Eserin Yapıldığı Madde : Bazalt
 Eserin Devri : I. Biri
 Ölçüleri : Boy: 8,5 cm; En: 4,5 cm

Kazıda Bulunduğu Yer ve Tabakası : Saklı

Tarifi : Krokide gösterildiği gibi
 eserin konumuna olan kısmı, bu
 gözü tarif etmektedir.

Krokisi

Kazı Envanter No. : 10
 Eserin Adı : Hieroglif taşı parçası
 Eserin Yapıldığı Madde : Bazalt
 Eserin Devri : I. Biri
 Ölçüleri : Boy: 12 cm; En: 9 cm

Kazıda Bulunduğu Yer ve Tabakası : Saklı

Tarifi : Esce, büyük bir parçanın
 kopmuş küçük bir parçasıdır.
 üzerinde bu kaç tane hieroglif
 işareti görülmektedir. Hieroglifler
 kabartma halinde işlenmiştir.

Krokisi

Kazı Envanter No. : <u>11</u> Eserin Adı : <u>Yazıt parçası ?</u> Eserin Yapıldığı Madde : <u>Bazalt</u> Eserin Devri : <u>I. Biri</u> Ölçüleri : <u>Boy: 7cm; En: 5cm</u> Kazıda Bulunduğu Yer ve Tabakası : <u>Satılık</u> Tarifi : <u>"Üzerinde belki bir hayvanın bir işaretinin bir kısmı görülmektedir. Belki Kabaşına halinde işlenmiş tir."</u>	Krokisi
Kazı Envanter No. : <u>12</u> Eserin Adı : <u>Tabak parçası</u> Eserin Yapıldığı Madde : <u>Bazalt</u> Eserin Devri : <u>I. Biri</u> Ölçüleri : <u>Boy: 13,5cm; En: 9cm</u> Kazıda Bulunduğu Yer ve Tabakası : <u>Satılık</u> Tarifi : <u>Krokide görüldüğü üzere.</u>	Krokisi

Kazı Envanter No. : 13
 Eserin Adı : Boncuk
 Eserin Yapıldığı Madde : Cam taçe
 Eserin Devri : I. Bina
 Ölçüleri : Boyu: 10 mm, Geni: 5 mm, yükseklik: 3 mm

Kazıda Bulunduğu Yer ve Tabakası : E

Çukuru I. kat

Tarifi : Ortası deliktir oldukça
 şeffah'tır yeşilimsiye yakın
 renktedir.

Krokisi

Kazı Envanter No. : 14
 Eserin Adı : Boncuk
 Eserin Yapıldığı Madde : Cam taçe
 Eserin Devri : I. Bina
 Ölçüleri : yüksekliği: 5 mm, kalınlığı 3 mm

Kazıda Bulunduğu Yer ve Tabakası : E

Çukuru I. kat

Tarifi : Beyaz sarımsıya yakın renktedir.
 Ortası deliktir.

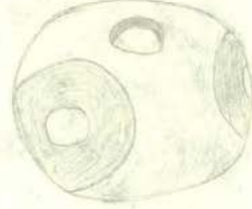
Krokisi

Kululu Kazısı 19 70 Envanter Defteri

Kazı Envanter No. : 15
 Eserin Adı : Boncuk
 Eserin Yapıldığı Madde : renkli taş
 Eserin Devri : I. Bsn
 Ölçüleri : Çapı : 9mm

Krokisi

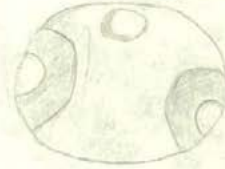

Kazıda Bulunduğu Yer ve Tabakası : F
 Çukuru : I. kat

Tarifi : Lacivert bir zemin üzerine üç adet sarı renkte göz boyanmıştır. Göz bebekleri lacivert renktedir. Eserin ortası deliktir. Nazar boncuğu olarak kullanılmıştır.

Kazı Envanter No. : 16
 Eserin Adı : Boncuk
 Eserin Yapıldığı Madde : renkli taş
 Eserin Devri : I. Bsn
 Ölçüleri : Çapı : 5mm

Krokisi

Kazıda Bulunduğu Yer ve Tabakası : F
 Çukuru : I. kat

Tarifi : Lacivert bir zemin üzerine üç adet açık mavi renkte göz boyanmıştır. Göz bebekleri lacivert renktedir. Eserin ortası deliktir. Nazar boncuğu olarak kullanılmıştır.

...Kululu..... Kazısı 19 7.0.... Envanter Defteri

Kazı Envanter No. : 17
 Eserin Adı : Boncuk
 Eserin Yapıldığı Madde : Cam taze
 Eserin Devri : I. Bin
 Ölçüleri : Çapı : 3mm.

Krokisi

Kazıda Bulunduğu Yer ve Tabakası : E
 Çukuro I. kat
 Tarifi : Mavi renkteki. Ortan delik
 tir.

Kazı Envanter No. : 18
 Eserin Adı : İğne
 Eserin Yapıldığı Madde : Bakır
 Eserin Devri : I. Bin
 Ölçüleri : En : 2cm ; 2,5cm Boy

Krokisi

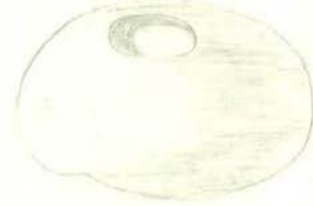

Kazıda Bulunduğu Yer ve Tabakası : E
 Çukuro I. kat
 Tarifi : Şekli krotide gösterildiği
 gibidir. Kancalı iğnenin iğne kısmı
 kopmuştur. Süs eşyası olarak kullanı
 mlanmıştır.

Kululu Kazısı 19 70 Envanter Defteri

Kazı Envanter No. : 19
 Eserin Adı : Ağır sak
 Eserin Yapıldığı Madde : pişmiş toprak
 Eserin Devri : I. Bin
 Ölçüleri : Çapı : 3 cm

Krokisi

Kazıda Bulunduğu Yer ve Tabakası : E
 Çukuru I. kat altı
 Tarifi : koyu lacivert rengindedir.
 Başına eklenmiştir ortasında bir
 delik vardır.

Kazı Envanter No. : 20
 Eserin Adı : Ağır sak
 Eserin Yapıldığı Madde : pişmiş toprak
 Eserin Devri : I. Bin
 Ölçüleri : Çapı : 4 cm

Krokisi

Kazıda Bulunduğu Yer ve Tabakası : E
 Çukuru I. kat altı
 Tarifi : kırmızı toprak rengindedir.
 Ortasında bir delik vardır.

...Kululu..... Kazısı 1972..... Envanter Defteri

Kazı Envanter No. : 21
 Eserin Adı : Mühür
 Eserin Yapıldığı Madde : Hematit
 Eserin Devri : I. B.Y. ?
 Ölçüleri : Çapı : 1,7 cm

Krokisi

Kazıda Bulunduğu Yer ve Tabakası : Kululu, Kazı
 alanında bulduğum sürgün İbrahim kızı, da
 Lakin alınmıştır.

Tarifi : Siyah renkte düzme şeklindedir
 mühürün çapı boyuna orta deliktir
 Mühürün alt kısmı düz, üst kısmı kubbe
 lidir. Alt kısmında orta saha bastır

bir daire etrafında silik bir şekilde belkide rozet ve diğer
 motifleri tekrör etmektedir. Mühürün üst kısmında orta
 kısmı muhtemelen bas yapılmıştır iki daire arasında rozet
 ve kartal motifleri tekrör etmektedir.

Kazı Envanter No.

Eserin Adı :

Eserin Yapıldığı Madde :

Eserin Devri :

Ölçüleri :

Krokisi

Kazıda Bulunduğu Yer ve Tabakası :

Tarifi :

4. 3. KATALOG

Kat. No	1
Envanter (Sicil) No	2241
Eserin Adı ve Maddesi	Stel - Bazalt
Bulunduğu Yer	Kululu Höyüğü
Çağı/Dönemi	Geç Hitit
Ölçüsü	y: 64 cm, g: 21 cm, k: 13 cm
Müze Geliş Tarihi	1940
Müze Geliş Şekli	Müsadere (Alevkışla köyünde Hacı Hüseyinoğlu Hacı'dan alınarak kaymakamlıkça müzeye verilmiştir.)
Müzedeki Yeri	Sergide
Eserin Tanımı	Gri renkli, dikdörtgen prizma şeklindeki bazaltik taşın tepesi yuvarlaktır. Dört yüzünde hiyeroglif kitabe mevcuttur. Orta kısmından kırılmış olup sonradan yapıştırılmıştır.
Yayımlandığı veya Alıntılındığı Yayın	J. D. Hawkins, 2000, plate 244-245.

Eserin Farklı Açılardan Görüntüleri

Kat. No	2
Envanter (Sicil) No	2340
Eserin Adı ve Maddesi	Stel - Bazalt
Bulunduğu Yer	Bünyan/Kululu köyü
Çağı/Dönemi	Geç Hitit
Ölçüsü	y: 49 cm, ç: 30 cm, k: 24 cm
Müzeeye Geliş Tarihi	1945
Müzeeye Geliş Şekli	Prof. Dr. Borreat ve heyeti tarafından
Müzedeki Yeri	Sergide
Eserin Tanımı	Kirli devetüyü rengindedir. Üst kısmı kavisli olup bir stel olduğu tahmin edilmektedir. Alt taraf dikdörtgen prizmayı andırmaktadır. Uzunlamasına üstten en alta kadar iki parça halinde kırılmıştır. Stelin ön yüzü ve iki yanında yazı olup arkası boştur.
Yayımlandığı veya Alıntılandığı Yayın	J. D. Hawkins, 2000, plate 272.

Eserin Farklı Açılardan Görüntüleri

Kat. No	3
Envanter (Sicil) No	2358
Eserin Adı ve Maddesi	Damga mühür - Siyah taş
Bulunduğu Yer	Bünyan/Kululu köyü
Çağı/Dönemi	Geç Hitit
Ölçüsü	b: 2 cm, g: 17 cm, k: 8 mm
Müze Geliş Tarihi	1946
Müze Geliş Şekli	Satın alma (Mustafa Önder) Emirağa M./Kayseri
Müzedeki Yeri	Sergide
Eserin Tanımı	Dikdörtgen prizma biçiminde olup iki geniş yüzünde geometrik motifler işlenmiştir. Dar kenarları düz olup enine ortadan deliktir.
Yayımlandığı veya Alıntılandığı Yayın	-

Mühür ve Plaster Baskısı, Fehmi Gündüz Arşivi

Kat. No	4
Envanter (Sicil) No	4840
Eserin Adı ve Maddesi	El baltası-Taş
Bulunduğu Yer	Kululu köyü/Bünyan
Çağı/Dönemi	MÖ 1. bin
Ölçüsü	u: 4,9 cm, k: 1,6 cm, e: 4 cm
Müzeye Geliş Tarihi	23.08.1965
Müzeye Geliş Şekli	Satın alma
Müzedeki Yeri	Sergide
Eserin Tanımı	Siyah renkli taştan ve perdahlıdır. Ağız kısmı keskin ve zedelenmiştir. El tutacak yerin bir kısmı kırık ve noksandır.
Yayımlandığı veya Alıntılandığı Yayın	-

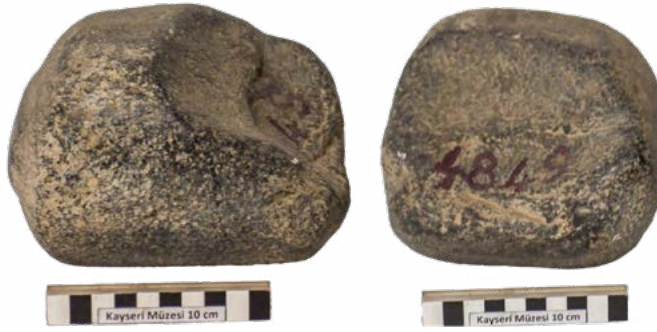
Eserin Farklı Açılardan Görüntüleri, Kayseri Müzesi Arşivi

Kat. No	5
Envanter (Sicil) No	4845
Eserin Adı ve Maddesi	Stel parçası - Bazalt
Bulunduğu Yer	Kululu/Bünyan
Çağı/Dönemi	Geç Hitit
Ölçüsü	ç: 23 cm, y: 18 cm
Müze Geliş Tarihi	23.08.1965
Müze Geliş Şekli	Asistan Sargon Erdem
Müzedeki Yeri	Etn. Depo r-4
Eserin Tanımı	İki tarafı düz, silindirik, 2/3'ü kırık, mevcut kısımlarının hepsi hiyeroglif yazılıdır.
Yayımlandığı veya Alıntılındığı Yayın :	J. D. Hawkins, 2000, plate 283.

Eserin Farklı Açılardan Görüntüleri, Kayseri Müzesi Arşivi

Kat. No	6
Envanter (Sicil) No	4849
Kazı Envanter No	-
Eserin Adı ve Maddesi	Dibek taşı - Bazalt
Bulunduğu Yer	Kululu köyü/Bünyan
Çağı/Dönemi	Geç Hitit
Ölçüsü	y: 14 cm, en: 9 cm, b: 13 cm
Müzeye Geliş Tarihi	23.08.1965
Müzedeki Yeri	Etn. Depo r-1
Eserin Tanımı	1/4'ü kırık, siyah taştan, kenarları yuvarlaklaştırılmış dikdörtgen prizma biçimindedir.
Yayımlandığı veya Alıntılandığı Yayın	-

Eserin Farklı Açılardan Görüntüleri, Kayseri Müzesi Arşivi

Kat. No	7
Envanter (Sicil) No	5506
Eserin Adı ve Maddesi	Sfenks başı - Kalker kireç
Bulunduğu Yer	Kululu/Bünyan
Çağı/Dönemi	Geç Hitit
Ölçüsü	Yük: 72,5 cm, Gen: 57,5 cm
Müze Geliş Tarihi	15.08.1967
Müze Geliş Şekli	Satın alma (Ahmet Turan Beyaz)
Müzedeki Yeri	Sergide
Eserin Tanımı	Dikdörtgen şeklinde kabartılarak yapılmıştır. Alın üstünde bir bant vardır. Kulaklar üzerine gelen iki kalın şerit başın üzerine kadar yükselir ve kulakların arkasından aşağıya iner, boynun üstünde bükülerek saç buklesi meydana getirir. Önde saçlar tepeye doğru taranmıştır. Ağız küçük, dudakları kapalıdır.
Yayımlandığı veya Alıntılındığı Yayın	Özgüç, 1971, lev. Pl XVI.

Eserin Farklı Açılardan Görüntüleri

Kat. No	8
Envanter (Sicil) No	5512
Eserin Adı ve Maddesi	Hiyeroglif parçası - Bazalt
Bulunduğu Yer	Kululu köyü/Höyük Bünyan
Çağı/Dönemi	Geç Hitit
Ölçüsü	üst g: 17 cm, alt g: 13 cm, yük.: 16,5 cm, kal.: 5 cm
Müzeeye Geliş Tarihi	05.09.1967
Müzeeye Geliş Şekli	Satın alma (Şükrü Kılıç)
Müzedeki Yeri	Etn. Depo r-3
Eserin Tanımı	Bazalttan bir parça olup üzerinde bir miktar hiyeroglif yazı mevcuttur.
Yayımlandığı veya Alıntılandığı Yayın	J. D. Hawkins, 2000, plate 285.

Eserin Farklı Açılardan Görüntüleri, Kayseri Müzesi Arşivi

Kat. No	9
Envanter (Sicil) No	5513
Eserin Adı ve Maddesi	Sfenks gövdesi - Kalker
Bulunduğu Yer	Kululu köyü/Höyük Bünyan
Çağı/Dönemi	Geç Hitit
Ölçüsü	y: 90 cm, g: 70 cm
Müzeeye Geliş Tarihi	05.09.1967
Müzeeye Geliş Şekli	Satın alma (İsmail Kocaağa)
Müzedeki Yeri	Depo
Eserin Tanımı	Başı, gövdenin arka kısmı, bacakları tahrip edilmiştir. Envanter 5506'daki başın gövdesi olabilir. Göğüs ve kanadındaki tüyler basit ve detaysız olarak işlenmiştir.
Yayımlandığı veya Alıntılandığı Yayın	Özgüç, 1971, lev. XLII.

Eserin Farklı Açılardan Görüntüleri, Kayseri Müzesi Arşivi

Kat. No	10
Envanter (Sicil) No	5515
Eserin Adı ve Maddesi	Stel - Bazalt
Bulunduğu Yer	Kululu köyü
Çağı/Dönemi	Geç Hitit
Ölçüsü	y: 73,5 cm, gen: 43 cm, kal: 23 cm
Müzeeye Geliş Tarihi	08.09.1967
Müzeeye Geliş Şekli	Satın alma (İsmail Kocaağa)
Müzedeki Yeri	Sergide
Eserin Tanımı	Stelin ön ve sol yan yüzü beş satırlık yazı ile kaplıdır. Çizilerek yazılmıştır. Alt kısmı kırık ve tepesi ovaldır.
Yayımlandığı veya Alıntılandığı Yayın	J. D. Hawkins, 2000, plate 273.

Eserin Farklı Açılardan Görüntüleri

Kat. No	11
Envanter (Sicil) No	5517
Eserin Adı ve Maddesi	Heykel - Bazalt
Bulunduğu Yer	Kululu köyü/ Bünyan
Çağı/Dönemi	Geç Hitit
Ölçüsü	Yük: 3 m
Müze Geliş Tarihi	08.12.1967-18.12.1967
Müze Geliş Şekli	Satın alma (İsmail Kocaağa- Hasan Oruç)
Müzedeki Yeri	Teşhir, salon açıkta.

Eserin Tanımı

Ayakları üzerinde ayakta durmaktadır. Başı omuzundan kopmuştur. Şimdi parçalı olan gövdesi tek andezit bloktan işlenmiştir. Göğsü üzerinde kavuşturulmuş kollarının alt kısmı çok tahrip edilmiştir. Arka kısmı en iyi korunmuş durumdadır. Heykel ayak bileklerine kadar inen, uzun, kısa kollu bir khiton giymiştir. Bunun da üzerinde daha kısa ve daha ağır manto ile sarılıdır. Bunun için khitonun sadece kolları ve aşağı kısımları görülebilmektedir. Ayağında eski şeritlerle belirtilmiş sandallar vardır. Mantonun ağır kotları zikzaklarla gösterilmiştir. Mantonun üzerindeki saçaklı örgü şeridi ve bilezikler giysinin zenginliğini gösterir.

Yayımlandığı veya Alıntılındığı Yayın: Özgüç, 1971, lev XXXV, XXXVI, XXXVII, XXXVIII, XXXIX.

Eserin Farklı Açılardan Görüntüleri

Kat. No	12
Envanter (Sicil) No	5523
Eserin Adı ve Maddesi	Heykel başı - Bazalt
Bulunduğu Yer	Kululu köyü/Bünyan
Çağı/Dönemi	Geç Hitit
Ölçüsü	İki kulak arkası g: 26,05 cm, alınla-kafa ark. g: 22,05 cm
Müzeeye Geliş Tarihi	17.10.1967
Müzeeye Geliş Şekli	Satın alma (Hasan Akkoç)
Müzedeki Yeri	Etn. Depo r-4
Eserin Tanımı	Siyah bazalt taşından olup fazla tahrip edilmiştir. Kafasının altı ve arkası kırılmıştır. Alnında kanatlı rozet vardır. Göz çukurları çok az bellidir. Saçları geriye gayet muntazam bukleler halinde taranmıştır. Kulak hizasında başlayarak alnına uzanan iki boynuzu vardır.
Yayımlandığı veya Alıntılandığı Yayın	Özgüç, 1971, lev pl XL-1a, 1b.

Eserin Farklı Açılardan Görüntüleri, Kayseri Müzesi Arşivi

Kat. No	13
Envanter (Sicil) No	5723
Eserin Adı ve Maddesi	Stel parçası - Bazalt
Bulunduğu Yer	Kululu
Çağı/Dönemi	MÖ 8. yy
Ölçüsü	e: 15 cm, b: 18 cm, y: 9 cm
Müze Geliş Tarihi	7.9.1968
Müze Geliş Şekli	Kululu kazısı (Ord. Prof. Dr. Sedat Alp)
Müzedeki Yeri	Etn. d raf 2
Eserin Tanımı	Esmer renkli, insan başına benzeyen bir taş üzerinde hiyeroglif yazıtı bulunan eserin büyük kısmı kırık ve noksandır. Ön kısmında 14 adet hiyeroglif işareti vardır. Eserin satırlarından Tabse Kralı Oaşurne'nin vasali olduğu anlaşılmaktadır. Prens'in adının kırık kısımda geçmiş olması gerekmektedir.
Yayımlandığı veya Alıntılındığı Yayın	-

Eserin Farklı Açılardan Görüntüleri, Kayseri Müzesi Arşivi

Kat. No	14
Envanter (Sicil) No	5724
Eserin Adı ve Maddesi	Altar parçası - Beyaz taş
Bulunduğu Yer	1968 Kululu kazısı
Çağı/Dönemi	MÖ 8. Geç Hitit
Ölçüsü	b: 32 cm, y: 28 cm, e: 13 cm
Müzeeye Geliş Tarihi	7.9.1968
Müzeeye Geliş Şekli	Kululu kazısı (Ord. Prof. Dr. Sedat Alp)
Müzedeki Yeri	Etn. d. raf 4
Eserin Tanımı	Kırık bir parça halinde bulunan eserin bir yüzünde bir boğa başının bir kısmı, diğer yüzünde ise bir hiyeroglif yazıtının birkaç işaretlik kalıntıları görülmektedir. Eserin sağ yüzünün üst kısmı kısmen korunmuştur. Diğer yüzünde hiçbir şey görülmemektedir. Eser muhtemelen hiyeroglif yazıtlı bir boğa altarnının üst kısmına aittir.
Yayımlandığı veya Alıntılandığı Yayın	-

Eserin Farklı Açılardan Görüntüleri, Kayseri Müzesi Arşivi

Kat. No	15
Envanter (Sicil) No	6364
Kazı Envanter No	1
Eserin Adı ve Maddesi	Biz - Kemik
Bulunduğu Yer	Kululu/Kayseri c çukuru 1. kat 2.böl. kuzeyi
Çağı/Dönemi	1. bin
Ölçüsü	8 cm
Müzeye Geliş Tarihi	31.08.1970
Müzeye Geliş Şekli	Kululu kazısı (Ord. Prof. Dr. Sedat Alp)
Müzedeki Yeri	Depo
Eserin Tanımı	Beyaz renkte, kemikten uca doğru inceliyor, uçtan bir boy kırık.
Yayımlandığı veya Alıntılandığı Yayın	-

Eserin Farklı Açılardan Görüntüleri, Kayseri Müzesi Arşivi

Kat. No	16
Envanter (Sicil) No	6365
Kazı Envanter No	4
Eserin Adı ve Maddesi	Kapak - Pişmiş toprak
Bulunduğu Yer	Kululu/Kayseri
Çağı/Dönemi	1. bin
Ölçüsü	e: 30.5 cm, y: 8 cm
Müzeeye Geliş Tarihi	31.08.1970
Müzeeye Geliş Şekli	Kululu kazısı (Ord. Prof. Dr. Sedat Alp)
Müzedeki Yeri	Depo
Eserin Tanımı	Pembe toprak rengindedir. Bir tarafında hava deliği vardır. Tutamağı ortasında olup üst kısmı dilimlidir. Üst satıh kabaca perdahlanmıştır. Altı düzdür.
Yayımlandığı veya Alıntılıandığı Yayın	-

Eserin Farklı Açılardan Görüntüleri, Kayseri Müzesi Arşivi

Kat. No	17
Envanter (Sicil) No	6366
Kazı Envanter No	8
Eserin Adı ve Maddesi	Kabartma parçası - Bazalt
Bulunduğu Yer	Kululu
Çağı/Dönemi	1. bin
Ölçüsü	u: 19 cm, e: 9,4 cm
Müzeeye Geliş Tarihi	31.08.1970
Müzeeye Geliş Şekli	Kululu kazısı (Ord. Prof. Dr. Sedat Alp)
Müzedeki Yeri	Etn. depo r-4
Eserin Tanımı	Narin bir kolun ön kısmından parça.
Yayımlandığı veya Alıntılandığı Yayın	-

Eserin Farklı Açılardan Görüntüleri, Kayseri Müzesi Arşivi

Kat. No	18
Envanter (Sicil) No	6367
Kazı Envanter No	7
Eserin Adı ve Maddesi	Kartal pençesi - Bazalt
Bulunduğu Yer	Kululu kazısı d çukuru orta kısmı 1. kat
Çağı/Dönemi	1. bin
Ölçüsü	u: 19 cm, e: 9.4 cm
Müzeeye Geliş Tarihi	31.08.1970
Müzeeye Geliş Şekli	Kululu kazısı (Ord. Prof. Dr. Sedat Alp)
Müzedeki Yeri	Etn. depo r-4
Eserin Tanımı	Narin bir kolun ön kısmından parça. Bilekte uçları hayvan başlı bilezik var. Parmakları kırık.
Yayımlandığı veya Alıntılandığı Yayın	-

Eserin Farklı Açılardan Görüntüleri, Kayseri Müzesi Arşivi

Kat. No	19
Envanter (Sicil) No	6368
Kazı Envanter No	10
Eserin Adı ve Maddesi	Stel parçası - Bazalt
Bulunduğu Yer	Kululu Satıh
Çağı/Dönemi	1. bin
Ölçüsü	b: 18 cm, e: 9 cm
Müzeye Geliş Tarihi	31.8.1970
Müzeye Geliş Şekli	Kululu kazısı (Ord. Prof. Dr. Sedat Alp)
Müzedeki Yeri	Etn. depo r-4
Eserin Tanımı	Eser, büyük bir yazıttan kopmuş küçük bir parçadır. Üzerinde birkaç tane hiyeroglif işareti görülmektedir. Hiyeroglifler kabartma halinde işlenmiştir.
Yayımlandığı veya Alıntılandığı Yayın	-

Eserin Farklı Açılardan Görüntüleri, Kayseri Müzesi Arşivi

Kat. No	20
Envanter (Sicil) No	6369
Kazı Envanter No	12
Eserin Adı ve Maddesi	Tabak parçası - Bazalt
Bulunduğu Yer	Kululu Satih
Çağı/Dönemi	1. bin
Ölçüsü	e: 8 cm, b: 14 cm
Müzeye Geliş Tarihi	31.8.1970
Müzeye Geliş Şekli	Kululu kazısı (Ord. Prof. Dr. Sedat Alp)
Müzedeki Yeri	Etn. depo r-2
Eserin Tanımı	Ağız kenarına doğru kalınlaşmaktadır. Kenarın üstünde birbirinden farklı seviyede enli kuşaklar vardır. Dıştan tabana doğru kavisli şekilde devam etmektedir.
Yayımlandığı veya Alıntılandığı Yayın	-

Eserin Farklı Açılardan Görüntüleri, Kayseri Müzesi Arşivi

Kat. No	21
Envanter (Sicil) No	6370
Kazı Envanter No	19
Eserin Adı ve Maddesi	Ağırşak - Taş
Bulunduğu Yer	Kululu e çukuru 1. kat altı
Çağı/Dönemi	1. bin
Ölçüsü	ç: 3 cm, e: 1,5 cm
Müzeeye Geliş Tarihi	31.08.1970
Müzeeye Geliş Şekli	Kululu kazısı (Ord. Prof. Dr. Sedat Alp)
Müzedeki Yeri	Depo
Eserin Tanımı	Morla karışık koyu kahverengi renginde. Sırtı kavisli, tabanı düze yakındır. Tabandan bazı yerler kırıktır. Boyası yer yer aşınmış olup ortası deliktir.
Yayımlandığı veya Alıntılandığı Yayın	-

Eserin Farklı Açılardan Görüntüleri, Kayseri Müzesi Arşivi

Kat. No	22
Envanter (Sicil) No	6371
Kazı Envanter No	21
Eserin Adı ve Maddesi	Mühür - Hematit
Bulunduğu Yer	Kululu köyü
Çağı/Dönemi	1. bin
Ölçüsü	ç: 2 cm, e: 1.2 cm
Müzeeye Geliş Tarihi	31.08.1970
Müzeeye Geliş Şekli	Kululu kazısı (Ord. Prof. Dr. Sedat Alp)
Müzedeki Yeri	Depo
Eserin Tanımı	Siyaha yakın renkte düğme şeklindedir. Mührün çapı boyunca ortası deliktir. Alt kısmı düz, üst kısmı kubbelidir. Alt kısmının daire ile çevrili olan kısmı boştur. Dairenin çevresinde silik bir şekilde belki de rozet ve üçgen motifleri tekrerrür etmektedir. Mührün üst (sırt) kısmının daire ile sınırlı olan ortası muhtemelen boş bırakılmıştır. İki daire arasında rozet ve kartal (?) motifleri görülmektedir. Kırık ve noksandır.
Yayımlandığı veya Alıntılandığı Yayın	-

Eserin Plaster Baskısı ve Farklı Açılardan Görüntüsü, Fehmi
Gündüz Arşivi

Kat. No	23
Envanter (Sicil) No	74/502
Eserin Adı ve Maddesi	Aslan başı - Kireç taşı
Bulunduğu Yer	Kululu/Bünyan
Çağı/Dönemi	Geç Hitit
Ölçüsü	60x58 cm.
Müze Geliş Tarihi	16.09.1974
Müze Geliş Şekli	Satın alma (Ömer Temizer)
Müzedeki Yeri	Sergide
Eserin Tanımı	Ağız açık, dili dışa sarkık, gözler oyuk ve bıyıklar açık olarak işlenmiştir. Burun barizdir. Alın üzerinde zedelenmeler vardır. Kırıktır.
Yayımlandığı veya Alıntılandığı Yayın	Özgüç, 1975, levha VI, VII, VIII, IX.

Eserin Farklı Açılardan Görüntüleri Kayseri Müzesi Arşivi

Kat. No	24
Envanter (Sicil) No	75/805
Eserin Adı ve Maddesi	Fibula - Tunç
Bulunduğu Yer	Kululu/Bünyan
Çağı/Dönemi	Demir D.
Ölçüsü	y: 2.5 cm g: 4.3 cm
Müzeeye Geliş Tarihi	29.07.1975
Müzeeye Geliş Şekli	Hediye (Prof. Dr. Tahsin Özgüç)
Müzedeki Yeri	B. depo d-4 ç-7
Eserin Tanımı	Üzeri oksitlenmiş gövde üçgen biçiminde olup iğnesi üç büküm yaparak gövdeden çıkmaktadır. Gövde ile uçların birleştiği yerde üç boğum mevcut olup iğnenin takıldığı yer, el şeklinde kıvrılmıştır.
Yayımlandığı veya Alıntılandığı Yayın	Özgüç, 1975, levha XIV-1,2.

Eserin Farklı Açılardan Görüntüleri, Kayseri Müzesi Arşivi

Kat. No	25
Envanter (Sicil) No	75-806
Eserin Adı ve Maddesi	Mühür - Yeşiltaş
Bulunduğu Yer	Kululu/Bünyan
Çağı/Dönemi	Geç Hitit
Ölçüsü	ç: 2.2 cm, kal: 0.7 cm
Müze Geliş Tarihi	29.07.1975
Müze Geliş Şekli	Hediye ile (Prof. Dr. Tahsin Özgüç)
Müzedeki Yeri	B. depo d-3 ç-8
Eserin Tanımı	Yeşil renkte mühür yüzü düz diğer yüzü gayri muntazam ve deliklidir. Mühür yüzünde yuvarlak çerçeve içerisinde üçer uçlu çarpı işareti ile bir daire içinde merkezi noktadan çıkan çizgiler işlenmiştir.
Yayımlandığı veya Alıntılındığı Yayın	Özgüç, 1975, levha XV-3b.

Eserin Plaster Baskısı ve Farklı Açılardan Görüntüsü, Fehmi Gündüz Arşivi

Kat. No	26
Envanter (Sicil) No	75-807
Eserin Adı ve Maddesi	Yazıt parçası - Bazalt
Bulunduğu Yer	Kululu/ Bünyan
Çağı/Dönemi	Geç Hitit
Ölçüsü	u: 13.2 cm, g: 11.1 cm
Müzeeye Geliş Tarihi	29.07.1975
Müzeeye Geliş Şekli	Hediye (Prof. Dr. Tahsin Özgüç)
Müzedeki Yeri	Etn. depo raf-4
Eserin Tanımı	Hiyeroglifler kabartma olarak yazılmış olup gayri muntazam bir parçadır.
Yayımlandığı veya Alıntılandığı Yayın	Özgüç, 1975, levha X-1.

Eserin Farklı Açılardan Görüntüsü, Kayseri Müzesi Arşivi

Kat. No	27
Envanter (Sicil) No	75-808
Eserin Adı ve Maddesi	Stel parçası - Bazalt
Bulunduğu Yer	Kululu/Bünyan
Çağı/Dönemi	Geç Hitit
Ölçüsü	u: 9.5 cm, g: 8.1 cm
Müzeeye Geliş Tarihi	29.07.1975
Müzeeye Geliş Şekli	Hediye (Prof. Dr. Tahsin Özgüç)
Müzedeki Yeri	Etn. depo raf 4
Eserin Tanımı	Hiyeroglifler çizgi olarak yazılmış olup yan ve arka yüzü gayri muntazamdır. Üst kısmı ve yazılı kısmı düzeltilmiştir.
Yayımlandığı veya Alıntılandığı Yayın	Özgüç, 1975, levha XI-2.

Eserin Farklı Açılardan Görüntüsü, Kayseri Müzesi Arşivi

Kat. No	28
Envanter (Sicil) No	75/809
Eserin Adı ve Maddesi	Saç lülesi parçası - Bazalt
Bulunduğu Yer	Kululu/Bünyan
Çağı/Dönemi	Geç Hitit
Ölçüsü	y: 9.9 cm, g: 7 cm
Müzeeye Geliş Tarihi	29.07.1975
Müzeeye Geliş Şekli	Hediye (Prof. Dr. Tahsin Özgüç)
Müzedeki Yeri	Etn. depo r-4
Eserin Tanımı	Yukarıdan aşağıya doğru sekiz paralel çizgili, yatay olarak 4 boğumlu, 5 kabartmalı hatlarla meydana gelmiştir.
Yayımlandığı veya Alıntılındığı Yayın	Özgüç, 1975, levha III-2.

Eserin Farklı Açılardan Görüntüsü, Kayseri Müzesi Arşivi

Kat. No	29
Envanter (Sicil) No	75/810
Eserin Adı ve Maddesi	Aslan yelesi parçası - Bazalt
Bulunduğu Yer	Kululu/Bünyan
Çağı/Dönemi	Geç Hitit
Ölçüsü	u: 7.5 cm, g: 6.8 cm
Müze Geliş Tarihi	29.07.1975
Müze Geliş Şekli	Hediye (Prof. Dr. Tahsin Özgüç)
Müzedeki Yeri	Etn. depo r-4
Eserin Tanımı	Dörtgene benzer bir şekildeki parça üzerinde enine sekiz, boyuna beş kabartmadan meydana gelmiştir ve yelesi vardır.
Yayımlandığı veya Alıntılındığı Yayın	Özgüç, 1975, XVIII-1.

Eserin Farklı Açılardan Görüntüsü, Kayseri Müzesi Arşivi

Kat. No	30
Envanter (Sicil) No	75/811
Eserin Adı ve Maddesi	Yazıt parçası - Bazalt
Bulunduğu Yer	Kululu/Bünyan
Çağı/Dönemi	Geç Hitit
Ölçüsü	u: 12.4 cm, y: 7 cm
Müzeeye Geliş Tarihi	29.07.1975
Müzeeye Geliş Şekli	Hediye (Prof. Dr. Tahsin Özgüç)
Müzedeki Yeri	Etn. depo r-4
Eserin Tanımı	Hiyeroglifler kabartma olarak işlenmiştir. Üçgene benzer şekillidir.
Yayımlandığı veya Alıntılandığı Yayın	Özgüç, 1975, levha X-2.

Eserin Farklı Açılardan Görüntüsü, Kayseri Müzesi Arşivi

Kat. No	31
Envanter (Sicil) No	75/880
Eserin Adı ve Maddesi	İnsan başı parçası - Kireç taşı
Bulunduğu Yer	Kululu/Bünyan
Çağı/Dönemi	Geç Hitit
Ölçüsü	-
Müze Geliş Tarihi	-
Müze Geliş Şekli	Hediye (Prof. Dr. Tahsin Özgüç)
Müzedeki Yeri	Etn. depo r-4
Eserin Tanımı	İnsan başının sol tarafı mevcut olup kulak ve göz çukuru ile enseden inme saçlar bariz olarak belirtilmiştir. Başın sağ tarafı eksiktir. Alttan kırığı vardır.
Yayımlandığı veya Alıntılındığı Yayın	Özgüç, 1975, levha XIX-2.

Eserin Farklı Açılardan Görüntüsü, Kayseri Müzesi Arşivi

Kat. No	32
Envanter (Sicil) No	75/882
Eserin Adı ve Maddesi	Stel parçası - Andezit
Bulunduğu Yer	Kululu/ Bünyan
Çağı/Dönemi	Geç Hitit
Ölçüsü	y: 17 cm, g: 16 cm
Müzeeye Geliş Tarihi	25.09.1975
Müzeeye Geliş Şekli	Hediye (Prof. Dr. Tahsin Özgüç)
Müzedeki Yeri	Etn. depo r4
Eserin Tanımı	Hiyeroglifler kabartma olarak yazılmış olup gayri muntazam bir parçadır.
Yayımlandığı veya Alıntılandığı Yayın	-

Eserin Farklı Açılardan Görüntüsü, Kayseri Müzesi Arşivi

Kat. No	33
Envanter (Sicil) No	75/883
Eserin Adı ve Maddesi	Kanat parçası - Andezit
Bulunduğu Yer	Kululu/Bünyan
Çağı/Dönemi	Geç Hitit
Ölçüsü	y: 6.3 cm, g: 6.4 cm
Müze Geliş Tarihi	25.09.1975
Müze Geliş Şekli	Hediye (Prof. Dr. Tahsin Özgüç)
Müzedeki Yeri	Etn. depo r-4
Eserin Tanımı	Dikdörtgen şeklindeki küçük bir parça üzerinde tüyler gayet güzel belirtilmektedir.
Yayımlandığı veya Alıntılındığı Yayın	Özgüç, 1975, levha XIX-1.

Eserin Farklı Açılardan Görüntüsü, Kayseri Müzesi Arşivi

Kat. No	34
Envanter (Sicil) No	75/884
Eserin Adı ve Maddesi	Saç buklesi - Andezit
Bulunduğu Yer	Kululu/Bünyan
Çağı/Dönemi	Geç Hitit
Ölçüsü	g: 15 cm, y: 8.5 cm
Müzeeye Geliş Tarihi	25.09.1975
Müzeeye Geliş Şekli	Hediye (Prof. Dr. Tahsin Özgüç)
Müzedeki Yeri	Etn. depo r-4
Eserin Tanımı	Küçük bir parça üzerinde alnın üst tarafını süslemek maksadıyla üç adet bukle görülmektedir. Eksikleri vardır.
Yayımlandığı veya Alıntılındığı Yayın	Özgüç, 1975, levha XVIII-2.

Eserin Farklı Açılardan Görüntüsü, Kayseri Müzesi Arşivi

Kat. No	35
Envanter (Sicil) No	76/248
Eserin Adı ve Maddesi	Stel - Bazalt
Bulunduğu Yer	Kululu Höyüğü/Batı Eteği
Çağı/Dönemi	Geç Hitit
Ölçüsü	y: 50 cm., g: 45 cm.
Müze Geliş Tarihi	25.06.1976
Müze Geliş Şekli	İkramiye (Mecit Vural)
Müzedeki Yeri	Sergide
Eserin Tanımı	Üstü oval biçiminde, alt kısmı dikdörtgen şeklinde olup yarısı eksiktir. Taşın dört yüzü de oyularak hiyeroglif yazısıyla yazılmıştır. Kitabe 6 satırdan ibarettir.
Yayımlandığı veya Alıntılındığı Yayın	Kalaç, 1983, 167-171; J. D. Hawkins, 2000, plate 244-245.

Eserin Farklı Açılardan Görüntüleri, Kayseri Müzesi Arşivi

Kat. No	36
Envanter (Sicil) No	76/249
Eserin Adı ve Maddesi	Mimari parça - Bazalt
Bulunduğu Yer	Kululu köyü
Çağı/Dönemi	Geç Hitit
Ölçüsü	-
Müzeeye Geliş Tarihi	25.06.1976
Müzeeye Geliş Şekli	İkramiye
Müzedeki Yeri	Etn. depo raf 4
Eserin Tanımı	Siyah renkte küçük bir parça olup üzerinde boyuna 4 adet çizgi yiv vardır. Yan kısmında her iki ucu kapalı iki çizgi vardır.
Yayımlandığı veya Alıntılandığı Yayın	-

Eserin Farklı Açılardan Görüntüsü, Kayseri Müzesi Arşivi

Kat. No	37
Envanter (Sicil) No	76/250
Eserin Adı ve Maddesi	Sütun altlığı - Bazalt
Bulunduğu Yer	Kululu köyü/Höyük Bünyan
Çağı/Dönemi	Geç Hitit
Ölçüsü	-
Müzeye Geliş Tarihi	25.06.1976
Müzeye Geliş Şekli	İkramiye
Müzedeki Yeri	Etn. depo r-4
Eserin Tanımı	Kürevi biçimdeki taşın yarısından fazlası eksiktir. Üzerinde ortadaki lale her iki yanındakiler yelpaze biçiminde olmak üzere 3 kabartma motif vardır. Motifler birbirine yay şeklinde dallarla bağlanmıştır.
Yayımlandığı veya Alıntılandığı Yayın	-

Eserin Farklı Açılardan Görüntüsü, Kayseri Müzesi Arşivi

Kat. No	38
Envanter (Sicil) No	76/251
Eserin Adı ve Maddesi	Heykel parçası - Bazalt
Bulunduğu Yer	Kululu köyü
Çağı/Dönemi	Geç Hitit
Ölçüsü	-
Müzeeye Geliş Tarihi	25.06.1976
Müzeeye Geliş Şekli	İkramiye
Müzedeki Yeri	Etn. depo r-4
Eserin Tanımı	Üç tarafı kırık taşın ön yüzünde boyuna çift hatlı yivlerle ters u biçiminde yivler vardır.
Yayımlandığı veya Alıntılandığı Yayın	-

Eserin Farklı Açılardan Görüntüsü, Kayseri Müzesi Arşivi

Kat. No	39
Envanter (Sicil) No	77/537
Eserin Adı ve Maddesi	Stel - Bazalt
Bulunduğu Yer	Kululu köyü/Bünyan
Çağı/Dönemi	Geç Hitit
Ölçüsü	y: 90 cm, g: 34 cm
Müze Geliş Tarihi	26.08.1977
Müze Geliş Şekli	İkramiye
Müzedeki Yeri	Depo
Eserin Tanımı	Yumuşak kireç taşındandır. Dikdörtgen prizma şeklinde olup tepesi yuvarlaktır. Kaidesi gayrimuntazamdır. Uzun iki yüzünde 9 satır vardır. Sol yan yüzde ise 2 satır vardır.
Yayımlandığı veya Alıntılındığı Yayın	J. D. Hawkins, 2000, plate 270-271.

Eserin Farklı Açılardan Görüntüsü, Kayseri Müzesi Arşivi

Kat. No	40
Envanter (Sicil) No	90/3032
Eserin Adı ve Maddesi	Heykel parçası - Bazalt
Bulunduğu Yer	Kululu köyü/Kayseri
Çağı/Dönemi	Geç Hitit
Ölçüsü	y: 23 cm, g: 37 cm, ön y: 19 cm
Müzeeye Geliş Tarihi	03.10.1990
Müzeeye Geliş Şekli	Satın alma (Şahin Aydın, Kayseri)
Müzedeki Yeri	Depo
Eserin Tanımı	Bir sfenks başının yüz kısmından bir parçasıdır. Göz hizasından üstü ve çene kısmı noksandır. Gözler oyularak işlenmiştir ve alt kısmı noksandır. Burun kırık, dudaklar kapalı, yanakları dolgundur. Arka kısımda kulak hizasından kırılmıştır.
Yayımlandığı veya Alıntılandığı Yayın	-

Eserin Farklı Açılardan Görüntüsü, Kayseri Müzesi Arşivi

Kat. No	41
Envanter (Sicil) No	2022-5
Eserin Adı ve Maddesi	Ortostat - Kireç taşı
Bulunduğu Yer	Palas Mahallesi
Çağı/Dönemi	MÖ 1. bin
Ölçüsü	y: 61cm, g: 46cm, d: 22cm
Müzeeye Geliş Tarihi	23.03.2022
Müzeeye Geliş Şekli	Bağış (Ahmet Zengin)
Müzedeki Yeri	Sergide
Eserin Tanımı	Boğa ve insan figürlü ortostat. Ortostat 2 boyutludur. Boğanın başı ile insan figürünün sağ kolu ve vücudunun bir bölümü yana aktarılmıştır. İnsan figürü sağ kolu ile boğa figürünün yularını tutmaktadır. Ortostatın üst kısmında oyuklar mevcuttur.
Yayımlandığı veya Alıntılandığı Yayın	Gündüz F., Köşeyi Dönen Adam, Şehir Kültür ve Sanat Dergisi, Sayı 46, s. 20-27, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2022.

Eserin Farklı Açılardan Görüntüsü

DEĞERLENDİRME

Kululu çevreye hâkim bir tepe üzerine kurulmuş bir kale yerleşimidir. Yerleşim tarım arazileri, otlak olarak kullanılmış olabilecek alanlarla çevrili ve su kaynağına yakın yerde kurulmuştur. MÖ 9-5. yüzyıllarda kentte yaşayanların geçim kaynakları bu tarım arazileri ve otlak alanları olmalıdır. Bunların dışında ekonomik geliri olan başka bir kaynak bilinmemektedir. Kurşun levhalarda da tahıl ve hayvanların halka dağıtıldığına dair bilgiler almaktayız.

Özgüç'ün yayınlarında Kululu seramikleri detaylı irdelenmiştir. Yeni kazı çalışmaları ile karşılaştırıldığında bazı kapların MÖ 9. yüzyıla tarihlendiği gözlenmektedir.¹ Kululu Demir Çağı seramikleri Kızılırmak Havzası içerisinde bilinen genel bir biçim ve astar hamur rengi sergilemektedir.

Kululu ve yakın çevresinden ele geçen heykeltıraşlık eserler ise bu yerleşimin basit bir Demir Çağı yerleşimi olmadığını göstermektedir. Kente giriş kapılarında yer aldığı düşünülen aslanlar, tanrı ve önemli kişilere ait olduğu düşünülen heykeller, sfenksler bu yerleşimin tahkimli önemli kamu yapılarını barındıran bir kent izlenimi yansıtmaktadır. Kululu'ya ait olduğunu düşündüğümüz Akkışla yakınlarından ele geçen eser ise bu durumu destekleyen önemli bir veridir.

Kululu'da ele geçen fibulalar ise Frig ve Urartu tipinde olduğu görülmektedir. Bu, Kululu'nun batı ve doğu ile kurduğu iletişim ağını göstermesi açısından önemli bir veridir. Burada ele geçen mühürler de Kızılırmak Havzası yerleşimlerinde bilinen buluntulardır.

Özgüç Kululu'nun Tabal'ın başkenti olamayacağını ileri sürmektedir. Son dönemde araştırmacılar bu yerleşimden ele geçen eserleri diğer yerleşimlerle karşılaştırmakta ve hiçbir yerde bu denli heykeltıraşlık eserlere ve yazılı belgelere ulaşamadığını belirtmektedir. Bu nedenlerden bu yerleşimin Tabal'ın merkezi veya başkenti olabileceğini tartışmaktadırlar.

¹ Özgüç, 1971, 39-40.

SONUÇ

Kayseri kadim tarihi ile birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Kalkolitik Çağ'dan günümüze kadar bu coğrafyada Asur, Hitit, Geç Hitit, Tabal, Med, Pers, Kapadokya Kralları, Roma, Bizans, Danişment, Selçuklu, Dulkadiroğulları ve Karamanoğulları Beylikleri, Osmanlılar ve Türkiye Cumhuriyeti olarak birçok medeniyetin izlerini taşımaktadır. Demir Çağı'nın başlamasıyla Anadolu'da Geç Hitit Devletleri dediğimiz bir dönem başlamıştır. Bu dönemde merkezi ve güçlü bir devletin izlerine rastlanmamıştır. “Demir Çağı'nda Kululu” kitabımızın başlığı olarak belirlenmiştir. 1967'de Kululu'da Kazı çalışmaları yapmış olan Tahsin Özgüç yayımlarında; Kululu'nun bulunduğu mevki için geçmişte bu bölge coğrafi yapı özellikleri bakımından stratejik olarak tahkimat işlevi gördüğünü, özellikle doğudan gelebilecek muhtemel askeri akınlara karşı önemli bir noktada konumlanmış olduğunu ifade etmiştir. O, Kululu'yu konumu itibarıyla ele geçirilmesi bakımından çok güç bir dağ şehri olduğunu vurgulamıştır.

Kululu'daki yapılan arkeolojik kazılarda ortaya çıkartılmış olan Luwi hiyeroglifli yazıtlar, stel parçaları ve heykellerin yoğunluğu bu bölgenin geçmişte Tabal ülkesinin önemli şehirlerinden biri olduğunun en önemli göstergesidir.

Kululu'da kazılarda ortaya çıkan eserler ile köylülerden temin edilen eserler Tahsin Özgüç ve ekibi tarafından eserlerin bir kısmı Kayseri Müzesi envanterine dâhil ettirilmiştir. Tahsin Özgüç özellikle konservasyon ihtiyacı olan “Kurşun Levhalar” gibi bazı eserlerin Ankara'ya taşınmasını istemiştir. Kayseri Müzesi envanterine kayıtlı ve Kululu'dan gelen eserlerin envanterleri çalışmamızda belirtilmiştir.

1968-1970 tarihleri arasında Sedat Alp, Kululu'da kazılar yapmıştır. Kazılar neticesinde ortaya çıkarılan toplamda 25 eseri müzeye kazandırmıştır.

Yeni Asur Dönemi saraylarında kamu yapılarının iç duvarlarına ve önemli kapılarda insan başlı kanatlı boğa ya da kanatlı aslan kabartma yontuları yerleştirilmiştir. Sevin, Mezopotamya sanatında Erken Sülaleler Dönemi sonlarından beri Asur da koruyucu ruh olarak bilinen düş ürünü yaratıklar kapıdan içeri girmeye çalışan kötülükleri sokmamak için hazırlanmıştır. Kululu'da sfenks, aslan, boğa ve kral veya tanrıya ait olabileceği düşünülen çok sayıda heykel parçası ele geçmiştir. Yine Akkişla Palas Mahallesinden ele geçen *ortastat* parçası da Kululu'dan taşınmış olabilir. Bütün bu

heykeltıraşlık eserlere bakıldığında Kululu'nun Tabal ülkesinde önemli bir merkez olduğu açıktır.

Kululu yerleşim yerinde yapılan kazılar çok kısıtlı kalmıştır. 1967'de Tahsin Özgüç tarafından bir defa ve 1968, 1970 yıllarında Sedat Alp tarafından iki defa olmak üzere toplamda 3 sezon kazı yapılabilmektedir. Özellikle bu bölgeden envantere kayıt edilen eserlerden yola çıkarak yerleşim yerinin önemi çok açıktır. Kululu'da yeni yapılacak kapsamlı bir kazı çalışması ile Tabal ülkesine ait çok kapsamlı verilerin ortaya çıkacağı kuvvetle muhtemeldir. Bu dönemin daha iyi anlaşılması ve Demir Çağına ait bilinmeyenlerin ortaya çıkması yeni yapılacak kazılara ve bu kazılardan ortaya çıkacak olan taşınır ve taşınmaz birçok esere bağlıdır.

KAYNAKÇA

- Akçay A, (2011), Arkeolojik ve Filolojik Belgeler Işığında Tabal Bölgesi, Doktora Tezi, Gazi -Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Ankara.
- A. K. Mehmet, (2018) Anadolu'da Pers Satraplıkları: Kuruluş, Yönetim ve Etnik Yapı, Cedrus: Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Dergisi, cilt 6, 168.
- A. Ünal, K. S. Girginer, (2007) *Kilikya-Çukurova: İlk Çağlar'dan Osmanlılar Dönemine Kadar Kilikya'da Tarihi Coğrafya, Tarih ve Arkeoloji*, (Homer Kitabevi, İstanbul).
- Bauer S. W., (2013) Antik Dünya Tarihi "İlk Kayıtlardan Romanın Dağılmasına Kadar", Alfa Yayınları, İstanbul).
- Breasted, J.H., (1906) Ancient Records of Egypt: Historical Documents From The Earliest Times To The Persian Conquest 4, (Chicago The University Of Chicago Press).
- Bryce T., (2023) *Geç Hitit Kralhkları Politik ve Askeri Tarih*, Çeviren: İrem Kutluk, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Çapar Ö., (1987) "Phrygia ve Demir Devrinde Anadolu Kavimleri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Sayı 31: 43-73.
- E. Neu, (1996) "Das hurritische Epos der Freilassung, I: Untersuchungen zu einem hurritisch-hethitischen Textensemble aus Hattusa", (Studien zu den Bogazkoy-Texten, vol. 32, Wiesbaden).
- Eski Ahit, (2014) Tekvin 4: 22; Ezekeil 27: 13, 32: 26, 38: 1-3; 39: 1; İşaya 66:19. (Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul).
- Franck L., (1966) "Sources Classiques Concernant la Cappadoce", *RHA* 24: s. 27-30; 49-50.
- Freu J., (2005) "Des Grands Rois de Tarhuntašša aux Grands Rois de Tabal", *Res Antiquae* 2
- G. A. Wainwright, (1952) "Asiatic Keftiu", (*AJA* 56/4).
- Gökçek G.L., (2015) *Asurlular*, (Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Ankara).
- Gökçek G. L., Arabacı O., (2019) *Anadolu'nun Eski Çağ Tarihi*, (Değişim yayınları, İstanbul).
- Gündüz F., (2022) Köşeyi Dönen Adam, *Şehir Kültür Sanat Dergisi*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kayseri: sayı: 46: 21-27.
- H.W. Saggs, (1984) *The Might That Was Assyria*, (London)
- Houwink Ten Cate H. J., (1965) *The Luwian Population Groups of Lycia and Cilicia Aspera During the Hellenistic Period*, Leiden.
- Jasink A. M., (1995) *Gli Stati Neo-Ittiti, Analisi Delle Fonti Scritte E Sintesi Storica*, (Studia -Mediterranea 10, Pavia).

- J. D. Hawkins, (2000) *Corpus of Hieroglyphic Luwian Inscriptions: Inscriptions of the Iron Age, Volume 1* (Untersuchungen ZurIndogermanischen Sprach- Und Kulturwissenschaft, N.F.,8.1, Berlin).
- J. D. Hawkins, (2010) “Yazılar ve Metinler”, *Luviler: Anadolu’nun Gizemli Halkı*, çev. C. Melchert, (Kalkedon Yayınları, İstanbul).
- Kent R. G., (1943) “Old Persian Texts”, (JNES 2)
- Kharadze N. V., (1976) “*Tabal, Remarks on the Ethnocultural Decription of Eastern Asia Minor, Ethno Political Entities of the 9th-7th Centuris B.C.*”, (Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae 22).
- Luckenbill D. D., (1926) “*Ancient Records of Assyria and Babylonia*”, Vol. I, ((ARAB I), New York).
- Memiş E., (2007) *Eskiçağda Mezopotamya*, (Ekin Basım Yayın, Ankara).
- Matthieu Demanueli, Marco Capardoni, Maria Elena Balza et Clelia Mora “*Kululu, Un Centre Urbain Majeur Du Tabal À L’âge Du Fer État Et Perspectives Des Recherches*”, Università degli studi di Pavia, 2019, İtalya.
- M. R. Payne, *Urartu Çivi Yazılı Belgeler Katalogu*, (Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul).
- Orthman W., (1971) *Untersuchungen zur späthethitischen Bildkunst*, (Saarbrücker Beiträge zur Altertumskunde).
- Özgüç T., (1971) *Demir Devrinde Kültepe ve Civarı*, (TTK Ankara, V. Seri, No : 29).
- Özgüç T., (1975) Kululu’da Yeni Gözlemler, (Ankara Üniversitesi, *Ankara Anadolu (Anatolia) Dergisi*, Ankara).
- P. Briant, (2002) *From Cyrus to Alexander: A history of the Persian Empire*, Winona Lake.
- S. Aro, (1998) *Tabal, (Zur Geschichte und Materiellen Kultur des Zentralanatolischen Hochplateaus von 1200 bis 600 v. Chr.*, Helsinki).
- Schwemer D., 2009, “*Tanrılar Kültü, Büyü Ritüeli ve Ölülerin Bakımı*”, Hititler, 222, Fig. 4.
- V. Sevin, (1998) “MÖ I. Bin Yıl: Demir Çağı”, *Kapadokya*, (Ayhan Şahenk Vakfı, İstanbul).
- Weeden M., (2010) “*Tuwati and Wasusarma: Imitating The Behaviour of Assyria*”, (Iraq 72), 39.
- Wittke A. M., (2004) *Musker und Phryger, Ein Beitrag zur Geschichte Anatoliens vom 12. bis zum 7. Jh. v. Chr.*, (Weisbaden).
- Yıldırım R., (1996) *Eskiçağda Anadolu*, (Meram Yayıncılık, İzmir).
- Yiğit T., “Hititçe Çivi Yazılı Belgelere Göre Çoban”, *Belleten* cilt: LXVI, sayı: 247, 2002, 765-766.
- Yurdkoru S., (1961) *Büyük İskender’in Anadolu Savaşları*, (Ege Turizm Cemiyeti Yayınları: 8, İzmir).

YAZARIN ÖZGEÇMİŞİ

1982 yılında İskenderun’da doğdu. Yükseköğrenimine 2000 yılında Konya Selçuk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Tarih Öğretmenliği Bölümünde başladı ve 2005 yılında Tezsiz Yüksek Lisans derecesi ile mezun oldu. 2006 yılında Memur olarak İstanbul Atatürk Havalimanında çalışmaya başladı. Atatürk Havalimanında Sivil Havacılık Güvenlik Eğitimi, X-Ray ve Güvenlik eğitimleri verdi. 2012 yılında kurumlar arası geçişle Kayseri Büyükşehir Belediyesi’ne atandı. Selçuklu Uygarlığı ve Milli Mücadele Müzelerinin teşhir ve tanzim çalışmalarında bulundu. Kayseri Büyükşehir Belediyesi’nde

Müzeler Sorumlusu iken 2020 tarihinde Müzeler ve Tarihi Yapılar Yönetim Şube Müdür Vekilliğine atandı. 2023’te Turizm Şube Müdürlüğüne aslen görevlendirilen Fehmi GÜNDÜZ; Kayseri Kalesi, Hunat Hatun Kültür Sanat Merkezi, Kayseri Kültür Yolu, Koramaz Vadisi gibi tarihi yapıları yönetmektedir. Kayseri Büyükşehir Belediyesinde görevini devam ettirirken, 2020 yılında Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Arkeoloji bölümünden Onur Öğrencisi olarak mezun olmuş, 2023’te de “Kululu’daki Demir Çağı Buluntuları” konu başlıklı yüksek lisansını aynı üniversitede tamamlamıştır. Evli ve iki çocuk sahibidir.

E.Posta: fgunduz@kayseri.bel.tr

İletişim: 0352 666 38 08

YAZARIN YAYINLARI

Kayseri Şehir Kültür Dergisi:

1-Selçuklu Uygarlığı Müzesi, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları, (4. sayı), Nisan-2017, Kayseri.

2-Anadolu Selçuklu Uygarlığı İzinde, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları, (16. sayı), Nisan-2018, Kayseri.

3-Osmanlı'nın İlk Fotoğrafçıları 'Abdullah Biraderler', Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları, (17. sayı), Mayıs-2018, Kayseri.

4-Ravzatu'l Küttab'da Kayseri İzleri ve Şifahiye Medresesi, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları, (29. sayı), 2019, Kayseri.

5-Trikopis'in Yakalanmasında Görev Alan Asker: Onbaşı Bayram Bayazıt, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları (33. sayı), 2020, Kayseri.

6-Bir Albümün Hikâyesi Sezai ve Zekai Kardeşler, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları, (34. Sayı), Mayıs, Haziran-2020, Kayseri.

7-Melik Mehmet Gazi ve Sikkeleri, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları, (37. Sayı), Kasım, Aralık-2020, Kayseri.

8-Dinsel Bir İmge Olarak Erciyes ve Betimlemeleri, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları, (40. Sayı), Mayıs, Haziran-2021, Kayseri.

9-Seyyid Burhaneddin Mezarlığı Kümbet-Türbe Araştırma Kazısı, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları, (44. sayı), Ocak, Şubat, Mart-2022, Kayseri.

10- Köşeyi Dönen Adam, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları, (46. Sayı), Temmuz, Ağustos, Eylül-2022, Kayseri.

Diğer Yayınlar;

- 1-**Uygarlığın Mirası Kayseri Kalesi, Duruşma Arası (Kayseri Barosu Dergisi), 2020, Kayseri.
- 2-**Gevher Nesibe Medresesi, Erciyes Winter Dergisi, Kayseri Büyükşehir Belediyesi. 2019-2020, Kayseri.
- 3-** Argaios, Medeniyetlerin Kutsal ve Güç Simgesi, Erciyes Winter Dergisi, Kayseri Büyükşehir Belediyesi, 2022-2023, Kayseri.
- 4-** Kayseri Lisesi Milli Mücadele Müzesi, Marka (Kayseri OSB Dergisi), Kayseri.
- 5-**Kayseri Büyükşehir Belediyesi Selçuklu Uygarlığı Müzesi, Kayseri Ansiklopedisi,4. Cilt. S.68-69, 2015, Kayseri.
- 6-** Seyyid Burhaneddin Mezarlığı Türbe Araştırma Kazısı, Selçuklu Araştırmaları Dergisi, Sayı: 19, Syf: 75-98, Araştırma Makalesi, Aralık 2023, Konya <https://doi.org/10.23897/usad.1328469>.
- 7-** Mehmet ve Hakan'ın Tarih Yolculuğu, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2017, 2023, Kayseri
- 8-** Selçuklu'nun Sihirli Lambası, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2017, 2023, Kayseri

DİZİN

A

Acıgöl Çukuru 26
Adad-Nirari III 35
Adana 26
Ahatikukura/i 94
Akdağ 45
Akdeniz 27,39,40,64,166
Akhamenid 23,39
Akkışla xv,19,43,53,105,
163,164
Aksaray 18,23,26,31
Alasuwa(s) 85
Alaşıa (Kıbrıs) 21
Alevkışla 17,122
Alištu 37
Ališar 27,96,99
Alp, Sedat Ord. Prof. Dr.
17,64,73,76,77,78,
87,98,105,106,134,
135,136,137,138,
139,140,141,142,
143,164,165
Aluwana 92
Alyattes 39
Amata 80
Ambaris 27
Amurru 21
Anadolu xv,xvi,18,19,21,
22,23,24,25,26,28,
29,35,38,39,40,41,
49,55,64,69,101,
164,166,167,169

Andaval 35
Ankara (Ankyra) xvi,24,
25,38,41,44,49,64,
91,95,101,106,164,
166,167
Apara (?) -uras 95
Ar(a)hwitas 91
Arami 101
Argiştı I 36,37
Ariaramnes 40
Armalı 85
Armenia 40
Artulu 28,50
Arusali 94
Arzaova 21
Asahayalara/i 93
Asarhaddon 35,36
Asitawata 101
Aslantepe 55,59,63,64,
102,103
Astyages 39
Asur xv,18,22,23,24,25,
27,28,29,30,35,36,
38,39,49,57,63,71,
101,164
Asur-Banipal 35,36
Aşur II 35
Ataha 85
Atiwaramis 94
Atunna 27

B

Babil 38,40
Behistun 40. **Bkz** Bihust-
tun Yazıtı
Biainili 36,37

Bihusttun Yazıtı 23
Bisutun 38,40. **Bkz** Bi-
husttun Yazıtı
Boğazköy 99
Bolkar Dağları 26,28,29
Bulgarmağden 29
Burunkaya 30
Bünyan 123,124,126,
127,128,129,130,
132,133,145,146,
147,148,149,150,
151,152,153,154,
155,158,160
Büyük İskender 41,167

C

chiton 53,54

Ç

Çalapverdi 24
Çukurova 26,35,166

D

Danuna 21
Dareios Akhus 41
Dareios I 38,40
Daskyleion 40
Demir Çağı xv,xvi,17,18,
19,21,22,23,25,27,
28,29,43,45,49,50,
52,58,105,163,164,
167

- Develi 26
Diyala Nehri 38
Duristan 38
- E**
- Ea 85
Ege Göçleri 21,22,29
Ekbatana 39
Elamlar 38
Elbistan 58
Erbil 41
Erciyes 26,169,170
Ereğli 23,26
Etiuni 37
- F**
- Fenike 101
Fırat Nehri 40
Fibula 99,100,145
Filistin 21
Fraortes 38
Fravartis 38
Frigler 27,96,99,163
- G**
- Gavgamela (Gaugamela) 41
Geç Hitit xv,18,22,23,24, 25,63,64,97,101, 103,122,123,124, 126,127,128,129, 130,131,132,133, 135,144,146,147, 148,149,150,151, 152,153,154,155, 156,157,158,159, 160,161,164,166
- Göksu Nehri 26
Göktepe 44
Göstes 29
Göstesin Kaya Anıtı 31
Gu 103
Gurgum 22
Gümüş Dağları 28
- H**
- Hahas 92
Haldi 36,37
Hami(ya)s 95
Hapira 92,93
Harhariyas 93
Harmana 85
Harris Papirüsü 21
Hartapu 29,30
Haru(wa/i) 92
Hasamı 80
Hasan Dağı 26
Hasus 93
Hatay 41
Havuzköy 63
Helenistik 28,45,51,52
Heredotos 40
Hınzır Dağları 45
Hilakku 22,27,29
Hilaruada 36
Hindistan 38
Hiputas 85
Hititler xv,18,21,22,23,24, 25,29,49,52,63,64, 96,97,101,103,122, 123,124,126,127, 128,129,130,131, 132,133,135,144, 146,147,148,149, 150,151,152,153, 154,155,156,157, 158,159,160,161, 164,166
- Horasan 38
Horhor 36,37
Huhurparı 94
Hulasaya(s) 85
Huli 85
Huliyas 92
Hurri 25
Hur.sag Tapala 25
Huwa/i 91
- I**
- Ihlara 30
İlalis 83
Irpuni 37
- i**
- İlliryalılar 21
İran 38,39
İskitler 38,39
İspekçür Kabartması 55
İssos 41
İştär 102
İvriz 29,35,74
İyara/isa 92

J

Jubal 25

K

Kababel Suyu 45

Kahramanmaraş 58

Kaletepe 24, 41, 44, 45, 46,
51, 105

Kaniş xv, 18, 24. **Bkz** Kül-
tepe

Kapadokya (Kappadokia)
22, 23, 28, 38, 39, 40,
41, 51, 164, 167

Kapadokya Satraplığı 23,
40

Karadağ 30

Karadeniz 26, 40

Karaman 30, 40

Karatepe 101, 103

Kargamış 21, 22, 55

Kaşka 27, 28

Katonia Bölgesi 40

Katpatuka 23, 40. **Bkz** Ka-
padokya (Kappado-
kia)

Kawari's Zaru-Mata 83

Kayseri xiii, xiv, xv, xvi, 17,
18, 19, 23, 26, 31, 37,
41, 43, 53, 55, 57, 59,
60, 63, 64, 65, 66, 68,
69, 71, 72, 73, 74, 76,
77, 78, 79, 80, 86, 91,
97, 98, 99, 100, 101,
105, 106, 124, 125,
126, 127, 129, 130,
133, 134, 135, 136,

137, 138, 139, 140,
141, 142, 144, 145,
147, 148, 149, 150,
151, 152, 153, 154,
155, 156, 157, 158,
159, 160, 161, 162,
164

Kehek 22

Kemerhisar 35

Keşlik 35

Kharadze, N. V. 25

Kırşehir 26

Kızıldağ 26, 30

Kızılırmak 19, 26, 27, 38, 39,
40, 43, 96, 163

Kilikya 27, 28, 29, 35, 40, 41,
166

Kimmerler 27, 36, 39

Kiyakis 92

Kiyakias 24, 27

Konya 30

Köyüstütepe 44

Kroisos 39, 40

Kserkses (Xerxes) 40

Kubaba 80, 85

Kukısatı 95

Kuku(wa/is) 92

Kukuwais 92, 93

Kulis 92, 93

Kululu xiii, xv, xvi, 17, 18, 19,
22, 24, 28, 29, 30, 31,
37, 41, 43, 44, 45, 47,
48, 49, 50, 51, 52, 53,
54, 55, 57, 58, 59, 63,
64, 68, 69, 71, 72, 74,
75, 76, 78, 79, 80, 83,
88, 90, 91, 96, 97, 98,
99, 100, 105, 106, 122,

123, 124, 125, 126,
127, 128, 129, 130,
131, 132, 133, 134,
135, 136, 137, 138,
139, 140, 141, 142,
143, 144, 145, 146,
147, 148, 149, 150,
151, 152, 153, 154,
155, 156, 157, 158,
159, 160, 161, 163,
164, 165, 167

Kummuh 22

Kurtis 92

Kurtiyas 92

Kurubel 28

Kuş 22

Kutmukhi 22

Kuwa/is 92

Kültepe 17, 18, 24, 44, 53,
69, 79, 91, 100, 105,
167

Kwarimuwas 92

Kwarinazis 92, 95

Kwazananis 86

Kwazatalas 92

Kwisasis 91, 94

Kyaksares 38, 39

Kyros II 39

L

Labarna 85

Lahinalı 94

Lahizi 80

Lalis 93

Laluwis 92

Lapata 86

Las 92,93
Leukosyroi 40
Lidya 38,39,40
logogram 29
Luwi 23,25,28,29,30,31,
32,33,34,44,164

M

Malatya 18,23,27,28,36,
40,54,55,58,63,71,
102
Mamis 94
Marmua 36
Masanis 93,95
Medler 22,23,38,39
Medya 38
Melendiz 26
Menuaoğlu, Argiştı 36
Mezopotamya xv,38,39,
164,167
Mısır xv,21,22,29
Muli Dağı 29
Mur(a)kis 91
Musatalas 92
Muşka 30
Muşki 27
Muwaharanis 35
Muwas 92

N

Nabupolassar 38
Nais 95
Naise 95
Nakş-i Rüstem 40

Nevşehir 18,23,26,31
Niğde 18,23,26,35
Ninive xv,38
Niribai 36
Nis 92,93
Nizarmas 92
Nunus 92,93,94
Nus 91,92

O

ortostat 19,53,88,90,100,
162

Ö

Özgüç, Tahsin Prof. Dr. 17,
18,28,37,44,45,46,
47,48,51,52,53,54,
55,57,58,59,60,61,
63,64,65,66,68,69,
70,71,72,73,74,75,
76,78,79,87,88,89,
90,91,93,94,95,96,
97,98,99,100,105,
106,128,130,132,
133,144,145,146,
147,148,149,150,
151,152,153,154,
155,163,164,165,
167

P

Palas 53,101,103,104,105,

162,164
Paluzis 94
Papanalis 92
Parutu Mermeri 28
Parzu(wi?)mina 92
Pattin 22
Pelest 21
Persepolis 40
Persler 22,23,38,39,40,41,
164,166
Pınarbaşı 26
Piteira 36
Piyai(ya)s 92
Piyasarmas 95
Porsuk 35
Pugnus-rimis 92
Pulais 92

Q

Que 22,29

R

Ramses III 21,22
Roma 23,28,45,48,51,52,
164
Ruwas 80,85
Ruwas 24
Ruwas 92

S

Sakçagözü 58,59,63,66,
69,71

Salmanassar III 23, 164, 165, 166, 28, 35, 38
 Sam'al 22
 Sanherib 35, 36, 54
 Santas 83
 Sardeis 40
 Sardes 40
 Sargon II 27, 28, 29, 35, 54
 Sarioğlan 53
 Sarma(s) 85
 Saruwanis 35
 Satanus 94
 Seyhan Nehri 26
 Sivas 26
 Sultanhan 24, 99
 Sulumeli 102
 Supani 37
 Suriye 21, 22, 29, 39, 40, 41
 Suvasa 29

Ş

Şelekeş 21
 Şerdana 21
 Şerden 21
 Şinuhtu 24, 27

T

Tabal xvi, 18, 19, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 44, 45, 50, 54, 59, 88, 99, 163,

164, 165, 166, 167
 Tahtalı Dağları 26
 Tapa 92
 Tarhuntinanis 86
 Tarhunzas 30, 80, 85, 92, 93
 Tatas 93
 Tevrat 23, 25
 Thekel 21
 Tiglat-Pileser III 35
 Tiwarali 91, 94
 Tomarza 26
 Topada 24, 29
 Toroslar 26, 27, 28, 40, 41
 Traklar 21
 Tuatti 50
 Tuna 92, 93
 Turşa 21
 Tuşpa 36
 Tuwa 92
 Tuwana (Kemerhisar) 24, 27, 28, 35, 50
 Tyana (Bor) 18, 23, 41

U

Ulukışla 23, 26, 35
 Ulusu Vadisi 19, 43
 Unqi 22
 Uramuwas 91, 92
 Urartu 24, 27, 28, 29, 36, 37, 38, 98, 163, 167
 Urballa 35
 Uvahşatra 38

V

Van 36, 37, 41
 volkan domu 26

W

War(a)piyamis 92
 Waratura/i 92
 Warpalawas 24, 27, 28, 35, 41, 74
 Warpasis 93
 Wasumas 92, 93
 Wasusarma 24, 27, 35, 50, 80, 85, 167
 Weşeş 21

Y

Yahyalı 26
 Yassihöyük 29
 Yozgat 41
 Yunanistan 21, 29

Z

Zagros 38
 Zakkari 21
 Zarmas 93
 Zincirli 59, 71, 104

DEMİR ÇAĞI'NDA Kululu

Fehmi Gündüz

Kayseri, Anadolu'nun en eski yerleşim yerlerinden biri olarak, tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Şehir, MÖ 2000'lerde Asur Ticaret Kolonileri döneminde önemli bir ticaret merkezi olarak bilinmektedir. Bu unvan günümüze kadar gelen Kayseri'nin ticari ilişkilerinin temeli durumundadır. Anadolu'nun yazılı döneme girdiği MÖ 2000'lerden günümüze birçok önemli olayın geliştiği, Tarih sahnesinde çok önemli şahısların yetiştiği çok önemli bir yerleşim yeridir. Asurluların ardından Hititler, Frigler, Medler, Persler, Makedonlar Kapadokya Krallığı ve Romalılar da Kayseri'de birçok önemli iz bırakmışlardır. Roma İmparatorluğu döneminde şehrin adı Caesarea olarak değiştirilmiş ve bu günümüze kadar gelmiştir.

Selçuklu Devleti'nin 1071 Malazgirt Zaferi'nden sonra Kayseri, Türkler tarafından fethedilmiş Danişment ve sonrasında Selçuklu döneminde büyük bir gelişim göstermiştir. Ticari faaliyetler bu dönemde birçok han ve kervansaray yapılarak artarak devam etmiştir. Bunlara ek olarak şehirde pek çok cami, medrese, hamam, şifahane ve köprü inşa edilmiştir. Selçuklulardan sonra Eretna, Kadı Burhaneddin, Dulkadiroğulları, Karamanoğulları hâkimiyetine geçen Kayseri sonrasında Osmanlı Devleti'nin egemenliğine girmiş, Osmanlı döneminde de ticaret ve kültürel faaliyetler devam etmiştir. Günümüzde, sanayi ve ticaretin hızla geliştiği modern bir merkez olarak varlığını sürdürmektedir. Modern Kayseri, gücünü derin tarihinden alarak ve tarihi dokusunu koruyarak çağdaş bir şehir olma yolunda ilerlemektedir.

Bu elimizdeki kitap MÖ 1200-300 tarihleri arasındaki özellikle Demir Çağı'nın karanlık dönemlerindeki Kayseri'ye ve dolayısıyla yeni yapılacak çalışmalara, Kululu'dan bir ışık tutması amacıyla hazırlanmıştır. Kayseri'nin derin tarihi içerisinde taşınır ve taşınmaz eserleriyle birçok dönemdeki zenginliğe şahit olurken; Kululu'dan çıkan yazılı ve yazılı olmayan eserler ile bu ışık kuvvetlenmekte Demir Çağı'nın karanlığını aydınlatmaktadır.

Bilimsel kazılarla ortaya çıkacak birçok yeni buluntu ile aydınlanacak yeni çalışmaların yapılması dileğiyle...

